

Załącznik nr 13
do Regulaminu konkursu nr RPMP.08.05.00-IP.02-12-005/19

STANDARD USŁUG
PROJEKTU REALIZOWANEGO W RAMACH DZIAŁANIA 8.5
WSPARCIE NA RZECZ ŁĄCZENIA ŻYCIA ZAWODOWEGO Z PRYWATNYM
REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO 2014-2020

Kraków, luty 2019 r.

Spis treści

1. Wstęp _____	3
2. Standard usług w zakresie realizacji projektów mających na celu upowszechnianie opieki nad dziećmi do lat 3 _____	4
3. Zalecenia w zakresie realizacji projektów mających na celu upowszechnianie opieki nad dziećmi do lat 3 _____	14

1. Wstęp

Instytucjonalna opieka nad dzieckiem do lat 3 powinna realizować nie tylko funkcje opiekuńcze, lecz także wychowawcze i edukacyjne. Niniejsze opracowanie przywołuje dwa typy dokumentów. Pierwsze to akty prawne wyznaczające wymagania minimalne dla podmiotów świadczących usługi opieki nad dzieckiem do lat 3, **które są obowiązkowe dla każdego Wnioskodawcy.**

Drugie to standardy dla każdej z instytucji opieki nad dzieckiem do lat 3, opracowane przez Fundację Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego, które odnosząc się do zawartych w aktach prawnych wymagań minimalnych, proponują warunki optymalne z punktu widzenia potrzeb rozwojowych dziecka. Standardy zawarte w publikacjach Fundacji Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego stanowią dobre praktyki, które w zakresie odnoszącym się do realizacji funkcji edukacyjnej instytucji opieki nad dzieckiem do lat 3 uznajemy za szczególnie istotne.

Stosowanie standardów opracowanych przez Fundację Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego nie jest obowiązkowe dla Wnioskodawcy, jednakże Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie rekomenduje stosowanie ww. standardów.

Zgodnie z Ustawą o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, do zadań żłobka, klubu dziecięcego i dziennego opiekuna należy m. in. prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka. W ustawie wskazany jest obowiązek zapewniania zajęć edukacyjnych, bardziej szczegółowe propozycje w tym zakresie zawierają Standardy jakości, opracowane przez Fundację Rozwoju Dzieci, które zostały wprost przywołane w części Standard usług w zakresie realizacji projektów mających na celu upowszechnienie opieki nad dziećmi do lat 3. Zastosowanie standardu optymalnego w zakresie zajęć edukacyjnych powinno zapewnić wysoką jakość usług, a poprzez to sprzyjać utrzymaniu trwałości rezultatów dofinansowanych projektów.

2. Standard usług w zakresie realizacji projektów mających na celu upowszechnianie opieki nad dziećmi do lat 3

Wsparcie w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3 jest realizowane w formach i zgodnie ze standardami opieki nad dziećmi określonymi w Ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2018 r. poz. 603, 650, 1544, 1629), Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 lipca 2014 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzony żłobek lub klub dziecięcy (Dz. U. z 2019 r. poz. 72) oraz Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie zakresu programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym, wolontariusza oraz dziennego opiekuna (Dz. U. z 2011 r. nr 69, poz. 368). W ramach konkursu przewiduje się realizację takich form opieki jak żłobek, klub dziecięcy oraz dzienny opiekun. Nie przewiduje się wsparcia projektów polegających na dofinansowaniu niani.

Poniżej przedstawiamy opis form opieki nad dziećmi do lat 3 dotyczący żłobka, klubu dziecięcego oraz dziennego opiekuna.

Żłobek – jedna z form opieki nad dziećmi do lat 3, która zapewnia dzieciom opiekę w warunkach bytowych jak najbardziej zbliżonych do warunków domowych, gwarantuje dziecku właściwą opiekę pielęgnacyjną oraz edukacyjną.

W żłobku mogą przebywać dzieci od ukończenia 20 tygodnia życia do ukończenia 3 roku życia. Wyjątkowo, w przypadkach uzasadnionych rozwojem dziecka lub brakiem miejsc przedszkolnych, możliwe jest korzystanie ze żłobka przez dziecko starsze, jednak nie dłużej niż do ukończenia 4 roku życia. Należy pamiętać o tym, że warunki przyjmowania dzieci do żłobka określa statut żłobka. Jeżeli statut pozwala na przyjmowanie dzieci starszych (do 4 roku życia) i są wolne miejsca, a rodzice takiego dziecka chcą, aby uczęszczało do żłobka, muszą złożyć dyrektorowi żłobka oświadczenie o przeszkodach uniemożliwiających bądź utrudniających objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym.

W żłobku dziecko może przebywać do 10 godzin dziennie. Czas ten może zostać wydłużony, jeżeli zachodzi ważna i uzasadniona konieczność.

W żłobku jeden opiekun może sprawować opiekę nad maksymalnie 8 dziećmi, a w przypadku, gdy w grupie znajduje się dziecko niepełnosprawne, dziecko wymagające szczególnej opieki lub dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia maksymalnie nad 5 dziećmi. Ponadto w żłobku, do którego uczęszcza więcej niż dwadzieścioro dzieci, zatrudnia się przynajmniej jedną pielęgniarkę lub położną. Szczegółowe wymagania odnośnie żłobków reguluje Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3.

Klub dziecięcy – jedna z form opieki nad dziećmi do lat 3, która zapewnia dzieciom opiekę w warunkach bytowych jak najbardziej zbliżonych do warunków domowych, gwarantuje dziecku właściwą opiekę pielęgnacyjną oraz edukacyjną.

W klubie dziecięcym mogą przebywać dzieci w wieku od ukończenia 1 roku życia do ukończenia 3 roku życia. W klubie dziecięcym zapewnia się opiekę nad dzieckiem w wymiarze do 10 godzin dziennie względem każdego dziecka. W szczególnie uzasadnionych przypadkach wymiar opieki w klubie dziecięcym może być, na wniosek rodzica dziecka, wydłużony. W klubie dziecięcym jeden opiekun może sprawować opiekę nad maksymalnie 8 dzieci, a w przypadku, gdy w grupie znajduje się dziecko niepełnosprawne lub dziecko wymagające szczególnej opieki maksymalnie nad 5 dzieci. Liczba miejsc w klubie dziecięcym nie może być większa niż 30. Szczegółowe wymagania odnośnie klubów dziecięcych reguluje Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3.

Dzienny opiekun – osoba fizyczna prowadząca działalność na własny rachunek albo zatrudniana przez podmioty, o których mowa w art. 8 ust. 1 ustawy o opiece nad dziećmi do lat 3, na podstawie umowy o pracę albo umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia do ukończenia 3 roku życia. Dzienny opiekun może sprawować opiekę nad maksymalnie 5 dzieci, a w przypadku, gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad 3 dzieci.

Szczegółowe wymagania odnośnie dziennego opiekuna reguluje Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie zakresu programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym, wolontariusza oraz dziennego opiekuna.

Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie rekomenduje zastosowanie standardów jakości opieki i wspierania opracowanych przez Fundację Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego (Warszawa, 2012) stanowiących dobre praktyki w zakresie odnoszącym się do realizacji funkcji edukacyjnej instytucji opieki nad dzieckiem do lat 3. Wnioskodawca może zaproponować inny standard jakości opieki lub opisać inne sposoby, które zapewnią realizację funkcji edukacyjnej.

Poniżej zamieszczamy standardy opracowane przez Fundację dotyczące realizacji funkcji edukacyjnej w żłobku, klubie dziecięcym oraz przez dziennego opiekuna.

Standard dotyczący żłobka i klubu dziecięcego
Głównym zadaniem opiekunów jest stworzenie środowiska edukacyjnego, odpowiadającego bieżącym potrzebom dzieci.
Aranżacja przestrzeni i wyposażenie uwzględniają potrzeby rozwojowe dzieci w różnym wieku, stymulują potrzebę eksperymentowania i ciekawość, umożliwiają różne formy interakcji między dziećmi.

Sfery aktywności

- sala zabaw jest podzielona na 4-5 sfer aktywności dostosowanych do wieku i potrzeb rozwojowych dzieci,
- sfery aktywności są modyfikowane, uzupełniane lub zmieniane w miarę potrzeb dzieci,
- podział sfer aktywności powinien być czytelny i zrozumiały dla dzieci – za pomocą mobilnych elementów, parawanów,
- wśród sfer zabaw znajduje się sfera swobodnej aktywności ruchowej,
- proponowane sfery aktywności: konstrukcyjno-manipulacyjna (klocki), do zabaw sensorycznych, twórcza (plastelina, kredki, farby), miejsce zabaw tematycznych (dom, kuchnia, sklep itp.), miejsce czytelnicze (książki).

Materiały i wyposażenie

Kąciki tematyczne wyposażone są w prawdziwe przedmioty (umożliwiające bezpieczną zabawę), np. ubrania, puste opakowania, garnki itp.

Dzieci mają dostęp do materiałów stymulujących zmysły:

- dotyk (np. „koszyk skarbów” z różnymi naturalnymi materiałami o różnych fakturach),
- wzrok (np. różne kolory materiałów, naturalne światło tworzące cienie),
- słuch (instrumenty i przedmioty wydające dźwięki – uwaga na głośne pozytywki i muzykę).

Dzieci mają dostęp do materiałów umożliwiających manipulację: wkładanie, wyjmowanie, odkręcanie, chwytanie itp. (np. klocki, puste pojemniki po różnych produktach).

W sali powinno znajdować się lustro tak, żeby dzieci mogły oglądać całą sylwetkę.

Materiały edukacyjne są różnorodne i dostosowane do potrzeb rozwojowych dzieci, zgodnie z poniższą listą:

7-9 miesiąc życia

- miejsca do swobodnego i bezpiecznego przemieszczania się (maty o różnych fakturach, kocyki, meble do podtrzymywania),
- bujaki, huśtawki, koniki na biegunach,
- łatwe do pokonywania przeszkody (poduchy, pudełka, duże pluszaki),
- kotary, zasłonki, parawany,
- zabawki dźwiękowe/ świetlne z dużymi przyciskami,
- pojemniki z łatwą do uchwycenia i wyciągnięcia zawartością,
- rury, tuby do wrzucania przedmiotów,
- zabawki na sznurku,
- miękkie, dające się zgnieść, szeleszczące przedmioty,

- zabawki wymagające używania dwóch rąk,
- zabawki i przedmioty domowego użytku wydające dźwięk, np. klucze,
- produkty spożywcze do chwytania, np. ugotowany groszek, marchewka.

10-12 miesiąc życia

- antypoślizgowe powierzchnie, po których dziecko może chodzić,
- pochyle platformy,
- zabawki do popychania (wózki, taczki, zwierzątka na kijku),
- kartonowe i materiałowe tunele,
- pudełka z pokrywkami,
- przedmioty codziennego użytku wydające dźwięki (garnki, patelnie, kubki),
- proste instrumenty muzyczne,
- produkty spożywcze o różnej konsystencji (makaron, galaretka, kisiel),
- materiały o różnych fakturach (aksamit, koronka, futerko).

13-18 miesiąc życia

- piłki w różnych rozmiarach i o różnych fakturach,
- miękkie schody do wspinania się,
- poduszki, worki wypełnione kaszą, ziarenkami,
- pochyle platformy,
- zestawy miseczek, kubeczków, pudełek różniących się znacznie rozmiarem,
- drewniane płytki z prostymi kształtami do wkładania,
- duże klocki,
- proste piankowe puzzle,
- grube kredki,
- duże kartki papieru,
- kreda,
- tacki z kaszą manną,
- duże drewniane korale,
- stoły sensoryczne wraz z akcesoriami (lejki, gąbki, łopatki, buteleczki),
- książeczki,
- pacynki i palcynki,
- lalki, misie i akcesoria dla nich.

19-24 miesiąc życia

- duże zabawki, na których można jeździć,
- duże plażowe piłki,
- małe trampoliny,

- proste tory przeszkód,
- kubeczki i puszki z różnorodną zawartością,
- drobne przedmioty do segregowania,
- masy plastyczne (solna, plastelina, ciastolina),
- kredki,
- klocki,
- 2 – 3 elementowe układanki,
- zabawki wymagające segregowania (muszelki, kamyki, płatki śniadaniowe),
- proste „memo”,
- rzeczy do przebierania się,
- książki.

2-3 rok życia

- duże poduchy wypełnione grochem lub granulatem,
- zjeżdżalnie i pochylnie,
- niskie drabinki,
- materace,
- chusty w różnych rozmiarach i kolorach,
- kręgle,
- piłki o różnej wielkości, ciężarze, fakturze,
- bramki,
- trampolina,
- hamak,
- różne przyrządy gimnastyczne,
- sznurki, korale i drewniane klocki do nawlekania,
- bezpieczne nożyczki,
- krążki różniące się wielkością, kolorem i kształtem,
- różne masy plastyczne,
- gazety, papiery do darcia,
- kredki, pisaki, kreda,
- różnorodne farby, także do rączek,
- nawlekacze i karty do sznurowania,
- przybijanki,
- proste puzzle,
- instrumenty muzyczne,
- proste narzędzia,

- przedmioty stanowiące tematyczne pary oraz ich obrazki,
- kubki plastikowe w różnych rozmiarach i kolorach,
- gry typu lotto, domino, memo (w tym dźwiękowe i sensoryczne),
- produkty o różnych charakterystycznych zapachach,
- przedmioty o wyrazistych kształtach do rozpoznawania dotykiem,
- sylwetki ludzkie do składania.

Wyposażenie (materiały do zabaw) powinno być odnawiane i zmieniane regularnie – co najmniej raz na tydzień, poprzez dodawanie nowych elementów do istniejących sfer lub tworzenie nowych.

Dostępność

Wszystkie materiały i zabawki powinny być bezpośrednio dostępne dla dzieci (umieszczone na niskich półkach, szafki oznaczone zdjęciami lub schematycznymi rysunkami wskazującymi na zawartość). Prace dzieci, zdjęcia i materiały edukacyjne są powieszane na wysokości wzroku dzieci.

Zabawa jest podstawową aktywnością małych dzieci. Każde dziecko ma mieć dużo czasu na angażowanie się w wolne, dostępne i odpowiednie rozwojowo oraz rozwinięte aktywności, pozwalające na odkrywanie, kreatywność i nadawanie znaczeń, zarówno samodzielnie, z innymi dziećmi, jak i z udziałem wspierających dorosłych.

Dzieci mają zapewnione warunki do różnorodnych zabaw

- główną formą aktywności dzieci jest zabawa swobodna – rolą dorosłych jest uważne towarzyszenie dzieciom, zapewnienie bezpieczeństwa i dostarczanie materiałów do zabawy,
- podczas zabawy dziecko decyduje czym, w jaki sposób i jak długo będzie się bawić,
- podczas zabaw i eksploracji wyposażenie i materiały są swobodnie dostępne dla dziecka,
- dziecko ma możliwości zabawy/odkrywania z innymi dziećmi, z uczestniczącymi i wspierającymi dorosłymi we właściwy sposób,
- dzieci bawią się codziennie, zarówno w pomieszczeniach, jak i na wolnym powietrzu,
- dzieci mają zapewnione miejsce do swobodnego poruszania się (czołgania, czworakowania, biegania, wspinania, kręcenia w kółko).

Planowanie pracy opiera się na wiedzy o prawidłowościach rozwoju małych dzieci i znajomości zmieniających się potrzeb rozwojowych konkretnych dzieci

Plan dnia:

- dzieci znają plan dnia i mogą spodziewać się, że będzie on przestrzegany (opiekun przypomina dzieciom o następnym punkcie w planie dnia lub w inny sposób sprawia, że dzieci spodziewają się zmiany),
- plan dnia jest stały codziennie i przewidywalny dla dzieci,
- dzieci wiedzą z wyprzedzeniem, że zabawa się skończy i będzie np. czas sprzątnia,
- w planie dnia zawsze jest wyjście na świeże powietrze,
- w planie dnia zawsze są zabawy muzyczno- ruchowe lub ruchowe.

Planowanie zajęć przez opiekunów

- planowanie zajęć polega głównie na organizowaniu i zmienianiu środowiska edukacyjnego, czyli:
  - ✓ organizacja sfer edukacji,
  - ✓ dokładanie nowych materiałów, zabawek, przedmiotów,
  - ✓ modyfikowanie sfer edukacji, zgodnie ze zmieniającymi się zainteresowaniami dzieci,
- zajęcia planowane i organizowane przez dorosłych są ofertą dla dzieci, a nie obowiązkiem dla nich,
- zajęcia dla całej grupy planowane przez opiekunów mają charakter integrujący dzieci (np. zabawy muzyczno-ruchowe),
- zajęcia o charakterze edukacyjnym (przekazywanie wiedzy) są planowane w minimalnym wymiarze czasowym i skierowane do małej grupki dzieci i wynikają wprost z zainteresowań i doświadczeń tych dzieci,
- zajęcia edukacyjne, planowane przez dorosłych bazują na bezpośrednim doświadczaniu i zabawie dzieci, nie korzysta się ze źródeł wtórnych (plansz, kolorowanek ani kart do wypełniania),
- zajęcia przy stolikach są organizowane tylko dla chętnych, najstarszych dzieci i powinny w jak największym stopniu wspierać swobodną twórczość dzieci,
- nie stosuje się planów miesięcznych jako nieprzystających do zmieniających się potrzeb i zainteresowań małych dzieci,
- jeżeli realizowane są zajęcia dodatkowe (np. języki obce), są one dostępne dla wszystkich zapisanych dzieci.

Dokumentowanie pracy z dziećmi służy lepszemu rozumieniu rozwoju dzieci przez opiekunów i rodziców

- opiekunowie prowadzą stałą obserwację aktywności dzieci, którą regularnie spisują,
- obserwacje i notatki są znane rodzicom i przez nich uzupełniane (np. książka rozwoju dziecka, którą rodzice zabierają do domu i wpisują swoje komentarze),

- stosowana jest dokumentacja fotograficzna – dzieci fotografowane są w trakcie zabaw i codziennych aktywności,
- fotografie są drukowane (w miarę możliwości) i wieszane w sali, tak, żeby dzieci mogły je oglądać i komentować,
- proces rozwoju zainteresowań i umiejętności dzieci jest dokumentowany (fotografie, notatki) i znany rodzicom (przesyłanie maili, notatki na tablicy ogłoszeń).

Standard dotyczący dziennego opiekuna

Głównym zadaniem opiekunów jest stworzenie środowiska edukacyjnego, odpowiadającego bieżącym potrzebom dzieci.

Aranżacja przestrzeni i wyposażenie uwzględniają potrzeby rozwojowe dzieci w różnym wieku, stymulują potrzebę eksperymentowania i ciekawość, umożliwiają różne formy interakcji między dziećmi.

Sfery aktywności

- w pomieszczeniu przeznaczonym do zabaw znajdują się 3-4 sfery aktywności dostosowane do wieku i potrzeb rozwojowych dzieci,
- sfery aktywności są modyfikowane, uzupełniane lub zmieniane w miarę potrzeb dzieci,
- podział sfer aktywności powinien być czytelny i zrozumiały dla dzieci – za pomocą mobilnych elementów, parawanów,
- sfery aktywności: konstrukcyjno-manipulacyjna (klocki), do zabaw sensorycznych, twórcza (plastelina, kredki, farby), miejsce zabaw tematycznych (dom, kuchnia, sklep itp.), miejsce czytelnicze (książki).

Materiały i wyposażenie

- kąci tematyczne wyposażone są w prawdziwe przedmioty (umożliwiające bezpieczną zabawę), np. ubrania, puste opakowania, garnki itp.,
- dzieci mają dostęp do materiałów stymulujących zmysły:
  - ✓ dotyk (np. „koszyk skarbów” z różnymi naturalnymi materiałami o różnych fakturach),
  - ✓ wzrok (np. różne kolory materiałów, naturalne światło tworzące cienie),
  - ✓ słuch (instrumenty i przedmioty wydające dźwięki – uwaga na głośnie pozytywki i muzykę),
- dzieci mają dostęp do materiałów umożliwiających manipulację: wkładanie, wyjmowanie, odkręcanie, chwytanie itp. (np. klocki, puste pojemniki po różnych produktach),
- w sali powinno znajdować się lustro tak, żeby dzieci mogły oglądać całą sylwetkę,

- materiały edukacyjne są różnorodne i dostosowane do potrzeb rozwojowych dzieci, zgodnie z listą przedstawioną w opisie standardu usług dotyczących żłobka.

Dostępność

- materiały i zabawki są dostępne dla dzieci i dzieci wiedzą, gdzie się znajdują,
- prace dzieci, zdjęcia i materiały edukacyjne są powieszane na wysokości wzroku dzieci.

Zabawa jest podstawową aktywnością małych dzieci. Każde dziecko ma mieć dużo czasu na angażowanie się w wolne, dostępne i odpowiednie rozwojowo oraz rozwinięte aktywności, pozwalające na odkrywanie, kreatywność i nadawanie znaczeń, zarówno samodzielnie, z innymi dziećmi, jak i z udziałem wspierających dorosłych.

Dzieci mają zapewnione warunki do różnorodnych zabaw:

- główną formą aktywności dzieci jest zabawa swobodna – rolą dorosłych jest uważne towarzyszenie dzieciom, regulowanie spraw bezpieczeństwa i dostarczanie materiałów do zabawy,
- podczas zabawy dziecko decyduje czym, w jaki sposób i jak długo będzie się bawić,
- podczas zabaw i eksploracji wyposażenie i materiały są swobodnie dostępne dla dziecka,
- dziecko ma możliwości zabawy/odkrywania z innymi dziećmi, z uczestniczącym i wspierającym dorosłym we właściwy sposób,
- dzieci bawią się codziennie, zarówno w pomieszczeniach, jak i na wolnym powietrzu,
- dzieci mają zapewnione miejsce do swobodnego poruszania się (czołgania, czworakowania, biegania, wspinania, kręcenia w kółko).

Planowanie pracy opiera się na wiedzy o prawidłowościach rozwoju małych dzieci i znajomości zmieniających się potrzeb rozwojowych konkretnych dzieci

Plan dnia:

- dzieci znają plan dnia i mogą spodziewać się, że będzie on przestrzegany (opiekun przypomina dzieciom o następnym punkcie w planie dnia lub w inny sposób sprawia, że dzieci spodziewają się zmiany),
- plan dnia jest stały codziennie i przewidywalny dla dzieci,
- dzieci wiedzą z wyprzedzeniem, że zabawa się skończy i będzie np. czas sprzątnięcia,
- w planie dnia zawsze jest wyjście na świeże powietrze,
- w planie dnia zawsze są zabawy muzyczno- ruchowe lub ruchowe.

Planowanie zajęć przez opiekunów

- planowanie zajęć polega głównie na organizowaniu i zmienianiu środowiska edukacyjnego, czyli:
  - ✓ organizacja sfer edukacji,
  - ✓ dokładanie nowych materiałów, zabawek, przedmiotów,
  - ✓ modyfikowanie sfer edukacji, zgodnie ze zmieniającymi się zainteresowaniami dzieci,
- zajęcia planowane i organizowane przez dorosłych są ofertą dla dzieci, a nie obowiązkiem dla nich,
- zajęcia dla całej grupy planowane przez opiekunów mają charakter integrujący dzieci (np. zabawy muzyczno ruchowe),
- zajęcia edukacyjne, planowane przez dorosłych bazują na bezpośrednim doświadczaniu i zabawie dzieci, nie korzysta się ze źródeł wtórnych (plansz, kolorowanek ani kart do wypełniania),
- zajęcia przy stoliku są organizowane tylko dla chętnych, najstarszych dzieci i powinny w jak największym stopniu wspierać swobodną twórczość dzieci.

Dokumentowanie pracy z dziećmi służy lepszemu rozumieniu rozwoju dzieci przez opiekunów i rodziców

- opiekun prowadzi stałą obserwację aktywności dzieci, którą regularnie spisuje,
- obserwacje i notatki są znane rodzicom i przez nich uzupełniane (np. książka rozwoju dziecka, którą rodzice zabierają do domu i wpisują swoje komentarze),
- stosowana jest dokumentacja fotograficzna – dzieci fotografowane są w trakcie zabaw i codziennych aktywności,
- fotografie są drukowane (w miarę możliwości) i wieszane w sali, tak, żeby dzieci mogły je oglądać i komentować,
- proces rozwoju zainteresowań i umiejętności dzieci jest dokumentowany (fotografie, notatki) i znany rodzicom (przesyłanie maili, notatki na tablicy ogłoszeń).

Sposób realizacji usługi opieki nad dziećmi do lat 3 należy opisać w polu D.1.4 wniosku. Wnioskodawca powinien również wskazać, czy będzie realizował działania zgodnie z wyżej rekomendowanymi standardami, wskazać inny standard lub opisać sposób realizacji usługi w zakresie funkcji edukacyjnej instytucji opieki nad dzieckiem do lat 3.

3. Zalecenia w zakresie realizacji projektów mających na celu upowszechnianie opieki nad dziećmi do lat 3

Zaleca się wykorzystanie dobrych praktyk zawartych w przywoływanych Standardach jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3 (żłobek, klub dziecięcy, dzienny opiekun), opracowanych przez Fundację Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego, w szczególności tych odnoszących się do jakości zajęć edukacyjnych, równocześnie zwracając uwagę, iż katalog działań kwalifikowanych w ramach projektu został zawarty w Regulaminie konkursu, w Podrozdziale 2.4.

Załączniki:

1. Standard jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3 – żłobek,
2. Standard jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3 – klub dziecięcy,
3. Standard jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3 – dzienny opiekun.

Standardy jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3

Żłobek

Standardy jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3

Żłobek

pod redakcją Moniki Rościszewskiej-Woźniak

Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego
Warszawa 2012

Spis treści

Wstęp	7
0. Podstawowe warunki opieki	9
1. Przestrzeń dla dzieci	10
2. Prawa dziecka	12
3. Profilaktyka zdrowia dzieci i zapobieganie wypadkom	14
4. Współpraca z rodzicami i rodzinami dzieci	16
5. Adaptacja dzieci i przejście z grupy do grupy	18
6. Sytuacje codzienne (powitanie, pożegnanie, posiłki, odpoczynek, toaleta)	19
7. Zabawa dzieci (warunki do zabaw, planowanie i dokumentowanie)	25
8. Kompetencje dziennego opiekuna	26
Załącznik 1. Rekomendowane materiały do zabawy dostosowane do wieku dzieci	30
Załącznik 2. Schemat żywienia niemowląt w pierwszym roku życia.	32
Załącznik 3. Zalecenia dotyczące żywienia dzieci zdrowych w wieku 1-3 lata (13-36 miesięcy) opracowane przez Zespół Ekspertów powołany przez Konsultanta Krajowego ds. Pediatrii – skrót	35

Wstęp

W dniu 4 lutego 2011 r. uchwalona została *Ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3* (Dz. U. Nr 45, poz. 235). Ustawa wprowadza zmiany w organizacji żłobków oraz umożliwia tworzenie całkiem nowych form opieki nad dziećmi poniżej 3 roku życia. Wszystkie wymienione w ustawie formy powinny pełnić funkcje nie tylko opiekuńcze, ale także wychowawcze i edukacyjne.

Żłobki przestają być instytucją funkcjonującą w ramach systemu zdrowia, a stają się elementem polityki społecznej i nadzorowane są przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Ustawa wprowadza kluby dziecięce, które mogą działać do 5 godzin dziennie i obejmować opieką do 15 dzieci w wieku powyżej 1 roku.

Nowa jest także instytucja dziennego opiekuna, który może zajmować się dziećmi w wieku od 20 tygodnia do trzeciego roku życia we własnym mieszkaniu lub w innym lokalu.

Według Ustawy, podmiotem odpowiedzialnym za nadzór nad jakością form opieki dla małych dzieci jest gmina.

Prezentowane w niniejszej publikacji wczesnodziecięce standardy opieki i edukacji małych dzieci mają za zadanie pomóc w organizowaniu i prowadzeniu dobrej jakości usług dla dzieci (żłobka, klubu, dziennego opiekuna), zarówno osobom je prowadzącym, jak i organom nadzoru.

Standardy opierają się na *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych dotyczących żłobków i klubów dziecięcych* (Dz. U. nr 69, poz. 367) **oraz** *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie zakresu programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym, wolontariusza oraz dziennego opiekuna* (Dz. U. nr 69, poz. 368). Określają obszary nie sprecyzowane w aktach prawnych i rekomendowany poziom wybranych wskaźników. Oznacza to, że odnoszą się nie do wymagań minimalnych, które należy zapewnić w placówce, ale proponują warunki optymalne dla rozwoju dzieci.

Podstawowe założenia Standardów:

- Okres między urodzeniem a 3 rokiem życia jest zasadniczy dla tworzenia się zdrowej i silnej osobowości oraz w ogromnym stopniu determinuje postawę dziecka wobec otaczającego je świata w całym jego późniejszym życiu.
- Decydująca dla jakości działań jest właściwa opieka i absolutna konieczność dostarczenia dziecku pozytywnych doświadczeń z nowymi opiekunami.
- Małe dziecko musi mieć zapewnioną stałą uwagę, wsparcie czy pomoc osoby dorosłej – zapewnia to warunki do budowania wysokiej jakości relacji między opiekunami i dziećmi. Dlatego bardzo ważny jest właściwy stosunek liczby opiekunów do liczby dzieci.
- Rodzice, jako osoby najbliższe dzieciom, powinni aktywnie włączać się w asystowanie opiekunom, na przykład jako wolontariusze w żłobkach, klubach czy u dziennego opiekuna.
- Ruch i swobodna zabawa jest podstawowym czynnikiem stymulującym rozwój dzieci.
- Głównym zadaniem opiekunów jest stworzenie środowiska edukacyjnego, odpowiadającego bieżącym potrzebom dzieci.

Ustawa nazywa osoby pracujące z dziećmi w wieku do lat 3 „opiekunami/opiekunkami”. Tymczasem ich zadania, zakres odpowiedzialności i oczekiwane kompetencje znacznie przekraczają funkcje opiekuńcze.

Uważamy, że nowy zawód, jaki tworzy *Ustawa*, powinien mieć wysoką rangę społeczną i status zawodowy, ponieważ od jakości pracy opiekunek i opiekunów zależy jakość następnych pokoleń. Osoby zajmujące się opieką, wychowaniem i edukacją najmłodszych dzieci powinny być nazywane „wychowawcami małych dzieci”. Będziemy do tego dążyć w nowelizowanych aktach prawnych.

Standardy przygotowane zostały przez powołany przez Fundację Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego zespół pod kierunkiem Moniki Rościszewskiej – Woźniak i Barbary Roehrborn, w składzie:

Anna Ciupa (Polskie Towarzystwo Psychologiczne), Izabela Kułakowska (Instytut Małego Dziecka im. Astrid Lindgren), Honorata Tkaczyńska (Instytut Małego Dziecka im. Astrid Lindgren), Renata Szredzińska (Fundacja Dzieci Niczyje), Bożena Kurelska (Żłobek nr 25 „Syrena” w Warszawie), Anna Gołębiewska (Zespół Żłobków m.st. Warszawy), Joanna Leszczyńska (Stowarzyszenie „Mamy Czas” Klub dla Mam i Tatusiów na Bielanach w Warszawie), Magdalena Polaszewska - Nicke (ZERO-PIĘĆ. Fundacja na rzecz zdrowia psychicznego małych dzieci), Magdalena Stawicka (ZERO-PIĘĆ. Fundacja na rzecz zdrowia psychicznego małych dzieci), Jarosław Lepka (NUTRICIA POLSKA sp. z o.o.), Dominik Kmita (pedagog, Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego), Urszula Malko (psycholog, Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego), Błażej Goszczyński (psycholog, trener), Gracjana Woźniak (psycholog, trener Fundacji Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego) oraz Magdalena Michałowska (psycholog kliniczny). Jesienią 2011 roku propozycja Standardów została zaprezentowana na konferencjach w Warszawie, Łodzi i Krakowie, a także udostępniona do konsultacji społecznych na stronach internetowych Fundacji Komeńskiego i Instytutu Komeńskiego oraz www.mamzdanie.pl.

Proponowane Standardy obejmują rekomendacje dotyczące zapewnienia dzieciom jak najlepszej jakości opieki oraz wspierania rozwoju w ramach obowiązujących obecnie przepisów prawa. Chcemy, by przedstawione obszary i przykładowe wskaźniki były punktem wyjścia do opracowania kompleksowego narzędzia służącego monitorowaniu jakości różnych form opiekuńczo-edukacyjnych dla małych dzieci. Na Państwa opinie, uwagi i propozycje czekamy pod adresem: frd@frd.org.pl

Zapraszamy do dyskusji!

0. Podstawowe warunki opieki

Standard 0.1. Opieka nad dziećmi w wieku od 6 miesięcy do 3 lat zorganizowana jest w najlepszym interesie dziecka

- maksymalny czas pobytu dziecka w wieku do 18 miesięcy nie powinien przekraczać
- 20 godzin w tygodniu,
- każdą grupą dzieci zajmują się stale co najmniej dwie osoby dorosłe, w tym co najmniej 1 opiekun z pełnymi kwalifikacjami,
- proporcja liczby dorosłych opiekunów w żłobku do liczby dzieci nie jest mniejsza niż:

Wiek dzieci	Liczba dzieci w grupie	Rekomendowana liczba osób dorosłych
20 tygodni – 12 miesięcy	6	2
12-24 miesięcy	12	3
24-36 miesięcy	15	3
różnowiekowa (1 – 3 lata)	15	3

W Ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. Nr 45, poz. 235, art. 15) określono minimalną proporcję opiekunów do dzieci w placówce. Jednak biorąc pod uwagę wiek dzieci, należy dążyć do tego, aby grupy były jak najmniejsze. Z badań wynika, że o jakości opieki nad najmłodszymi dziećmi decyduje przede wszystkim wielkość grupy oraz stosunek liczby opiekunów do liczby dzieci (również: stałość opiekunów, edukacja opiekunów i ich osobiste zaangażowanie w tworzenie dobrych warunków dla dzieci, por. Berk, 1997). Ważne jest więc również, aby dziecko miało stałe osoby sprawujące nad nim opiekę – nie tylko opiekunki, ale również pozostałych członków personelu, które w stałych porach dnia wspomagają pracę opiekunek.

1. Przestrzeń dla dzieci

Otoczenie (wewnątrz i na zewnątrz budynku) wzbogaca rozwój dziecka. Przy zapewnionym bezpieczeństwie, stawia ono adekwatne do potrzeb i możliwości dziecka wyzwania. Oferuje różnorodność stymulujących doświadczeń dostosowanych do poziomu rozwoju dziecka. Ułatwia wchodzenie w relacje z innymi oraz współdziałanie dzieci i dorosłych. Pomaga w budowaniu poczucia tożsamości.

Standard 1.1. Wielkość powierzchni w żłobku uwzględnia potrzeby rozwojowe dzieci w zakresie swobodnej zabawy i potrzeb życia codziennego

Liczba pomieszczeń w żłobku

- co najmniej dwa pomieszczenia, w tym jedno przystosowane do odpoczynku dzieci.

Przeznaczenie pomieszczeń

- każda grupa ma do dyspozycji bawialnię,
- istnieje wydzielone miejsce do odpoczynku, może być wspólne dla dwóch grup,
- zapewnia się miejsce do spożywania posiłków.

Rekomendowana powierzchnia pomieszczeń

- co najmniej 4 m² na każde dziecko.

Przestrzeń na dworze

- zapewnione jest bezpośrednie wyjście na teren otwarty, wyposażony w urządzenia do zabaw.

Standard 1.2. Aranżacja przestrzeni i wyposażenie żłobka uwzględniają potrzeby rozwojowe dzieci w różnym wieku, stymulują potrzebę eksperymentowania i ciekawość, umożliwiają różne formy interakcji między dziećmi

Sfery aktywności

- sala zabaw jest podzielona na 4-5 sfer aktywności dostosowanych do wieku i potrzeb rozwojowych dzieci,
- sfery aktywności są modyfikowane, uzupełniane lub zmieniane w miarę potrzeb dzieci,
- podział sfer aktywności powinien być czytelny i zrozumiały dla dzieci - za pomocą mobilnych elementów, parawanów,
- wśród sfer zabaw znajduje się sfera swobodnej aktywności ruchowej,
- proponowane sfery aktywności: konstrukcyjno – manipulacyjna (klocki), do zabaw sensorycznych, twórcza (plastelina, kredki, farby), miejsce zabaw tematycznych (dom, kuchnia, sklep itp.), miejsce czytelnicze (książki).

Materiały i wyposażenie

- kąciki tematyczne wyposażone są w prawdziwe przedmioty (umożliwiające bezpieczną zabawę), np. ubrania, puste opakowania, garnki itp.,

- dzieci mają dostęp do materiałów stymulujących zmysły:
  - dotyk (np. „koszyk skarbów” z różnymi naturalnymi materiałami o różnych fakturach),
  - wzrok (np. różne kolory materiałów, naturalne światło tworzące cienie),
  - słuch (instrumenty i przedmioty wydające dźwięki – uwaga na głośne pozytywki i muzykę),
- dzieci mają dostęp do materiałów umożliwiających manipulację: wkładanie, wyjmowanie, odkręcanie, chwytanie itp. (np. klocki, puste pojemniki po różnych produktach),
- w sali powinno znajdować się lustro tak, żeby dzieci mogły oglądać całą sylwetkę,
- materiały edukacyjne są różnorodne i dostosowane do potrzeb rozwojowych dzieci (patrz załącznik 1),
- wyposażenie (materiały do zabaw) powinno być odnawiane i zmieniane regularnie - co najmniej raz na tydzień, poprzez dodawanie nowych elementów do istniejących sfer lub tworzenie nowych.

Dostępność

- wszystkie materiały i zabawki powinny być bezpośrednio dostępne dla dzieci (umieszczone na niskich półkach, szafki oznaczone zdjęciami lub schematycznymi rysunkami wskazującymi na zawartość),
- prace dzieci, zdjęcia i materiały edukacyjne są powieszane na wysokości wzroku dzieci.

Standard 1.3. Przestrzeń żłobka zapewnia wygodne i przyjemne otoczenie dla dzieci i dorosłych

Kolorystyka

- sale pomalowane są na jasne, stonowane kolory,
- nie ma konieczności montowania wykładziny dywanowej wszędzie tam, gdzie bawią się dzieci,
- podłoga powinna być w jednolitych barwach.

Przestrzeń

- unika się nadmiernej ilości dekoracji, dodatkowych, przyciągających wzrok elementów na ścianach,
- unika się nadmiernej ilości bodźców słuchowych – muzyka lub radio są włączone tylko podczas zajęć, które tego wymagają lub na prośbę dzieci.

Standard 1.4. Wszystkie dzieci codziennie mają możliwość bezpiecznych i stymulujących zabaw na powietrzu

Dostępność i powierzchnia

- dzieci mają możliwość codziennego wychodzenia na powietrze na ogrodzony teren,
- na zewnątrz dzieci mają do dyspozycji co najmniej 10 m² na każde dziecko.

Wyposażenie

- teren jest wyposażony co najmniej w wiatę lub domek dla dzieci oraz zamykaną piaskownicę,
- dostępne są urządzenia i sprzęty rozwijające motorykę dużą (kładki, huśtawki, równoważnie),
- zapewniony dostęp do zabaw sensorycznych – np. przy stoliku sensorycznym.

Naturalne materiały

- urządzenia wykonane przede wszystkim z materiałów naturalnych,
- dostępne są naturalne materiały do zabaw manipulacyjnych i konstrukcyjnych,
- zachowane jest naturalne ukształtowanie terenu, aby dzieci mogły biegać, wspinać się, kopać, grabić liście, podlewać rośliny itp.

2. Prawa dziecka

Wspólnotę grupy tworzą dzieci i dorośli (opiekunowie, rodzice i inne osoby zajmujące się dziećmi) zaangażowani w jego działanie. Prawa dziecka są respektowane. Konstrukttywne interakcje (dziecko/dziecko, dziecko/dorosły, opiekun/rodzic) wymagają działań, procedur, praktyk, opartych na wzajemnym szacunku, otwartości i wrażliwości.

Standard 2.1. Prawa dziecka są przestrzegane przez wszystkich dorosłych

- opiekunowie słuchają dzieci i uwzględniają ich potrzeby,
- każde dziecko ma możliwość wyrażania swoich potrzeb i pragnień, które są respektowane,
- wszyscy pracownicy dobrze znają Konwencję o Prawach Dziecka, a jej treść stanowi podstawę ochrony dzieci w instytucji,
- opiekunowie mają pełną jasność, co do swojej odpowiedzialności za ochronę praw dzieci i komunikują to wszystkim osobom, z którymi się stykają,
- opiekunowie wyraźnie komunikują, że wszystkie dzieci mają jednakowe prawa,
- reakcje opiekunów na zachowania dzieci są wolne od przemocy i nie upokarzają dzieci.

Standard 2.2. Zapewnione jest bezpieczeństwo dzieci poprzez wprowadzenie polityki lub procedur ochrony dzieci przed krzywdzeniem, edukację opiekunów i rodziców oraz zapewnienie dostępu do informacji o instytucjach, w których można otrzymać pomoc

Polityka/ procedura ochrony dzieci przed krzywdzeniem

1. Placówka posiada **politykę ochrony dzieci**, w której zostały zapisane zasady mające zapewnić dzieciom ochronę przed krzywdzeniem.
  2. Polityka i zasady ochrony dzieci **obowiązują wszystkich** członków personelu placówki.
  3. Polityka/ procedura ochrony dzieci obejmuje następujące zagadnienia:
    - **procedury interwencji**, które określają, jakie działania należy podjąć, jeśli pojawią się sygnały wskazujące na krzywdzenie dziecka lub na zagrożenie jego bezpieczeństwa ze strony osób obcych, członków rodziny lub personelu placówki lub wolontariuszy,
    - **zasady ochrony danych osobowych dziecka**, które określają sposób przechowywania i udostępniania informacji o dziecku,
    - **zasady ochrony wizerunku dziecka**, które określają sposób jego utrwalania i udostępniania za pomocą różnorodnych mediów (np. w prasie, Internecie itp.),
    - zasady odbierania dziecka z placówki wyłącznie przez upoważnione osoby.
- Dyrekcja placówki wyznacza **osobę (osoby) odpowiedzialną (e) za monitorowanie realizacji polityki ochrony dzieci w placówce**, jasno określając jej rolę i zadania.

Monitoring pracowników w celu zapobiegania krzywdzeniu dzieci

1. W zasadach rekrutacji i zatrudniania pracowników w placówce przewidziany jest obowiązek składania przez pracownika **oświadczenia** o niekaralności za przestępstwa seksualne (rozd. XXV k.k.) oraz przestępstwa z użyciem przemocy.
2. W przypadkach podejrzeń zagrożenia bezpieczeństwa lub krzywdzenia dziecka ze strony pracowników placówki, zawsze podejmowane są działania określone w Polityce ochrony dzieci przed krzywdzeniem.

Edukacja pracowników

1. Wszyscy członkowie personelu oraz wolontariusze zapoznają się z **obowiązującą w placówce polityką** ochrony dzieci przed krzywdzeniem.
2. Wszyscy członkowie personelu placówki zostali przeszkoleni w zakresie **rozpoznawania symptomów krzywdzenia dzieci i właściwego reagowania** na nie. O formie szkolenia decyduje placówka (e-learning, szkolenie wewnętrzne, szkolenie zewnętrzne).
3. Pracownicy merytoryczni zatrudnieni w placówce mają wiedzę w zakresie **metod i narzędzi edukacji rodziców** nt. (1) wychowania dzieci bez przemocy oraz (2) ochrony dzieci przed przemocą i wykorzystywaniem.

Edukacja rodziców

1. W placówce organizowane są **spotkania edukacyjne dla rodziców** w zakresie: (1) wychowania dzieci bez przemocy oraz (2) ochrony ich przed przemocą i wykorzystywaniem.
2. W placówce dostępne są **materiały edukacyjne dla rodziców** w zakresie: wychowania dzieci bez przemocy oraz ochrony ich przed przemocą i wykorzystywaniem.
3. Placówka **informuje rodziców** o dostępnych możliwościach podnoszenia umiejętności wychowawczych.

Dostęp do informacji na temat możliwości uzyskania pomocy w sytuacjach krzywdzenia dziecka lub zagrożenia dziecka przemocą czy wykorzystywaniem

1. Pracownicy placówki, wolontariusze i rodzice mają **łatwy dostęp (np. na tablicy przy wejściu) do danych kontaktowych placówek i instytucji zajmujących się ochroną dzieci** i zapewniających pomoc i opiekę w nagłych wypadkach.

Weryfikacja zgodności prowadzonych działań z przyjętymi zasadami ochrony dzieci

1. Przyjęte zasady i realizowane praktyki ochrony dzieci są **weryfikowane** - przynajmniej raz na rok.

2. W ramach monitoringu zasad i praktyk ochrony dzieci placówka **konsultuje się z dziećmi i z ich rodzicami/opiekunami**.

3. Profilaktyka zdrowia dzieci i zapobieganie wypadkom

Wspieranie bezpieczeństwa i zdrowia dzieci wymaga profilaktyki zdrowotnej oraz zapewnienia higienicznego i bezpiecznego pobytu do zabaw i odpoczynku.

Standard 3.1. Podejmuje się efektywne działania, aby zapobiegać wypadkom dzieci w placówce

Zapewnienie profesjonalnej opieki

- zapewniona jest ciągła opieka nad dziećmi -proporcja opiekunów do dzieci jest w każdym momencie dnia utrzymana,
- wszystkie osoby pracujące z dziećmi, w tym wolontariusze, są przeszkoleni z zakresu udzielania pierwszej pomocy.

Zapewnienie bezpiecznego otoczenia

- opracowane są procedury postępowania w sytuacji nagłego wypadku dziecka lub pracownika,
- procedury postępowania w nagłych wypadkach przewidują bezzwłoczne powiadomienie rodzica dziecka,
- wszyscy pracownicy znają procedury i wiedzą, jak mają postępować w nagłych sytuacjach zagrażających życiu i zdrowiu dzieci,
- na terenie placówki stale dostępny jest telefon; przy telefonie znajduje się lista numerów alarmowych oraz numery kontaktowe do rodziców dzieci,
- jest przewidziana procedura na wypadek pożaru; lokal został wyposażony w gaśnicę odpowiednią do powierzchni lokalu,
- w placówce obowiązuje zakaz palenia,
- dzieci nie mają dostępu do materiałów chemicznych, środków czystości i innych przedmiotów, które stwarzają zagrożenie życia (środki czystości i inne preparaty niebezpieczne dla dzieci znajdują się w pomieszczeniu lub szafie dla nich niedostępnej),

- wszystkie gniazda elektryczne są zabezpieczone albo poza zasięgiem dzieci; elektryczne przedłużacze są krótkie i są niedostępne dla dzieci,
- okna są zabezpieczone w taki sposób, żeby dzieci nie mogły wypaść, lecz są łatwo otwierane w przypadku zagrożenia; sznury od zasłon/rolet nie znajdują się w zasięgu dzieci; jest zapewniona możliwość otwierania w pomieszczeniu co najmniej 50% powierzchni okien,
- kaloryfer żeberkowy jest osłonięty, żeby zapobiec urazom, a wszystkie urządzenia grzewcze nie mogą mieć temperatury większej niż 50°C,
- temperatura wody w łazience dostępnej dla dzieci powinna być kontrolowana i nie może mieć wyższej temperatury niż 40°C,
- istnieją odpowiednie urządzenia do przechowywania, przygotowywania, gotowania i podawania żywności; bez nadzoru dzieci nie mogą mieć dostępu do kuchni; kuchenka i czajnik mają właściwe zabezpieczenia,
- używanie narzędzi przez dzieci (np. odkurzacz podczas zabawy w sprzątanie) musi odbywać się pod nadzorem dorosłych,
- pomieszczenia i teren zewnętrzny są zabezpieczone tak, żeby dziecko nie mogło samodzielnie opuścić terenu.

Standard 3.2. Stosowane są aktywnie zasady profilaktyki zdrowotnej

Przygotowanie pracowników i rodziców

- personel posiada aktualne szczepienia i aktualną książeczkę badań sanitarno – epidemiologicznych,
- personel i rodzice są poinformowani o procedurach zapobiegania chorobom zakaźnym,
- rodzice mają dostęp do ulotek o higienie, szczepieniach ochronnych,
- prowadzone są warsztaty dla rodziców na temat promocji zdrowia (zapobieganie przeziębieniom, hartowanie dzieci, higiena małego dziecka, postępowanie w czasie choroby i inne).

Postępowanie w przypadku zachorowania dziecka

- jest ustalona wspólnie z rodzicami procedura postępowania w przypadku zachorowania dziecka w czasie pobytu w placówce,
- dane kontaktowe rodziców są uaktualniane regularnie,
- dzieci chore nie uczestniczą w zajęciach żłobka,
- podawanie leków dzieciom jest możliwe tylko na wyraźne wskazanie lekarza, potwierdzone pisemną prośbą rodziców oraz dotyczy tylko chronicznych dolegliwości,

- nie podaje się leków w przypadku nagłego zachorowania dziecka, lecz bezzwłocznie informuje się rodziców i w razie potrzeby wzywa lekarza,
- apteczka z podstawowymi środkami opatrunkowymi jest dostępna i stale uzupełniana.

Standard 3.3. Stworzone są warunki do zachowania higieny i utrzymywania czystości pomieszczeń

Miejsce do przechowywania okryć wierzchnich

- miejsce na szatnię dla dzieci i dorosłych jest oddzielone od sali zabaw.

Utrzymywanie czystości

- ściany do wysokości co najmniej 2 m są pokryte materiałami zmywalnymi, nienasiąkliwymi i odpornymi na działanie wilgoci oraz materiałami nietoksycznymi i odpornymi na działanie środków dezynfekcyjnych,
- podłoga i ściany są wykonane tak, aby było możliwe łatwe utrzymanie czystości w tych pomieszczeniach,
- po zakończeniu zajęć, pomieszczenia, w których przebywają dzieci, są sprzątane.

4. Współpraca z rodzicami i rodzinami dzieci

Współpraca opiekunów i rodziców oparta jest na partnerstwie. Jej podstawą jest rozumienie decydującej roli rodziców i rodziny w procesie rozwoju dziecka przez stworzenie płaszczyzny wspólnego działania. Wszyscy dorośli są cenieni i wspierani w ich indywidualnych rolach i obowiązkach.

Standard 4.1. Codzienne relacje z rodzicami opierają się na szacunku, wsparciu i partnerstwie

- rodzice mają do dyspozycji miejsce, w którym mogą spędzić chwilę rozmawiając z innymi rodzicami lub opiekunem (miejsce do siedzenia, zapewnienie prywatności),
- prowadzi się politykę „otwartych drzwi”, a rodzice są zachęcani do odwiedzania dzieci w trakcie zajęć,
- rodziny witane są na początku i żegnane na końcu każdego dnia.

Standard 4.2. Opiekunowie i rodzice dbają o dobry przepływ informacji

opiekunowie i rodzice mają możliwość komunikowania się i wymieniania informacjami na temat dziecka, zarówno na zorganizowanych spotkaniach, jak i w codziennych rozmowach,

- personel dzieli się spostrzeżeniami na temat rozwoju dziecka i ewentualnie doradza kontakt ze specjalistą na temat ich dzieci w razie potrzeby,
- opiekunowie i rodzice wzajemnie informują się o wszelkich istotnych informacjach o jakichkolwiek zmianach w stanie emocjonalnym i fizycznym dzieci,
- są określone sposoby regularnego wymieniania się informacjami na temat dzieci (np. karty obserwacji, dziennik dziecka, portfolio, mail, notatki na tablicy ogłoszeń, zdjęcia),
- odbywają się regularne spotkania opiekunów z rodzicami,
- rodzice są informowani o spotkaniach co najmniej z miesięcznym wyprzedzeniem lub terminy spotkań są ustalane wspólnie,
- tematy omawiane na grupowych spotkaniach uwzględniają propozycje rodziców,
- w przypadku zainteresowania rodziców, proponowane są warsztaty i spotkania na tematy wychowawcze.

Standard 4.3. Rodzice mają wpływ na sposób funkcjonowania placówki opieki

- jest wspólnie uzgodniona lista spraw, na które rodzice mają wpływ,
- rodzice biorą udział w formułowaniu zasad współpracy z rodzicami obowiązujących w żłobku,
- rodzice mogą oferować dodatkowe aktywności w ramach swoich umiejętności i wolnego czasu,
- rodzice mają szereg możliwości angażowania się w działanie żłobka, do czego są zachęceni przez opiekunów,
- zakres zaangażowania rodziców zależy od ich zainteresowań i możliwości czasowych,
- współpraca z rodzicami jest dokumentowana.

5. Adaptacja dzieci i przejście z grupy do grupy

Zapewnienie ciągłości opieki w okresie przejścia (adaptacji) dzieci wymaga działań, procedur i praktycznych rozwiązań, które uwzględniają potrzeby dzieci, transfer istotnych informacji, bliskie zaangażowanie rodziców i profesjonalistów.

Standard 5.1. Adaptacja dzieci jest organizowana zgodnie z indywidualnymi potrzebami dziecka i w jego najlepszym interesie

- zanim dziecko zacznie uczęszczać do żłobka, rodzice zapoznają się z dokładniej z zasadami, programem, procedurami, w czym pomaga im personel placówki,
- podejmuje się starania, aby dzieci w okresie adaptacji nie było zbyt dużo (maksymalnie 3 nowych dzieci w grupie),
- opiekun dba o to, żeby rodzeństwo lub dzieci, które się znają, miały zapewnione okazje do stałych kontaktów i wspólnej zabawy – np. dzieci w żłobku mogą kontaktować się z rodzeństwem (lub przebywać z nimi w jednej grupie),
- rodzice i dzieci mają możliwość poznać opiekunów, zanim dziecko zacznie regularnie uczęszczać do placówki,
- opiekunowie dokładnie poznają przyzwyczajenia dziecka, szczególnie towarzyszące codziennym czynnościom (jedzenie, zasypianie, toaleta, ubieranie się),
- rodzice powinni towarzyszyć dziecku w czasie adaptacji,
- rodzice i opiekunowie zdają sobie sprawę, że choć okres adaptacyjny powinien trwać ok. 1-3 tygodni, to jednak jego długość zależy od wielu indywidualnych czynników,
- w okresie adaptacji szczególnie opiekunowie/opiekunki zwracają uwagę na poznanie potrzeb dziecka, nawiązanie z nim bezpiecznego kontaktu, przystosowanie organizacji dnia do potrzeb dziecka,
- w czasie adaptacji kontakt z dzieckiem mają stałe osoby, które budują z dzieckiem kontakt i przejmują stopniowo opiekę nad dzieckiem,
- działania personelu w okresie adaptacji nakierowane są na nawiązywanie kontaktu z dzieckiem oraz jego rodzicami, którzy towarzyszą dziecku,
- stopniowo wydłużany jest czas pobytu dziecka w placówce.

Standard 5.2 Dzieci mają możliwość doświadczenia stałości i przygotowania się do zmian

W działaniach dorosłych widoczna jest troska, z jednej strony o zapewnienie stałości środowiska opiekuńczo- edukacyjnego, a z drugiej strony przygotowanie dzieci do zmian.

- personel stara się ułatwiać dzieciom zmiany, np. dzieci są uprzedzane wcześniej o zmianie aktywności, poznają wcześniej opiekunkę, z którą będą w nowej grupie, poznają sale, do której mają przejść,
- proces przejścia dziecka z grupy do grupy lub zmiana opiekuna są uzgadniane z rodzicami,
- przechodzenie dziecka z grupy do grupy jest zorganizowane w taki sposób, żeby dziecku towarzyszył znajomy opiekun lub inne dziecko, które zna,
- w adaptacji unikamy zmian miejsca, sali, minimalizujemy udział nieznanymi dziecku osób dorosłych,
- każde dziecko ma swoje miejsce w szatni i własną półeczkę lub miejsce w sali, gdzie może trzymać indywidualne rzeczy.

6. Sytuacje codzienne (powitanie, pożegnanie, posiłki, odpoczynek, toaleta)

Sposób organizowania sytuacji codziennych ma kluczowe znaczenie dla rozwoju małych dzieci, gdyż w codzienności zaspakajane są pierwszorzędne w tym wieku potrzeby fizjologiczne i emocjonalne. Od sposobu zaspakajania potrzeb zależy jakość życia dzieci, ich poczucie bezpieczeństwa oraz prawidłowy rozwój.

Standard 6.1. Dziecko jest codziennie indywidualnie witane przez znanego mu opiekuna, który bezpośrednio od rodzica przejmuje nad nim opiekę. Powitanium i pożegnaniu towarzyszy atmosfera spokoju, braku pośpiechu.

Zasady ogólne

- opiekunowie podczas spotkań wstępnych przedstawiają rodzicom znaczenie i przebieg sytuacji powitania i pożegnania,
- przywitaniu i pożegnaniu towarzyszy atmosfera spokoju, braku pośpiechu ze strony personelu.

Przywitanie

- jest zarezerwowany czas na to, by każde dziecko było indywidualnie przywitane przez opiekuna (dziecko jest objęte uwagą dorosłego, nazwane po imieniu),
- opiekun wita się także z rodzicem/ inną osobą, która przyszła z dzieckiem,
- dzieci stopniowo rozstają się rano z rodzicami; czas i formy obecności rodzica zależą od samopoczucia dziecka, jego możliwości rozwojowych, stopnia adaptacji; rodzic ma prawo zostać z dzieckiem tak długo, jak tego chce,
- dziecko może rano pożegnać się z rodzicem w sposób, jaki preferuje,
- dzieci mogą przynosić rzeczy osobiste, które są dla nich ważne, np. zabawki, przytulanki, poduszki i mieć je ze sobą tak długo, jak chcą,
- w momencie rozstania z rodzicem, zawsze towarzyszy dziecku opiekun z placówki,

- opiekun wspiera rodzica, który ma trudności z rozstaniem z dzieckiem,
- po wyjściu rodzica opiekun obserwuje lub pyta dziecko, czy chce poświęcenia mu uwagi, przytulenia, zaproponowania zabawy, czy też chce pobyć samo,
- opiekun w sposób szczególnie obserwuje sytuację powitania i pożegnania dzieci, które od niedawna uczestniczą w zajęciach lub wróciły do placówki po dłuższej nieobecności,
- jest zasada, że dziecko jest witane codziennie przez opiekuna, którego zna,
- zajęcia rozpoczynają się od spotkania całej grupy, kiedy każde dziecko jest witane przez grupę i wszyscy zaczynają wspólny dzień.

Pożegnanie

- opiekunowie aranżują rytuały ułatwiające dzieciom popołudniowe pożegnanie z placówką,
- każde dziecko jest osobiście żegnane przez opiekuna poprzez: nazwanie po imieniu, krótką rozmowę.

Standard. 6.2. Żłobek wspiera rozwijanie zdrowych nawyków żywieniowych

Zbieranie informacji i współpraca z rodzicami

- opiekunowie prowadzą obserwacje dzieci i zbierają informacje od rodziców na temat preferencji żywieniowych dzieci, godzin posiłków, nawyków i rytuałów, tak, aby proponowany jadłospis i ramowe pory posiłków odpowiadały indywidualnym potrzebom dzieci,
- opiekunowie kierują się zasadą, że dzieci posiadają zdolność samodzielnej regulacji żywienia, że od urodzenia wyposażone są w umiejętność przyjmowania i trawienia pokarmów oraz odróżniania uczucia głodu i sytości,
- zasady żywienia dzieci ustalane są wspólnie z rodzicami i uwzględniają zasady zdrowego żywienia i profilaktyki otyłości,
- dzienny jadłospis jest spisany i dostępny dla wszystkich,
- w żłobku dostępne są diety podstawowe i eliminacyjne (w oparciu o zaświadczenie od lekarza specjalisty),
- rodzice dziecka mają obowiązek poinformować o konieczności stosowania diety eliminacyjnej.

Zdrowe żywienie

- żywienie dzieci oparte jest na zasadach zdrowego żywienia (patrz załącznik 2 i załącznik 3),
- rozmawia się z dziećmi na temat tego, co jest zdrowe, a co nie,
- rodzice są zachęceni do stosowania zasad zdrowego żywienia w domu,
- są rozprowadzane (przez mail, na tablicy, w materiałach dla rodziców) przepisy, pomysły na zdrowe posiłki, wszyscy mają dostęp do materiałów na temat zdrowego żywienia.

Standard 6.3. Posiłki są zorganizowane w taki sposób, aby były przyjemne i uczące dla dzieci, kojarzyły się z pozytywnym doświadczeniem społecznym

Organizacja posiłków

- w ciągu całego dnia oferowane są co najmniej cztery podstawowe posiłki - śniadanie, drugie śniadanie, obiad i podwieczorek,

Przestrzeń i wyposażenie

- sposób usadzenia dzieci przy stolikach sprzyja społecznym interakcjom (najwyżej 6 dzieci przy stoliku, możliwość swobodnej rozmowy i np. przekazywania sobie półmisek z jedzeniem),
- stoły, krzeselka, szafki są na wysokości wzrostu dzieci; dla dzieci, które nie siedzą samodzielnie zapewnione są specjalne krzeselka,
- dzieci w miarę możliwości korzystają z własnych śliniaczków, własnych kubków do picia,
- naczynia, sztucze dostosowane są do możliwości rozwojowych dzieci.

Przebieg posiłków

- opiekunowie dążą do stałych pór posiłków, obserwując preferencje dzieci,
- dzieci nie są zmuszane do siadania przy stole, jeśli nie mają potrzeby jedzenia,
- opiekunowie proponują dzieciom potrawy, tłumaczą nazwy i składniki dania, ale to dziecko decyduje, co i ile zje z oferowanych mu potraw,
- opiekunowie uwzględniają werbalne i pozawerbalne sygnały dzieci odnośnie potrzeby jedzenia, jak i ilości spożywanych potraw,
- opiekunowie nie nagradzają dzieci i nie karzą dzieci za odmowę jedzenia, np. „kto wszystko zje, może iść się bawić”,
- dzieci są zachęcane do tego, żeby jeść samodzielnie – dzieci w miarę możliwości rozwojowych nakładają sobie same jedzenie, korzystając z różnych rozwiązań wspierających samodzielność; dzieci, które są w stanie trzymać łyżkę, próbują samodzielnie jeść, a wychowawca karmi je na wyraźny sygnał zmęczenia z ich strony,
- dzieci, ucząc się samodzielnego nakładania, mogą nakładać sobie więcej niż są w stanie zjeść, nie wolno ich wówczas zmuszać do zjedzenia tego, co sobie nałożyły,
- szanowana jest każda forma spożywania posiłku przez dzieci; dzieci mogą też spożywać jedzenie rękoma, jeśli są na tym etapie rozwoju; wszystkie dzieci powinny mieć jednak stały dostęp do łyżki i widelca,
- dzieci w miarę możliwości rozwojowych przygotowują wspólnie z opiekunami posiłki i sprzątają po posiłkach, np. przynosząc i odnosząc na tacę naczynia i sztucze, przynosząc potrawy, wycierając stoły,

- dzieci mają tyle czasu na posiłek ile potrzebują; biorąc pod uwagę różnice rozwojowe między dziećmi i różne tempo spożywania posiłków, dzieci, które kończą jeść, mają możliwość wstania od stołu, nie czekając na pozostałe dzieci,
- wychowawcy dbają o spokojną, przyjemną atmosferę, na posiłek przeznaczone jest dużo czasu,
- dzieci podczas posiłku prowadzą rozmowy z innymi dziećmi siedzącymi przy stole i z wychowawcami,
- dzieci nie potrafiące samodzielnie jeść, są karmione w kontakcie jeden na jeden.

Dzieci karmione mlekiem matki

- stwarza się możliwość karmienia piersią lub odciągnięcia pokarmu przez matkę w warunkach zapewniających intymność,
- mleko matki jest przechowywane w lodówce i podawane dzieciom karmionym piersią.

Napoje

- w ciągu dnia dzieci mają stały dostęp do picia – najlepiej wody,
- napoje wystawione są w miejscu widocznym dla dzieci,
- opiekunowie co jakiś czas proponują dzieciom coś do picia, gdyż dzieci mogą jeszcze nie umieć wyrazić tej potrzeby.

Standard 6.4. Stworzone są warunki do różnych form odpoczynku dzieci, zgodnych z ich aktualnymi potrzebami

Zbieranie informacji

- opiekunowie prowadzą obserwacje dzieci i zbierają informacje od rodziców i dzieci na temat indywidualnych potrzeb i przyzwyczajeń w kwestii snu i odpoczynku (godziny snu, rytuał zasypiania/ budzenia, ulubione przytulanki).

Respektowanie indywidualnego rytmu snu i odpoczynku dziecka

- opiekunowie dbają, by rytm dnia i poszczególne aktywności dostosować do możliwości rozwojowych dzieci, by naprzemiennie występowały po sobie czynności aktywizujące i wyciszające,
- opiekun może proponować różne formy odpoczynku, ale dzieci powinny same zdecydować o tym, czy, w jaki sposób i jak długo odpoczywają,
- opiekunowie umożliwiają dzieciom różne formy odpoczynku: np. sen, leżenie, słuchanie i oglądanie bajek, cicha zabawa, odizolowanie się, słuchanie muzyki, przebywanie na dworze, zabawy relaksacyjne,
- dzieci nie są zmuszane do spania, ani do położenia się, jeśli nie mają takiej potrzeby,
- w żłobku opieka jest zorganizowana w taki sposób, żeby dzieci, które nie chcą w danej chwili spać, miały możliwość zabawy (np. przez wyjście na teren zabaw, lub zabawę z innym opiekunem).

Organizacja przestrzeni

- aranżacja przestrzeni w sali uwzględnia potrzebę odizolowania się dzieci i przebywania w mniejszych grupach,
- w sali stworzone jest stałe, dostępne poza porą snu, miejsce do odpoczynku i relaksu, gdzie dziecko może się wyciszyć, odejść od zabawy, poleżeć,
- dzieci mają stały i swobodny kontakt z materiałami, które poprzez swoją strukturę odprężają i wyciszają: piasek, fasola, farby, masy plastyczne,
- dzieci mogą ze względu na własne preferencje wybierać miejsce do spania, np. przy złączonych materacach, blisko innych dzieci lub w oddzieleniu od innych: w osobnym łóżeczku czy kąciku,
- aranżacja przestrzeni w czasie odpoczynku powinna sprzyjać odprężeniu i relaksowi: mała liczba bodźców, przyciemnione, delikatne oświetlenie, otoczenie o ciepłych, nie pobudzających kolorach, odpowiednia temperatura, obniżony przez tkaninę sufit,
- w pobliżu miejsca, gdzie śpi dziecko, ważne by umieścić zdjęcie jego rodziny oraz zdjęcie dziecka, gdy śpi; pomagają mu to zrozumieć przeznaczenie tego miejsca jako miejsca do spania oraz że sytuacja dotyczy osobiście jego,
- zapewnione jest odrębne miejsce do odpoczynku (np. odgradzoną część sali parawanem, tkaniną); każde dziecko powinno mieć co najmniej swoją poduszkę przechowywaną na indywidualnej półce,
- opiekunowie tworzą spokojną atmosferę sprzyjającą zasypianiu i wybudzaniu: brak pośpiechu i spokój dorosłego, danie czasu na zasypianie, stopniowe wychodzenie ze snu,
- dzieci mogą brać ze sobą na odpoczynek przytulanki, ulubione kocyki, smoczki, mogą spać we własnej pościeli.

Standard 6.5. Czynności higieniczne powinny odbywać się z poszanowaniem indywidualnego tempa rozwoju dziecka, w atmosferze szacunku, wyważenia między pomaganiem a wspieraniem samodzielności

Kompetencje opiekuna

- opiekunowie kierują się zasadą, że dzieci uczą się odczytywania impulsów ze swojego ciała oraz opanowywania czynności higienicznych w indywidualnym tempie,
- opiekunowie kierują się zasadą, że zdolność świadomego kontrolowania mięśni cewki moczowej i odbytu rozwija się około drugiego roku życia, wówczas może rozpocząć się trening czystości/ nauka korzystania z toalety,
- opiekunowie prowadzą obserwacje dzieci i zbierają informacje od rodziców i dzieci na temat etapu rozwoju i stopnia samodzielności dzieci w zakresie czynności higienicznych.

Respektowanie indywidualnego tempa rozwoju dziecka

- dziecko nie może być zmuszane do korzystania z toalety,
- załatwianie się nie jest objęte systemem nagród czy kar,
- opiekun może przypominać dzieciom o korzystaniu z toalety, szczególnie tym, które są w trakcie treningu czystości, ale dzieci same decydują, czy chcą z niej korzystać.

Przebieg czynności higienicznych

- dzieci, korzystające z pieluszki, mogą współdziałać podczas przewijania, np. przynieść pieluchę, wejść na przewijak,
- opiekun podczas przewijania pozostaje w kontakcie z dzieckiem, np. w kontakcie wzrokowym, mówi dziecku, jakie czynności teraz wykonuje,
- dzieci mają możliwość bawienia się wodą w trakcie mycia,
- dziecko nie jest zawstydzane, ani nie spotyka się z rozczarowaniem opiekunów, gdy załatwi się w ubranie czy mocno pobrudzi się,
- opiekun uwzględnia prawo dziecka do towarzystwa lub do intymności w łazience,
- opiekun wypracowuje z dziećmi różne rytuały i nawyki dotyczące czynności higienicznych, np. mycie rąk przed posiłkiem,
- dziecko, które chce skorzystać z toalety lub umyć ręce, nie musi pytać opiekuna o pozwolenie, tylko informować go, że wychodzi do łazienki,
- w łazience jest miejsce do podmywania i mycia dzieci (brodzik, bidet), opiekunowie są uważni na wspomaganie samodzielności dzieci odpowiednio do ich rozwoju.

Przestrzeń

- usytuowanie osobistych szafek dzieci dostosowane do wzrostu dzieci,
- osobiste rzeczy dzieci, np. ręczniki, nocniki są oznakowane zdjęciem lub znaczkiem dziecka,
- łazienka stanowi przytulne miejsce dla dzieci – pachnące, z ciepłym światłem, ładnym wystrojem.

7. Zabawa dzieci (warunki do zabaw, planowanie i dokumentowanie)

Zabawa jest podstawową aktywnością małych dzieci. Każde dziecko ma mieć dużo czasu na angażowanie się w wolne, dostępne i odpowiednie rozwojowo oraz rozwinięte aktywności, pozwalające na odkrywanie, kreatywność i nadawanie znaczeń, zarówno samodzielnie, z innymi dziećmi, jak i z udziałem wspierających dorosłych.

Standard 7.1. Dzieci mają zapewnione warunki do różnorodnych zabaw

- główną formą aktywności dzieci jest zabawa swobodna - rolą dorosłych jest uważne towarzyszenie dzieciom, zapewnienie bezpieczeństwa i dostarczanie materiałów do zabawy,
- podczas zabawy dziecko decyduje czym, w jaki sposób i jak długo będzie się bawić,
- podczas zabaw i eksploracji wyposażenie i materiały są swobodnie dostępne dla dziecka,
- dziecko ma możliwości zabawy/odkrywania z innymi dziećmi, z uczestniczącymi i wspierającymi dorosłymi we właściwy sposób,
- dzieci bawią się codziennie, zarówno w pomieszczeniach, jak i na wolnym powietrzu,
- dzieci mają zapewnione miejsce do swobodnego poruszania się (czołgania, czworakowania, biegania, wspinania, kręcenia w kółko).

Standard 7.2. Planowanie pracy opiera się na wiedzy o prawidłowościach rozwoju małych dzieci i znajomości zmieniających się potrzeb rozwojowych konkretnych dzieci

Plan dnia

- dzieci znają plan dnia i mogą spodziewać się, że będzie on przestrzegany (opiekun przypomina dzieciom o następnym punkcie w planie dnia lub w inny sposób sprawia, że dzieci spodziewają się zmiany),
- plan dnia jest stały codziennie i przewidywalny dla dzieci,
- dzieci wiedzą z wyprzedzeniem, że zabawa się skończy i będzie np. czas sprzątnięcia,
- w planie dnia zawsze jest wyjście na świeże powietrze,
- w planie dnia zawsze są zabawy muzyczno- ruchowe lub ruchowe.

Planowanie zajęć przez opiekunów

- planowanie zajęć polega głównie na organizowaniu i zmienianiu środowiska edukacyjnego, czyli:
  - organizacja sfer edukacji,
  - dokładanie nowych materiałów, zabawek, przedmiotów,
  - modyfikowanie sfer edukacji, zgodnie ze zmieniającymi się zainteresowaniami dzieci,

- zajęcia planowane i organizowane przez dorosłych są ofertą dla dzieci, a nie obowiązkiem dla nich,
- zajęcia dla całej grupy planowane przez opiekunów mają charakter integrujący dzieci (np. zabawy muzyczno ruchowe),
- zajęcia o charakterze edukacyjnym (przekazywanie wiedzy) są planowane w minimalnym wymiarze czasowym i skierowane do małej grupki dzieci i wynikają wprost z zainteresowań i doświadczeń tych dzieci,
- zajęcia edukacyjne, planowane przez dorosłych bazują na bezpośrednim doświadczaniu i zabawie dzieci, nie korzysta się ze źródeł wtórnych (plansz, kolorowanek ani kart do wypełniania),
- zajęcia przy stolikach są organizowane tylko dla chętnych, najstarszych dzieci i powinny w jak największym stopniu wspierać swobodną twórczość dzieci,
- nie stosuje się planów miesięcznych jako nieprzystających do zmieniających się potrzeb i zainteresowań małych dzieci,
- jeżeli realizowane są zajęcia dodatkowe (np. języki obce), są one dostępne dla wszystkich zapisanych dzieci.

Standard 7.3. Dokumentowanie pracy z dziećmi służy lepszemu rozumieniu rozwoju dzieci przez opiekunów i rodziców

- opiekunowie prowadzą stałą obserwację aktywności dzieci, którą regularnie spisują,
- obserwacje i notatki są znane rodzicom i przez nich uzupełniane (np. książka rozwoju dziecka, którą rodzice zabierają do domu i wpisują swoje komentarze),
- stosowana jest dokumentacja fotograficzna – dzieci fotografowane są w trakcie zabaw i codziennych aktywności,
- fotografie są drukowane (w miarę możliwości) i wieszane w sali, tak, żeby dzieci mogły je oglądać i komentować,
- proces rozwoju zainteresowań i umiejętności dzieci jest dokumentowany (fotografie, notatki) i znany rodzicom (przesyłanie maili, notatki na tablicy ogłoszeń).

8. Kompetencje opiekunek i opiekunów

Opiekunowie/wychowawcy posiadają nie tylko formalne kwalifikacje, ale również umiejętności, wiedzę oraz reprezentują wartości i postawy odpowiednie do ich roli i odpowiedzialności. Od jakości pracy opiekuna oraz jego gotowości do rozwoju zależy jakość pracy z dziećmi.

Standard 8.1. Opiekunowie mają kompetencje do zajmowania się dziećmi

Rekrutacja opiekunów

- opiekuna powinna cechować życzliwość i pogoda, duża kultura osobista,
- opiekunki/ opiekunowie oraz wolontariusze mają wymagane prawem kwalifikacje,
- w placówce istnieje system wsparcia nowych pracowników, np. nowy pracownik powinien być objęty opieką zewnętrznego mentora lub innego, doświadczonego pracownika.

Doskonalenie zawodowe

- pracownicy w żłobku są zachęceni i właściwie motywowani do angażowania się w regularny i ciągły profesjonalny rozwój,
- personel żłobka ma możliwość doskonalenia i korzysta z niej przynajmniej 10 godzin rocznie.

Zasady pracy

- opiekunowie znają procedury i zasady obowiązujące w żłobku,
- wszyscy znają obowiązujące regulaminy i zasady i mają do nich dostęp.

Kompetencje opiekuna – wiedza

Opiekun:

- zna stadia rozwoju małego dziecka we wszystkich sferach rozwoju,
- zna zasady dotyczące profilaktyki i ochrony zdrowia, zapobiegania wypadkom,
- zna zasady zdrowego żywienia,
- zna dynamikę procesu grupowego, rozwoju jednostki w grupie, zasad tworzenia się relacji społecznych w grupach dziecięcych,
- wie, jakie warunki sprzyjają tworzeniu się więzi i pozytywnych relacji społecznych małych dzieci,
- wie, w jaki sposób powinna być zaaranżowana przestrzeń, która służy rozwojowi małego dziecka,
- posiada wiedzę dotyczącą pedagogiki małego dziecka,
- wie, jakie warunki powinny spełniać zabawki dla małych dzieci,
- posiada wiedzę dotyczącą rozwoju seksualnego dziecka,
- posiada wiedzę dotyczącą prawnych aspektów opieki nad dziećmi oraz ochrony przed krzywdzeniem,
- posiada wiedzę dotyczącą medycyny ratunkowej.

Kompetencje opiekuna – umiejętności

Opiekun:

- potrafi obserwować i interpretować zachowania dziecka w kontekście jego potrzeb rozwojowych,
- potrafi rozpoznawać sygnały dzieci dotyczące np. potrzeb fizjologicznych, zmęczenia, itp.,
- potrafi komunikować się z dzieckiem, stawiać mu pytania, prowadzić rozmowę, stymulować rozwój językowy,
- potrafi współpracować z innymi dorosłymi, komunikować się, dzielić zadaniami,
- posiada umiejętność pracy z grupą,
- potrafi organizować zajęcia wzbudzające ciekawość dzieci (plastyczne, muzyczne, ruchowe, kulinarne, przyrodnicze),
- posiada umiejętność rozwiązywania problemów,
- jest gotowy do przeprowadzania zabaw ruchowych z dziećmi; w przypadku opiekunów z niepełnosprawnościami narządu ruchu, osoba ta pracuje w asyście osoby pełnosprawnej,
- potrafi dostrzegać problemy, z którymi borykają się dzieci i ocenić, czy potrzebne jest w danej sytuacji wsparcie specjalisty,
- potrafi udzielić dziecku pierwszej pomocy,
- potrafi planować i dokumentować pracę z dziećmi.

Kompetencje opiekuna – dyspozycje

Opiekun:

- posiada w sobie gotowość do zmian, jest ciekawy świata,
- jest cierpliwy, potrafi kontrolować swoje zachowania,
- jest uważny na otoczenie i inne osoby,
- posiada gotowość do refleksji i krytycznego namysłu,
- posiada gotowość do uczenia się,
- jest akceptujący, powstrzymuje się od osądzania, oceniania,
- ma w sobie gotowość do zabawy,
- ma wysoką tolerancję na niedokończenie,
- jest elastyczny,
- szanuje odrębność drugiej osoby,

- akceptuje doznania związane z zaspokajaniem potrzeb fizjologicznych dziecka, takich jak karmienie, mycie, przewijanie,
- jest życzliwy, cechuje się pogodą ducha, optymizmem,
- jest twórczy.

Standard 8.2. Opiekunowie stwarzają optymalne warunki dla rozwoju dzieci

- niezależnie od innych elementów organizacji pracy w danej placówce, zasadniczy ciężar opieki nad danym dzieckiem spoczywa na jednym głównym opiekunie, co stwarza dziecku możliwość nawiązania opartej na poczuciu bezpieczeństwa stałej relacji z tą osobą,
- opiekunowie wykorzystują wszystkie momenty codziennego życia do wrażliwej i pełnej szacunku interakcji z dzieckiem, dając uwagę, ciepło i wsparcie: rozmawiając, pocieszając, przytulając, żartując, bawiąc się z nimi oraz wykonując czynności opiekuńcze i pielęgnacyjne,
- opiekunowie stosują efektywne kanały komunikacji z dziećmi, poprzez m. in.: słuchanie, nawiązywanie kontaktu wzrokowego, rozmowę z dzieckiem (nie obok dziecka), włączanie się do zabaw, podążanie za inicjatywą dziecka, odzwierciedlanie uczuć dziecka, wchodzenie w interakcje tak długo, jak dziecko tego potrzebuje, dostosowywanie komunikacji do poziomu rozwoju dzieci,
- opiekun aktywnie słucha dziecka, np. utrzymując kontakt wzrokowy,
- opiekun inicjuje rozmowy z dziećmi, używając języka odpowiedniego dla wieku dzieci i ich poziomu rozwoju,
- opiekun stwarza okazję dzieciom do zdobywania nowych doświadczeń – m. in. przez różnicowanie sfer aktywności, wprowadzanie nowych elementów w środowisko dziecka, konstruowanie zadań w sferze najbliższego rozwoju dzieci,
- styl komunikacji dorosłego skupiony jest na procesie, a nie na wyniku – tzn. dzieci mają czas na sformułowanie myśli, dorośli wspiera rozwijanie wypowiedzi dziecka stosując prawidłowe zasady komunikacji z dziećmi,
- dorośli równoważą mówienie i słuchanie, inicjowanie komunikacji i podejmowanie komunikacji inicjowanej przez dzieci,
- opiekun stymuluje interakcje między dziećmi, także w różnym wieku (w parach, małych grupkach, i w mniejszym zakresie w dużej grupie),
- opiekunowie prowadzą stałe obserwacje rozwoju dzieci (w formie kart, dzienniczka rozwoju lub innych), które są udostępniane rodzicom i służą do planowania zajęć.

Załącznik 1. **Rekomendowane materiały do zabawy dostosowane do wieku dzieci**

7-9 miesiąc życia

- miejsca do swobodnego i bezpiecznego przemieszczania się (maty o różnych fakturach, kocyki, meble do podtrzymywania),
- bujaki, huśtawki, koniki na biegunach,
- łatwe do pokonywania przeszkody (poduchy, pudełka, duże pluszaki),
- kotary, zasłonki, parawany,
- zabawki dźwiękowe/ świetlne z dużymi przyciskami,
- pojemniki z łatwą do uchwycenia i wyciągnięcia zawartością,
- rury, tuby do wrzucania przedmiotów,
- zabawki na sznurku,
- miękkie, dające się zgnieść, szeleszczące przedmioty,
- zabawki wymagające używania dwóch rąk,
- zabawki i przedmioty domowego użytku wydające dźwięk, np. klucze,
- produkty spożywcze do chwytania, np. ugotowany groszek, marchewka

10-12 miesiąc życia

- antypoślizgowe powierzchnie, po których dziecko może chodzić,
- pochyle platformy,
- zabawki do popychania (wózki, taczki, zwierzątka na kiju),
- kartonowe i materiałowe tunele,
- pudełka z pokrywkami,
- przedmioty codziennego użytku wydające dźwięki (garnki, patelnie, kubki),
- proste instrumenty muzyczne,
- produkty spożywcze o różnej konsystencji (makaron, galaretki, kisiel),
- materiały o różnych fakturach (aksamit, koronka, futerko)

13-18 miesiąc życia

- piłki w różnych rozmiarach i o różnych fakturach,
- miękkie schody do wspinania się,
- poduszki, worki wypełnione kaszą, ziarenkami,
- pochyle platformy,
- zestawy miseczek, kubeczków, pudełek różniących się znacznie rozmiarem,
- drewniane płytki z prostymi kształtami do wkładania,
- duże klocki,
- proste piankowe puzzle,
- grube kredki,
- duże kartki papieru,
- kreda,
- tacki z kaszą manną,
- duże drewniane korale,
- stoły sensoryczne wraz z akcesoriami (lejki, gąbki, łopatki, buteleczki),
- książeczki,
- pacynki i palcynki,
- lalki, misie i akcesoria dla nich

19-24 miesiąc życia

- duże zabawki, na których można jeździć,
- duże plażowe piłki,
- małe trampoliny,
- proste tory przeszkód,
- kubeczki i puszki z różnorodną zawartością,
- drobne przedmioty do segregowania,
- masy plastyczne (solna, plastelina, ciastolina),
- kredki,
- klocki,
- 2 – 3 elementowe układanki,
- zabawki wymagające segregowania (muszelki, kamyki, płatki śniadaniowe),
- proste „memo”,
- rzeczy do przebierania się,
- książki

2 -3 r. ż.

- duże poduchy wypełnione grochem lub granulatem,
- zjeżdżalnie i pochylnie,
- niskie drabinki,
- materace,
- chusty w różnych rozmiarach i kolorach,
- kręgle,
- piłki o różnej wielkości, ciężarze, fakturze,
- bramki,
- trampolina,
- hamak,
- różne przyrządy gimnastyczne,
- sznurki, korale i drewniane klocki do nawlekania,
- bezpieczne nożyczki,
- krążki różniące się wielkością, kolorem i kształtem,
- różne masy plastyczne,
- gazety, papiery do darcia,
- kredki, pisaki, kreda,
- różnorodne farby, także do rączek,
- nawlekacze i karty do sznurowania,
- przybijanki,
- proste puzzle,
- instrumenty muzyczne,
- proste narzędzia,
- przedmioty stanowiące tematyczne pary oraz ich obrazki,
- kubki plastikowe w różnych rozmiarach i kolorach,
- gry typu lotto, domino, memo (w tym dźwiękowe i sensoryczne),
- produkty o różnych charakterystycznych zapachach,
- przedmioty o wyrazistych kształtach do rozpoznawania dotykaniem,
- sylwetki ludzkie do składania

Załącznik 2. Schemat żywienia niemowląt w pierwszym roku życia

Schemat żywienia dzieci karmionych piersią			Schemat żywienia dzieci karmionych mlekiem modyfikowanym		
Wiek (w msc)	Karmienie piersią	Posiłki uzupełniające	Wiek (w msc)	Liczba posiłków (wielkość porcji)	Rodzaj posiłku
1-4	karmienie piersią na żądanie		1	7 x 9-110 ml	mleko początkowe
5-6	karmienie piersią na żądanie	<ul style="list-style-type: none"> • zupa-przecier jarzynowy z dodatkiem kaszy manny (2-3 g na 100 ml) – 1 x dziennie 	2	6 x 110-130 ml	mleko początkowe
			3	6 x 130 ml	mleko początkowe
7-9	karmienie piersią na żądanie	<ul style="list-style-type: none"> • kaszka / kleik zbożowy bezglutenowy lub glutenowy • zupa jarzynowa lub przecier jarzynowy z gotowanym mięsem (lub rybą 1-2 x w tygodniu) – bez wywaru, z kleikiem zbożowym glutenowym • sok owocowy (najlepiej przecierowy) lub przecier owocowy – nie więcej niż 150 g • 1/2 żółtka do potraw co drugi dzień 	4	6x 150 ml	mleko początkowe
			5	5 x 180 ml	4 x mleko początkowe • 1 x zupa-przecier jarzynowy • sok (najlepiej przecierowy) lub skrobane jabłko (50-100 g)
			6	5 x 180 ml	• 4 x mleko początkowe • 1 x zupa-przecier jarzynowy z dodatkiem kleiku glutenowego (2-3 g kleiku na 100 ml) + 10 g gotowanego mięsa (bez wywaru) (lub ryby 1-2 x w tygodniu) • przecier owocowy lub sok (najlepiej przecierowy) – nie więcej niż 150 g

			7	5 x	<ul style="list-style-type: none"> • 1 x 180 ml – mleko następne z dodatkiem kaszki zbożowej glutenowej (2-3 g na 100 ml) • 2 x 180 ml – mleko następne z dodatkiem bezglutenowego kleiku (2-3 g na 100 ml) • 1 x 150 g – kaszka na mleku następnym lub deser mleczno-owocowy • 1 x 200 ml – zupa-przecier jarzynowy z gotowanym mięsem (10 g) (lub rybą 1-2 x w tygodniu) • przecier owocowy lub sok – nie więcej niż 150 g • 1/2 żółtka do potraw co drugi dzień
10	karmienie piersią na żądanie	<ul style="list-style-type: none"> • kaszki / kleiki glutenowe i bezglutenowe • obiad z 2 dań: zupa jarzynowa z kaszką glutenową + jarzynka z gotowanym mięsem (lub rybą 1-2 x w tygodniu) • przecier lub sok owocowy – nie więcej niż 150 g • 1/2 żółtka do potraw codziennie • niewielkie ilości pieczywa • biszkopty • sucharki 	8	5 x	<ul style="list-style-type: none"> • 1 x 180 ml – mleko następne z dodatkiem kaszki zbożowej glutenowej (6 g na 100 ml) • 2 x 180 ml – mleko następne z dodatkiem bezglutenowego kleiku (6 g na 100 ml) • 1 x 150 g – kaszka na mleku następnym lub deser mleczno-owocowy • 1 x 200 ml – zupa-przecier jarzynowy z gotowanym mięsem (10-15 g) (lub rybą 1-2 x w tygodniu) • przecier owocowy lub sok – nie więcej niż 150 g • 1/2 żółtka do potraw co drugi dzień

11-12	karmienie piersią na żądanie	<ul style="list-style-type: none"> • produkty zbożowe (kaszki / kleiki glutenowe i bezglutenowe) • obiad z 2 dań: zupa jarzynowa z kaszką glutenową + jarzynka z gotowanym mięsem (lub rybą 1-2 x w tygodniu), ewentualnie z ziemniakiem lub ryżem • przecier lub sok owocowy – nie więcej niż 150 g • całe jajko 3-4 razy w tygodniu • pieczywo, biszkopty, sucharki • produkty mleczne (łączone z produktami zbożowymi): mleko modyfikowane, twarożek, jogurt, kefir – kilka razy w tygodniu 	9	5 x	<ul style="list-style-type: none"> • 1 x 200 ml – mleko następne z dodatkiem kaszki glutenowej • 1 x 200 ml – mleko następne z dodatkiem kaszki bezglutenowej • 1 x 200 ml – kaszka na mleku następnym • 1 x 200 ml – zupa-przecier jarzynowy z gotowanym mięsem (10-15 g) (lub rybą 1-2 x w tygodniu) • owoce lub kompot lub sok (najlepiej przecierowy) – 1 x 150 g • 1/2 żółtka do potraw • biszkopty
			10	4 -5 x	<ul style="list-style-type: none"> • 3 x 220 ml – mleczny posiłek łączony z produktami zbożowymi (np. mleko następne, kaszki mleczne glutenowe lub bezglutenowe) • 1 x zupka jarzynowa z kaszką glutenową • 1 x obiad: jarzynka z gotowanym mięsem (15-20 g) (lub rybą 1-2 x w tygodniu) z dodatkiem ziemniaka lub ryżu • przecier owocowy lub owoce lub kompot lub sok (najlepiej przecierowy) – nie więcej niż 150 g • 1/2 żółtka do potraw • niewielkie ilości pieczywa, biszkopty, sucharki
			11 -12	4-5 x	<ul style="list-style-type: none"> • jak w 10. miesiącu życia • całe jajko 3-4 razy w tygodniu • twarożek, kefir, jogurt kilka razy w tygodniu

1. Karmienie piersią jest najlepszą, a jednocześnie najtańszą formą żywienia niemowlęcia.
2. Najlepsze efekty daje, gdy matka prawidłowo odżywia się w czasie ciąży i po porodzie oraz gdy dziecko nie jest niepotrzebnie dokarmiane.
3. Niepotrzebne wprowadzenie butelki w trakcie karmienia piersią może mieć negatywny wpływ na karmienie piersią.
4. Jeżeli matka zdecyduje się na karmienie wyłącznie butelką, może napotkać na pewne trudności w przypadku chęci powrotu do karmienia piersią. Zanim podejmie się decyzję o karmieniu mlekiem modyfikowanym, należy skontaktować się z lekarzem.
5. Jeżeli lekarz zaleci dziecku preparaty uzupełniające lub zastępujące karmienie piersią w pierwszych miesiącach jego życia, należy zawsze stosować mleko dla niemowląt odpowiadające najwyższym standardom jakościowym. Podawanie pokarmów, które nie są przeznaczone dla niemowląt, może być szkodliwe dla zdrowia dziecka.

Załącznik 3. **Zalecenia dotyczące żywienia dzieci zdrowych w wieku 1-3 lata (13-36 miesięcy) opracowane przez Zespół Ekspertów powołany przez Konsultanta Krajowego ds. Pediatrii – skrót**

Opublikowano w: Standardy Medyczne, 2008 (5)

W dniu 19.09.2007 obradował Zespół Ekspertów powołany przez Konsultanta Krajowego ds. Pediatrii. Celem spotkania było opracowanie zasad żywienia dzieci w wieku 13-36 miesięcy, na podstawie przeglądu piśmiennictwa oraz zaleceń praktyk żywieniowych w innych krajach (1) oraz zasad globalnych (2).

Cel

ZALECENIA mają na celu przedstawienie zasad prawidłowego żywienia dzieci w wieku 1 – 3 lata tak, by razem z innymi ważnymi elementami kształtowania zdrowia fizycznego i optymalnego rozwoju intelektualnego, zapewniały prawidłowe wzrastanie oraz zmniejszały ryzyko otyłości i niedożywienia. W szczególności, przestrzeganie tych zasad może, zgodnie z obecnym stanem wiedzy, zmniejszyć ryzyko choroby niedokrwiennej serca, cukrzycy typu 2 i otyłości (3).

Dieta dziecka w wieku 1-3 lat powinna być urozmaicona pod względem doboru produktów.

Pełnowartościowy (dobowy) jadłospis powinien uwzględniać produkty z 5 grup: 1 – mięso, ryby, wędliny, jaja, 2 – mleko i przetwory mleczne, 3 – warzywa i owoce, 4 – przetwory zbożowe, 5 – tłuszcze roślinne.

Urozmaicanie jadłospisu, stopniowe wprowadzanie i przyzwyczajanie dziecka do nowych produktów jest konieczne do akceptacji szerokiego asortymentu produktów i potraw zapewniających optymalne pokrycie zapotrzebowania na wszystkie składniki odżywcze.

Korzystne jest spożywanie w ciągu dnia przez dziecko 5 – 4 posiłków. Należy unikać podjadania między posiłkami oraz oglądania telewizji lub zabawy w czasie posiłków. Kierowanie się apetytem dziecka i jego aktywnością fizyczną najlepiej zapobiegają jego przekarmianiu lub niedożywieniu. Rozwój fizyczny dziecka powinien być oceniany na podstawie siatek rozwoju fizycznego, np. opracowanych przez WHO (4).

Uzasadnienie opracowania zaleceń

Nadmierne spożycie energii, białka i tłuszczu, szczególnie tego, w którym przeważają nasycone kwasy tłuszczowe, sprzyja nieprawidłowemu rozkładowi lipoprotein w surowicy, podwyższeniu stężenia cholesterolu i – w połączeniu z nadmiernym spożywaniem energii i przy braku ćwiczeń fizycznych – stanowi o zagrożeniu ujawnienia się w przyszłości chorób wieku dorosłego (choroba niedokrwienności serca), a wcześniej, może stanowić zagrożenie dla wystąpienia otyłości (5). Podobne zagrożenie dla ujawnienia się osteoporozy stwarza dieta niedoborowa pod względem zawartości wapnia (6).

Z regulacją prawidłowego składu flory jelitowej oraz wpływem na regulacje innych funkcji przewodu pokarmowego, w tym funkcji motorycznych, wiąże się spożycie odpowiedniej ilości błonnika pokarmowego (7). Ważnym aspektem ZALECEŃ jest też zapobieganie takim skutkom nieprawidłowego żywienia jak niedokrwistość z niedoboru żelaza, co jest szczególnie ważne wobec ujemnego wpływu niedoboru żelaza na rozwój psychosomatyczny (8).

Podstawą realizacji zasad ZALECEŃ jest dostępność pożywienia. Oznacza to, że zarówno w domu, jak również w warunkach opieki nad dzieckiem poza domem, konieczna jest taka organizacja posiłków, która zapewni jakościowo i ilościowo odpowiednią podaż pożywienia. Aby ZALECENIA żywieniowe mogły odnieść spodziewany skutek, oprócz realizacji ich zasad, konieczne jest wpojenie dziecku zwyczajów codziennej aktywności fizycznej.

Zalecenia podaży energii i białka

Dla prawidłowej konstrukcji ZALECEŃ, konieczne jest ustalenie podziału całkowitej energii na poszczególne składowe pożywienia: węglowodany i tłuszcze oraz ustalenie podaży białka. Zgodnie z raportem FAO/WHO/UNU z roku 2004 (9, 10) dzienne zapotrzebowanie energetyczne dla dzieci w wieku 2 – 3 lata, przy umiarkowanym wysiłku fizycznym wynosi, w odniesieniu do dziewcząt i chłopców (tabela):

Dzienne zapotrzebowanie energetyczne:

	2 lata / kg masy ciała	3 lata / kg masy ciała	2 lata / dzień	3 lata / dzień
Chłopcy	82 kcal/kg (345 kJ/kg)	84 kcal/kg (350 kJ/kg)	950 kcal (4 MJ)	1125 kcal (4.7 MJ)
Dziewczęta	80 kcal/kg (335 kJ/kg)	81 kcal/kg (339 kJ/kg)	850 kcal (3.6 MJ)	1050 kcal (4.4 MJ)

W odniesieniu do zapotrzebowania energetycznego przydatne jest określenie potrzeb energetycznych, bez uwzględnienia białka – energia pozabiałkowa (11) – oraz, osobno, potrzeb dotyczących białka.

Średnio – jak to wynika z tabeli – zalecana ilość energii pozabiałkowej dla dzieci w wieku 2 – 3 lata wynosi 80 kcal/kg/dzień.

Rozkład podaży energii pozabiałkowej powinien wynosić:

- 60% - 65% z węglowodanów z ograniczeniem podaży dodatkowego cukru, do słodzenia do maksymalnie 20% całkowitej podaży energii, przy czym mniejsza podaż jest rekomendowana, co oznacza w praktyce unikanie żywności i napojów dosładzanych,
- 35% - 40% z tłuszczu z ograniczeniem podaży tłuszczów zawierających nasycone kwasy tłuszczowe, kwasy tłuszczowe typu trans i cholesterol.

Podaż białka w wieku 13 – 36 miesięcy powinna wynosić około 1 g/kg masy ciała. Wartość ta wynika z analizy zaleceń (12), w których średnią podaż białka dla dzieci w wieku 6 miesięcy – 10 lat zawiera się w granicach 1.12 g/kg/d w wieku 6 miesięcy do 0.74 g/kg/d w wieku 10lat (bezpieczną podaż określono – odpowiednio - w granicach od 0.91 g/kg/d) do 1.43 g/kg/d).

Zalecenia podaży błonnika

Zalecane spożycie błonnika pokarmowego powinno wynosić ok. 10 – 15 g/dzień (maksymalnie 19 g/dzień) (13), co w praktyce oznacza spożywanie produktów z pełnego ziarna (grube kasze, razowe pieczywo), warzyw i owoców.

Zalecenia podaży wapnia i witaminy D

W diecie dziecka w wieku 13 - 36 miesięcy należy uwzględnić podaż wapnia i witaminy D (14), Zapotrzebowanie na wapń w tym okresie życia wynosi 800 - 1000 mg (co odpowiada 400 ml mleka i 150 g jogurtu i 30 g żółtego sera). Zapotrzebowanie na witaminę D3 wynosi 400 j.m. dziennie.

Praktyczne zastosowanie ZALECEŃ – dekalog żywienia dzieci w wieku 1 – 3 lata:

1. Należy codziennie spożywać pieczywo i przetwory zbożowe pochodzące z pełnego przemiału zbóż.
2. Należy spożywać codziennie produkty nabiałowe, takie jak mleko (w tym mleko modyfikowane przeznaczone dla dzieci w wieku poniemowlęcym), maślanekę, kefir lub jogurt; dla dzieci powyżej 24 miesiąca życia ze zmniejszoną zawartością tłuszczu.
3. Należy codziennie jeść warzywa (w tym warzywa strączkowe) i owoce.
4. Chude mięso czerwone, w tym wędliny, powinny być spożywane nie częściej niż dwa – trzy razy w tygodniu, a jajka kurze w dni, w których nie jest spożywane mięso.
5. Mięso drobiowe powinno być spożywane dwa – trzy razy w tygodniu, zawsze bez skóry.
6. Wskazane jest spożywanie ryb, jeden - dwa razy w tygodniu.
7. Posiłki powinny być przygotowywane z udziałem tłuszczu roślinnych (najlepiej oliwka z oliwek lub olej rzepakowy) z ograniczeniem tłuszczu zwierzęcego.
8. Należy ograniczyć dodatek soli do potraw i produktów spożywczych.
9. Należy ograniczyć spożywanie słodkich napojów i pić czystą wodę.
10. Dziecko powinno codziennie ćwiczyć fizycznie, bawiąc się lub grając przez kilkadziesiąt minut, najlepiej na świeżym powietrzu.

Publikacja „Standardy jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3. Żłobek” została przygotowana dzięki finansowemu wsparciu NUTRICIA Polska oraz Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Wydawca:

Fundacja Rozwoju Dzieci
im. J.A. Komeńskiego
00-586 Warszawa, ul. Flory 1 m. 8
tel. 0 22 881 15 80
www.frd.org.pl

Wydanie I

ISBN: 978-83-932963-6-1

Redakcja: Monika Rościszewska-Woźniak

Projekt graficzny i skład: Daniel Biernacki

Druk: Roband® Agencja Reklamowo-Wydawnicza. Kawka Robert

Zdjęcia: T. Mirosz, Archiwum NUTRICIA Polska

Zdjęcia zrobione w ramach partnerskiego programu „Od serca dla dziecka”

© Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego, Warszawa 2012

Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk lub kopiowanie całości albo fragmentu książki

– z wyjątkiem cytatów w artykułach i przeglądach krytycznych – możliwe są tylko na podstawie pisemnej zgody Wydawcy.

W dniu 4 lutego 2011 r. uchwalona została Ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. Nr 45, poz. 235). Ustawa wprowadza zmiany w organizacji żłobków oraz umożliwia tworzenie nowych form opieki nad dziećmi poniżej 3 roku życia. Wszystkie wymienione w ustawie formy powinny pełnić funkcje nie tylko opiekuńcze, ale także wychowawcze i edukacyjne.

Prezentowane w niniejszej publikacji standardy opieki i edukacji małych dzieci zostały opracowane przez powołany przez Fundację Komeńskiego zespół specjalistów, praktyków oraz rodziców małych dzieci. Mają one za zadanie pomóc w organizowaniu i prowadzeniu dobrej jakości usług dla dzieci zarówno osobom je prowadzącym, jak i organom nadzoru.

www.frd.org.pl

NUTRICIA

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Standardy jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3

Klub dziecięcy

Standardy jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3

Klub dziecięcy

pod redakcją Moniki Rościszewskiej-Woźniak

Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego
Warszawa 2012

Spis treści

Wstęp	7
0. Podstawowe warunki opieki	9
1. Przestrzeń dla dzieci	10
2. Prawa dziecka	12
3. Profilaktyka zdrowia dzieci i zapobieganie wypadkom	14
4. Współpraca z rodzicami i rodzinami dzieci	16
5. Adaptacja dzieci i przejście z grupy do grupy	17
6. Sytuacje codzienne (powitanie, pożegnanie, posiłki, odpoczynek, toaleta)	19
7. Zabawa dzieci (warunki do zabaw, planowanie i dokumentowanie)	24
8. Kompetencje dziennego opiekuna	26
Załącznik 1. Schemat żywienia niemowląt w pierwszym roku życia.	30
Załącznik 2. Zalecenia dotyczące żywienia dzieci zdrowych w wieku 1-3 lata (13-36 miesięcy) opracowane przez Zespół Ekspertów powołany przez Konsultanta Krajowego ds. Pediatrii – skrót	32

Wstęp

W dniu 4 lutego 2011 r. uchwalona została *Ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3* (Dz. U. Nr 45, poz. 235). Ustawa wprowadza zmiany w organizacji żłobków oraz umożliwia tworzenie całkiem nowych form opieki nad dziećmi poniżej 3 roku życia. Wszystkie wymienione w ustawie formy powinny pełnić funkcje nie tylko opiekuńcze, ale także wychowawcze i edukacyjne.

Żłobki przestają być instytucją funkcjonującą w ramach systemu zdrowia, a stają się elementem polityki społecznej i nadzorowane są przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Ustawa wprowadza kluby dziecięce, które mogą działać do 5 godzin dziennie i obejmować opieką do 15 dzieci w wieku powyżej 1 roku.

Nowa jest także instytucja dziennego opiekuna, który może zajmować się dziećmi w wieku od 20 tygodnia do trzeciego roku życia we własnym mieszkaniu lub w innym lokalu.

Według Ustawy, podmiotem odpowiedzialnym za nadzór nad jakością form opieki dla małych dzieci jest gmina.

Prezentowane w niniejszej publikacji wczesnodziecięce standardy opieki i edukacji małych dzieci mają za zadanie pomóc w organizowaniu i prowadzeniu dobrej jakości usług dla dzieci (żłobka, klubu, dziennego opiekuna), zarówno osobom je prowadzącym, jak i organom nadzoru.

Standardy opierają się na *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych dotyczących żłobków i klubów dziecięcych* (Dz. U. nr 69, poz. 367), **oraz** *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie zakresu programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym, wolontariusza oraz dziennego opiekuna* (Dz. U. nr 69, poz. 368). Określają obszary nie sprecyzowane w aktach prawnych i rekomendowany poziom wybranych wskaźników. Oznacza to, że odnoszą się nie do wymagań minimalnych, które należy zapewnić w placówce, ale proponują warunki optymalne dla rozwoju dzieci.

Podstawowe założenia Standardów:

- Okres między urodzeniem a 3 rokiem życia jest zasadniczy dla tworzenia się zdrowej i silnej osobowości oraz w ogromnym stopniu determinuje postawę dziecka wobec otaczającego je świata w całym jego późniejszym życiu.
- Decydująca dla jakości działań jest właściwa opieka i absolutna konieczność dostarczenia dziecku pozytywnych doświadczeń z nowymi opiekunami.
- Małe dziecko musi mieć zapewnioną stałą uwagę, wsparcie czy pomoc osoby dorosłej – zapewnia to warunki do budowania wysokiej jakości relacji między opiekunami i dziećmi. Dlatego bardzo ważny jest właściwy stosunek liczby opiekunów do liczby dzieci.
- Rodzice, jako osoby najbliższe dzieciom, powinni aktywnie włączać się w asystowanie opiekunom, na przykład jako wolontariusze w żłobkach, klubach czy u dziennego opiekuna.
- Ruch i swobodna zabawa jest podstawowym czynnikiem stymulującym rozwój dzieci.
- Głównym zadaniem opiekunów jest stworzenie środowiska edukacyjnego, odpowiadającego bieżącym potrzebom dzieci.

Ustawa nazywa osoby pracujące z dziećmi w wieku do lat 3 „opiekunami/opiekunkami”. Tymczasem ich zadania, zakres odpowiedzialności i oczekiwane kompetencje znacznie przekraczają funkcje opiekuńcze.

Uważamy, że nowy zawód, jaki tworzy *Ustawa*, powinien mieć wysoką rangę społeczną i status zawodowy, ponieważ od jakości pracy opiekunek i opiekunów zależy jakość następnych pokoleń. Osoby zajmujące się opieką, wychowaniem i edukacją najmłodszych dzieci powinny być nazywane „wychowawcami małych dzieci”. Będziemy do tego dążyć w nowelizowanych aktach prawnych.

Standardy przygotowane zostały przez powołany przez Fundację Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego zespół pod kierunkiem Moniki Rościszewskiej – Woźniak i Barbary Roehrborn, w składzie:

Anna Ciupa (Polskie Towarzystwo Psychologiczne), Izabela Kułakowska (Instytut Małego Dziecka im. Astrid Lindgren), Honorata Tkaczyńska (Instytut Małego Dziecka im. Astrid Lindgren), Renata Szredzińska (Fundacja Dzieci Niczyje), Bożena Kurelska (Żłobek nr 25 „Syrena” w Warszawie), Anna Gołębiwska (Zespół Żłobków m.st. Warszawy), Joanna Leszczyńska (Stowarzyszenie „MAMY CZAS” Klub dla Mam i Tatusiów na Bielanach w Warszawie), Magdalena Polaszewska - Nicke (ZERO-PIĘĆ. Fundacja na rzecz zdrowia psychicznego małych dzieci), Magdalena Stawicka (ZERO-PIĘĆ. Fundacja na rzecz zdrowia psychicznego małych dzieci), Jarosław Lepka (NUTRICIA POLSKA sp. z o.o.), Dominik Kmita (pedagog, Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego), Urszula Malko (psycholog, Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego), Błażej Goszczyński (psycholog, trener), Gracjana Woźniak (psycholog, trener Fundacji Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego) oraz Magdalena Michałowska (psycholog kliniczny).

Jesienią 2011 roku propozycja Standardów została zaprezentowana na konferencjach w Warszawie, Łodzi i Krakowie, a także udostępniona do konsultacji społecznych na stronach internetowych Fundacji Komeńskiego i Instytutu Komeńskiego oraz www.mamzdanie.pl.

Proponowane Standardy obejmują rekomendacje dotyczące zapewnienia dzieciom jak najlepszej jakości opieki oraz wspierania rozwoju w ramach obowiązujących obecnie przepisów prawa. Chcemy, by przedstawione obszary i przykładowe wskaźniki były punktem wyjścia do opracowania kompleksowego narzędzia służącego monitorowaniu jakości różnych form opiekuńczo-edukacyjnych dla małych dzieci. Na Państwa opinie, uwagi i propozycje czekamy pod adresem: frd@frd.org.pl

Zapraszamy do dyskusji!

0. Podstawowe warunki opieki

Standard 0.1. Opieka nad dziećmi w wieku od 6 miesięcy do 3 lat zorganizowana jest w najlepszym interesie dziecka

- maksymalny czas pobytu dziecka w wieku do 18 miesięcy nie powinien przekraczać 20 godzin w tygodniu,
- każdą grupą dzieci zajmują się stale co najmniej dwie osoby dorosłe, w tym co najmniej 1 opiekun z pełnymi kwalifikacjami,
- proporcja liczby dorosłych opiekunów w klubach dziecięcych do liczby dzieci nie jest mniejsza niż:

wiek dzieci	liczba dzieci w grupie	liczba opiekunów
12-24 mies	12	3
24-36 mies	15	3
różnowiekowa (1 – 3 lata)	15	3

W Ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. Nr 45, poz. 235, art. 15) określono minimalną proporcję opiekunów do dzieci w placówce. Jednak biorąc pod uwagę wiek dzieci, należy dążyć do tego, aby grupy były jak najmniejsze. Z badań wynika, że o jakości opieki nad najmłodszymi dziećmi decyduje przede wszystkim wielkość grupy oraz stosunek liczby opiekunów do liczby dzieci (również: stałość opiekunów, edukacja opiekunów i ich osobiste zaangażowanie w tworzenie dobrych warunków dla dzieci, por. Berk, 1997). Ważne jest również, aby dziecko miało stałe osoby sprawujące nad nim opiekę – nie tylko opiekunki, ale również pozostałych członków personelu, które w stałych porach dnia wspomagają pracę opiekunek.

1. Przestrzeń dla dzieci

Otoczenie (wewnątrz i na zewnątrz budynku) wzbogaca rozwój dziecka. Przy zapewnionym bezpieczeństwie, stawia ono adekwatne do potrzeb i możliwości dziecka wyzwania. Oferuje różnorodność stymulujących doświadczeń dostosowanych do poziomu rozwoju dziecka. Ułatwia wchodzenie w relacje z innymi oraz współdziałanie dzieci i dorosłych. Pomaga w budowaniu poczucia tożsamości.¹

Standard 1.1. Wielkość powierzchni uwzględnia potrzeby rozwojowe dzieci w zakresie swobodnej zabawy i potrzeb życia codziennego

Liczba pomieszczeń²

- co najmniej jedno pomieszczenie, w którym zapewnione jest miejsce na odpoczynek dzieci.

Przeznaczenie pomieszczeń

- zapewnia się miejsce do spożywania posiłków.
- wydzielone jest miejsce do odpoczynku.

Rekomendowana powierzchnia pomieszczeń

- co najmniej 4 m² na każde dziecko.

Przestrzeń na dworze³

- zapewnione jest bezpośrednie wyjście na zabezpieczony teren otwarty.

Standard 1.2. Aranżacja przestrzeni i wyposażenie uwzględniają potrzeby rozwojowe dzieci w różnym wieku, stymulują potrzebę eksperymentowania i ciekawość, umożliwiają różne formy interakcji między dziećmi

Sfery aktywności

- sala zabaw jest podzielona na 4-5 sfer aktywności dostosowanych do wieku i potrzeb rozwojowych dzieci,
- sfery aktywności są modyfikowane, uzupełniane lub zmieniane w miarę potrzeb dzieci,
- podział sfer aktywności powinien być czytelny i zrozumiały dla dzieci - za pomocą mobilnych elementów, parawanów,
- wśród sfer zabaw znajduje się sfera swobodnej aktywności ruchowej,
- proponowane sfery aktywności to konstrukcyjno – manipulacyjna (klocki), do zabaw sensorycznych, twórcza (plastelina, kredki, farby), miejsce zabaw tematycznych (dom, kuchnia, sklep itp.), miejsce czytelnicze (książki).

¹ Wymagania lokalowe i sanitarne zostały uregulowane w *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych dotyczących żłobków i klubów dziecięcych* (Dz. U. Nr 69, poz. 367).

² Minimalna liczba pomieszczeń w żłobku i klubie określona została w *Ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3* (Dz. U. Nr 45, poz. 235)

³ *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych dotyczących żłobków i klubów dziecięcych* (Dz. U. Nr 69, poz. 367), art. 5.

Materiały i wyposażenie

- sala wyposażona jest w prawdziwe przedmioty (umożliwiające bezpieczną zabawę), np. ubrania, puste opakowania, garnki itp.,
- dzieci mają dostęp do materiałów stymulujących zmysły:
  - dotyk (np. „koszyk skarbów” z różnymi naturalnymi materiałami o różnych fakturach),
  - wzrok (np. różne kolory materiałów, naturalne światło tworzące cienie),
  - słuch (instrumenty i przedmioty wydające dźwięki – uwaga na głośne pozytywki i muzykę),
- dzieci mają dostęp do materiałów umożliwiających manipulację: wkładanie, wyjmowanie, odkręcanie, chwytanie itp. (np. klocki, puste pojemniki po różnych produktach),
- w sali powinno znajdować się lustro tak, żeby dzieci mogły oglądać całą sylwetkę,
- materiały edukacyjne są różnorodne i dostosowane do potrzeb rozwojowych dzieci (patrz załącznik 1),
- wyposażenie (materiały do zabaw) powinno być odnawiane i zmieniane regularnie - co najmniej raz na tydzień, poprzez dodawanie nowych elementów do istniejących sfer lub tworzenie nowych.

Dostępność

- wszystkie materiały i zabawki powinny być bezpośrednio dostępne dla dzieci (umieszczone na niskich półkach, szafki oznaczone zdjęciami lub schematycznymi rysunkami wskazującymi na zawartość),
- prace dzieci, zdjęcia i materiały edukacyjne są powieszane na wysokości wzroku dzieci.

Standard 1.3. Przestrzeń zapewnia wygodne i przyjemne otoczenie dla dzieci i dorosłych**Kolorystyka**

- sale pomalowane są na jasne, stonowane kolory,
- nie ma konieczności montowania wykładziny dywanowej wszędzie tam, gdzie bawią się dzieci,
- podłoga powinna być w jednolitych barwach.

Przestrzeń

- unika się nadmiernej ilości dekoracji, dodatkowych, przyciągających wzrok elementów na ścianach,
- unika się nadmiernej ilości bodźców słuchowych – muzyka lub radio są włączone tylko podczas zajęć, które tego wymagają lub na prośbę dzieci.

Standard 1.4. Wszystkie dzieci codziennie mają możliwość bezpiecznych i stymulujących zabaw na powietrzu

Dostępność i powierzchnia

- dzieci mają możliwość codziennego wychodzenia na powietrze na ogrodzony teren,
- na zewnątrz dzieci mają do dyspozycji co najmniej 10 m² na każde dziecko.

Wyposażenie

- teren jest wyposażony co najmniej w wiatę lub domek dla dzieci oraz zamykaną piaskownicę,
- dostępne są urządzenia i sprzęty rozwijające motorykę dużą (kładki, huśtawki, równoważnie),
- zapewniony dostęp do zabaw sensorycznych – np. przy stoliku sensorycznym.

Naturalne materiały

- urządzenia wykonane przede wszystkim z materiałów naturalnych,
- dostępne są naturalne materiały do zabaw manipulacyjnych i konstrukcyjnych,
- zachowane jest naturalne ukształtowanie terenu, aby dzieci mogły biegać, wspinać się, kopać, grabić liście, podlewać rośliny itp.

2. Prawa dziecka

Wspólnotę grupy tworzą dzieci i dorośli (opiekunowie, rodzice i inne osoby zajmujące się dziećmi) zaangażowani w jego działanie. Prawa dziecka są respektowane. Konstrukttywne interakcje (dziecko/dziecko, dziecko/dorosły, opiekun/rodzic) wymagają działań, procedur, praktyk, opartych na wzajemnym szacunku, otwartości i wrażliwości.

Standard 2.1. Prawa dziecka są przestrzegane przez wszystkich dorosłych

- opiekunowie słuchają dzieci i uwzględniają ich potrzeby,
- każde dziecko ma możliwość wyrażania swoich potrzeb i pragnień, które są respektowane,
- wszyscy pracownicy znają Konwencję o Prawach Dziecka, a jej treść stanowi podstawę ochrony dzieci w instytucji,
- opiekunowie mają pełną jasność, co do swojej odpowiedzialności za ochronę praw dzieci i komunikują to wszystkim osobom, z którymi się stykają,
- opiekunowie wyraźnie komunikują, że wszystkie dzieci mają jednakowe prawa,
- reakcje opiekunów na zachowania dzieci są wolne od przemocy i nie upokarzają dzieci.

Standard 2.2. Zapewnione jest bezpieczeństwo dzieci poprzez wprowadzenie polityki lub procedur ochrony dzieci przed krzywdzeniem, edukację opiekunów i rodziców oraz zapewnienie dostępu do informacji o instytucjach, w których można otrzymać pomoc

Polityka/ procedura ochrony dzieci przed krzywdzeniem

1. Placówka posiada **politykę ochrony dzieci**, w której zostały zapisane zasady mające zapewnić dzieciom ochronę przed krzywdzeniem.
2. Polityka i zasady ochrony dzieci **obowiązują wszystkich** członków personelu placówki.
3. Polityka/ procedura ochrony dzieci obejmuje następujące zagadnienia:
  - **procedury interwencji**, które określają, jakie działania należy podjąć, jeśli pojawią się sygnały wskazujące na krzywdzenie dziecka lub na zagrożenie jego bezpieczeństwa ze strony osób obcych, członków rodziny lub personelu placówki lub wolontariuszy.
  - **zasady ochrony danych osobowych dziecka**, które określają sposób przechowywania i udostępniania informacji o dziecku.
  - **zasady ochrony wizerunku dziecka**, które określają sposób jego utrwalania i udostępniania za pomocą różnorodnych mediów (np. w prasie, Internecie itp.)
  - **zasady odbierania dziecka z placówki** wyłącznie przez upoważnione osoby.
 Dyrekcja placówki wyznacza **osobę (osoby) odpowiedzialną (e) za monitorowanie realizacji polityki ochrony dzieci w placówce**, jasno określając jej rolę i zadania.

Monitoring pracowników/ opiekuna w celu zapobiegania krzywdzeniu dzieci

1. W zasadach rekrutacji i zatrudniania pracowników w placówce przewidziany jest obowiązek składania przez pracownika **oświadczenia** o niekaralności za przestępstwa seksualne (rozd. XXV k.k.) oraz przestępstwa z użyciem przemocy.
2. W przypadkach podejrzeń zagrożenia bezpieczeństwa lub krzywdzenia dziecka ze strony pracowników placówki, zawsze podejmowane są działania określone w Polityce ochrony dzieci przed krzywdzeniem.

Edukacja pracowników

1. Wszyscy członkowie personelu oraz wolontariusze zapoznają się z **obowiązującą w placówce polityką** ochrony dzieci przed krzywdzeniem.
2. Wszyscy członkowie personelu placówki zostali przeszkoleni w zakresie **rozpoznawania symptomów krzywdzenia dzieci i właściwego reagowania** na nie. O formie szkolenia decyduje placówka (e-learning, szkolenie wewnętrzne, szkolenie zewnętrzne).
3. Pracownicy merytoryczni zatrudnieni w placówce mają wiedzę w zakresie **metod i narzędzi edukacji rodziców** nt. (1) wychowania dzieci bez przemocy oraz (2) ochrony dzieci przed przemocą i wykorzystywaniem.

Edukacja rodziców

1. W placówce organizowane są **spotkania edukacyjne dla rodziców** w zakresie: (1) wychowania dzieci bez przemocy oraz (2) ochrony ich przed przemocą i wykorzystywaniem.
  2. W placówce dostępne są **materiały edukacyjne dla rodziców** w zakresie: wychowania dzieci bez przemocy oraz ochrony ich przed przemocą i wykorzystywaniem.
  3. Placówka **informuje rodziców** o dostępnych możliwościach podnoszenia umiejętności wychowawczych.
- Dostęp do informacji na temat możliwości uzyskania pomocy w sytuacjach krzywdzenia dziecka lub zagrożenia dziecka przemocą czy wykorzystywaniem:**

Pracownicy placówki/ opiekun, wolontariusze i rodzice mają **łatwy dostęp (np. na tablicy przy wejściu) do danych kontaktowych placówek i instytucji zajmujących się ochroną dzieci** i zapewniających pomoc i opiekę w nagłych wypadkach.

Weryfikacja zgodności prowadzonych działań z przyjętymi zasadami ochrony dzieci

1. Przyjęte zasady i realizowane praktyki ochrony dzieci są **weryfikowane** - przynajmniej raz na rok.
2. W ramach monitoringu zasad i praktyk ochrony dzieci placówka **konsultuje się z dziećmi i z ich rodzicami/opiekunami**

3. Profilaktyka zdrowia dzieci i zapobieganie wypadkom

Wspieranie bezpieczeństwa i zdrowia dzieci wymaga profilaktyki zdrowotnej oraz zapewnienia higienicznego i bezpiecznego pobytu do zabaw i odpoczynku.

Standard 3.1. Podejmuje się efektywne działania, aby zapobiegać wypadkom dzieci w placówce

Zapewnienie profesjonalnej opieki

- zapewniona jest ciągła opieka nad dziećmi,
- proporcja opiekunów do dzieci jest w każdym momencie dnia utrzymana,
- wszystkie osoby pracujące z dziećmi, w tym wolontariusze, są przeszkoleni z zakresu udzielania pierwszej pomocy⁴.

Zapewnienie bezpiecznego otoczenia

- opracowane są procedury postępowania w sytuacji nagłego wypadku dziecka lub pracownika,
- procedury postępowania w nagłych wypadkach przewidują bezzwłoczne powiadomienie rodzica dziecka,
- wszyscy pracownicy znają procedury i wiedzą, jak mają postępować w nagłych sytuacjach zagrażających życiu i zdrowiu dzieci,
- na terenie placówki stale dostępny jest telefon; przy telefonie znajduje się lista numerów alarmowych oraz numery kontaktowe do rodziców dzieci,
- jest przewidziana procedura na wypadek pożaru; lokal został wyposażony w gaśnicę - odpowiednią do powierzchni lokalu,
- w placówce obowiązuje zakaz palenia,
- dzieci nie mają dostępu do materiałów chemicznych, środków czystości i innych przedmiotów, które stwarzają zagrożenie życia (środki czystości i inne preparaty niebezpieczne dla dzieci znajdują się w pomieszczeniu lub szafie dla nich niedostępnej),

⁴ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie zakresu programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym, wolontariusza oraz dziennego opiekuna (Dz. U. nr 69, poz. 368) art. 1,4, 5.

- wszystkie gniazda elektryczne są zabezpieczone albo poza zasięgiem dzieci; elektryczne przedłużacze są krótkie i są niedostępne dla dzieci,
- okna są zabezpieczone w taki sposób, żeby dzieci nie mogły wypaść, lecz są łatwo otwierane w przypadku zagrożenia; sznury od zasłon/rolet nie znajdują się w zasięgu dzieci; jest zapewniona możliwość otwierania w pomieszczeniu co najmniej 50% powierzchni okien,
- kaloryfer żeberkowy jest osłonięty, żeby zapobiec urazom, a wszystkie urządzenia grzewcze nie mogą mieć temperatury większej niż 50°C,
- temperatura wody w łazience dostępnej dla dzieci powinna być termostatycznie kontrolowana i nie może mieć wyższej temperatury niż 40°C,
- istnieją odpowiednie urządzenia do przechowywania, przygotowywania, gotowania i podawania żywności; bez nadzoru dzieci nie mogą mieć dostępu do kuchni; kuchenka i czajnik mają właściwe zabezpieczenia,
- używanie narzędzi przez dzieci (np. odkurzacz podczas zabawy w sprzątanie) musi odbywać się pod nadzorem dorosłych,
- pomieszczenia i teren zewnętrzny są zabezpieczone tak, żeby dziecko nie mogło samodzielnie opuścić terenu.

Standard 3.2. Stosowane są aktywnie zasady profilaktyki zdrowotnej

Przygotowanie pracowników i rodziców

- personel posiada aktualne szczepienia i aktualną książeczkę badań sanitarno-epidemiologicznych,
- personel i rodzice są poinformowani o procedurach zapobiegania chorobom zakaźnym,
- rodzice mają dostęp do ulotek o higienie, szczepieniach ochronnych,
- prowadzone są warsztaty dla rodziców na temat promocji zdrowia (zapobieganie przeziębieniom, hartowanie dzieci, higiena małego dziecka, postępowanie w czasie choroby i inne).

Postępowanie w przypadku zachorowania dziecka

- jest ustalona wspólnie z rodzicami procedura postępowania w przypadku zachorowania dziecka w czasie pobytu w placówce,
- dane kontaktowe rodziców są uaktualniane regularnie,
- dzieci chore nie uczestniczą w zajęciach klubu,
- podawanie leków dzieciom jest możliwe tylko na wyraźne wskazanie lekarza potwierdzone pisemną prośbą rodziców oraz dotyczy tylko chronicznych dolegliwości,
- nie podaje się leków w przypadku nagłego zachorowania dziecka, lecz bezzwłocznie informuje się rodziców i w razie potrzeby wzywa lekarza,
- apteczka z podstawowymi środkami opatrunkowymi jest dostępna i stale uzupełniana.

Standard 3.3. Stworzone są warunki do zachowania higieny i utrzymywania czystości pomieszczeń

Miejsce do przechowywania okryć wierzchnich

- dzieci mają wygodne miejsce do ubierania się, rodzice mają możliwość zostawienia okryć wierzchnich.

Utrzymywanie czystości

- ściany do wysokości co najmniej 2 m są pokryte materiałami zmywalnymi, nienasiąkliwymi i odpornymi na działanie wilgoci oraz materiałami nietoksycznymi i odpornymi na działanie środków dezynfekcyjnych,
- podłoga i ściany są wykonane tak, aby było możliwe łatwe utrzymanie czystości w tych pomieszczeniach,
- po zakończeniu zajęć, pomieszczenia, w których przebywają dzieci, są sprzątane.

4. Współpraca z rodzicami i rodzinami dzieci

Współpraca opiekunów i rodziców oparta jest na partnerstwie. Jej podstawą jest rozumienie decydującej roli rodziców i rodziny w procesie rozwoju dziecka przez stworzenie płaszczyzny wspólnego działania. Wszyscy dorośli są cenieni i wspierani w ich indywidualnych rolach i obowiązkach.

Standard 4.1. Codzienne relacje z rodzicami opierają się na szacunku, wsparciu i partnerstwie

- rodzice mają do dyspozycji miejsce, w którym mogą spędzić chwilę rozmawiając z innymi rodzicami lub opiekunem (miejsce do siedzenia, zapewnienie prywatności),
- prowadzi się politykę „otwartych drzwi”, a rodzice są zachęceni do odwiedzania dzieci w trakcie zajęć,
- rodziny witane są na początku i żegnane na końcu każdego dnia.

Standard 4.2. Opiekunowie i rodzice dbają o dobry przepływ informacji

- opiekunowie i rodzice mają możliwość komunikowania się i wymieniaania informacjami na temat dziecka, zarówno na zorganizowanych spotkaniach, jak i w codziennych rozmowach,
- personel dzieli się spostrzeżeniami na temat rozwoju dziecka i ewentualnie doradza kontakt ze specjalistą na temat ich dzieci w razie potrzeby,
- opiekunowie i rodzice wzajemnie informują się o wszelkich istotnych informacjach o jakichkolwiek zmianach w stanie emocjonalnym i fizycznym dzieci,
- są określone sposoby regularnego wymieniaania się informacjami na temat dzieci (np. karty obserwacji, dziennik dziecka, portfolio, mail, notatki na tablicy ogłoszeń, zdjęcia),
- odbywają się regularne spotkania opiekunów z rodzicami,

- rodzice są informowani o spotkaniach co najmniej z miesięcznym wyprzedzeniem lub terminy spotkań ustalane są wspólnie,
- tematy omawiane na grupowych spotkaniach uwzględniają propozycje rodziców,
- w przypadku zainteresowania rodziców, proponowane są warsztaty i spotkania na tematy wychowawcze.

Standard 4.3. Rodzice mają wpływ na sposób funkcjonowania placówki opieki

- jest wspólnie uzgodniona lista spraw, na które rodzice mają wpływ,
- rodzice biorą udział w formułowaniu zasad współpracy z rodzicami obowiązujących w klubie,
- rodzice mogą oferować dodatkowe aktywności w ramach swoich umiejętności i wolnego czasu,
- rodzice są zachęceni do pełnienia regularnych dyżurów,
- placówka podejmuje starania zorganizowania szkoleń dla rodziców i członków rodzin przygotowujących do bycia wolontariuszami,
- opiekun wie, jak ważna jest obecność rodziców w codziennym życiu dziecka w placówce i aktywnie angażuje ich w jej działania,
- zakres zaangażowania rodziców zależy od uzgodnionego wspólnie programu, zainteresowań i możliwości czasowych rodziców,
- współpraca z rodzicami jest dokumentowana.

5. Adaptacja dzieci i przejście z grupy do grupy

Zapewnienie ciągłości opieki w okresie przejścia (adaptacji) dzieci wymaga działań, procedur i praktycznych rozwiązań, które uwzględniają potrzeby dzieci, transfer istotnych informacji, bliskie zaangażowanie rodziców i profesjonalistów.

Standard 5.1. Adaptacja dzieci jest organizowana zgodnie z indywidualnymi potrzebami dziecka i w jego najlepszym interesie

- zanim dziecko zacznie uczęszczać do klubu, rodzice zapoznają się z zasadami, programem, procedurami, w czym pomaga im personel placówki,
- podejmuje się starania, aby dzieci w okresie adaptacji nie było zbyt dużo (maksymalnie 3 nowych dzieci w grupie),
- opiekun dba o to, żeby rodzeństwo, lub dzieci, które się znają, miały zapewnione okazje do stałych kontaktów i wspólnej zabawy – np. dzieci w klubie mogą kontaktować się z rodzeństwem (lub przebywać z nimi w jednej grupie),

- rodzice i dzieci mają możliwość poznać opiekunów, zanim dziecko zacznie regularnie uczęszczać do placówki,
- opiekunowie dokładnie poznają przyzwyczajenia dziecka, szczególnie towarzyszące codziennym czynnościom (jedzenie, zasypianie, toaleta, ubieranie się),
- rodzice powinni towarzyszyć dziecku w czasie adaptacji,
- rodzice i opiekunowie zdają sobie sprawę, że choć okres adaptacyjny powinien trwać ok. 1-3 tygodni, to jednak jego długość zależy od wielu indywidualnych czynników,
- w okresie adaptacji szczególnie opiekunowie/opiekunki zwracają uwagę na poznanie potrzeb dziecka, nawiązanie z nim bezpiecznego kontaktu, przystosowanie organizacji dnia do potrzeb dziecka,
- w czasie adaptacji kontakt z dzieckiem mają stałe osoby, które budują z dzieckiem kontakt i przejmują stopniowo opiekę nad dzieckiem,
- działania personelu w okresie adaptacji nakierowane są na nawiązywanie kontaktu z dzieckiem oraz jego rodzicami, którzy towarzyszą dziecku,
- stopniowo wydłużany jest czas pobytu dziecka w placówce.

Standard 5.2. Dzieci mają możliwość doświadczenia stałości i przygotowania się do zmian

- personel stara się ułatwiać dzieciom zmiany, np. dzieci są uprzedzane wcześniej o zmianie aktywności, poznają wcześniej opiekunkę, z którą będą w nowej grupie, poznają sale, do której mają przejść,
- w adaptacji unikamy zmian miejsca, sali, minimalizujemy udział nieznanymi dziecku osób dorosłych,
- każde dziecko ma swoje miejsce w szatni i własną półeczkę lub miejsce w sali, gdzie może trzymać indywidualne rzeczy.

6. Sytuacje codzienne (powitanie, pożegnanie, posiłki, odpoczynek, toaleta)

Sposób organizowania sytuacji codziennych ma kluczowe znaczenie dla rozwoju małych dzieci, gdyż w codzienności zaspakajane są pierwszorzędne w tym wieku potrzeby fizjologiczne i emocjonalne. Od sposobu zaspakajania potrzeb zależy jakość życia dzieci, ich poczucie bezpieczeństwa oraz prawidłowy rozwój.

Standard 6.1. Dziecko jest codziennie, indywidualnie witane przez znanego mu opiekuna, który bezpośrednio od rodzica przejmuje nad nim opiekę. Powitanie i pożegnaniu towarzyszy atmosfera spokoju, braku pośpiechu

Zasady ogólne

- opiekunowie podczas spotkań wstępnych przedstawiają rodzicom znaczenie i przebieg sytuacji powitania i pożegnania,
- przywitaniu i pożegnaniu towarzyszy atmosfera spokoju, braku pośpiechu ze strony personelu.

Przywitanie

- jest zarezerwowany czas na to, by każde dziecko było indywidualnie przywitane przez opiekuna (dziecko jest objęte uwagą dorosłego, nazwane po imieniu),
- opiekun wita się także z rodzicem/ inną osobą, która przyszła z dzieckiem,
- dzieci stopniowo rozstają się rano z rodzicami; czas i formy obecności rodzica zależą od samopoczucia dziecka, jego możliwości rozwojowych, stopnia adaptacji; rodzic ma prawo zostać z dzieckiem tak długo, jak tego chce,
- dziecko może rano pożegnać się z rodzicem w sposób, jaki preferuje,
- dzieci mogą przynosić rzeczy osobiste, które są dla nich ważne, np. zabawki, przytulanki, poduszki i mieć je ze sobą tak długo, jak chcą,
- w momencie rozstania z rodzicem, zawsze towarzyszy dziecku opiekun z placówki,
- opiekun wspiera rodzica, który ma trudności z rozstaniem z dzieckiem,
- po wyjściu rodzica opiekun obserwuje lub pyta dziecko, czy chce poświęcenia mu uwagi, przytulenia, zaproponowania zabawy, czy też chce być samo,
- opiekun w sposób szczególny obserwuje sytuację powitania i pożegnania dzieci, które od niedawna uczestniczą w zajęciach lub wróciły do placówki po dłuższej nieobecności,
- jest zasada, że dziecko jest witane codziennie przez opiekuna, którego zna,
- zajęcia rozpoczynają się od spotkania całej grupy, kiedy każde dziecko jest witane przez grupę i wszyscy zaczynają wspólny dzień.

Pożegnanie

- opiekunowie aranżują rytuały ułatwiające dzieciom popołudniowe pożegnanie z placówką,
- każde dziecko jest osobiście żegnane przez opiekuna poprzez: nazwanie po imieniu, krótką rozmowę.

Standard. 6.2. Klub dziecięcy wspiera rozwijanie zdrowych nawyków żywieniowych

Zbieranie informacji i współpraca z rodzicami

- opiekunowie prowadzą obserwacje dzieci i zbierają informacje od rodziców na temat preferencji żywieniowych dzieci, godzin posiłków, nawyków i rytuałów, tak, aby proponowany jadłospis i ramowe pory posiłków odpowiadały indywidualnym potrzebom dzieci,
- opiekunowie kierują się zasadą, że dzieci posiadają zdolność samodzielnej regulacji żywienia, że od urodzenia wyposażone są w umiejętność przyjmowania i trawienia pokarmów oraz odróżniania uczucia głodu i sytości,
- zasady żywienia dzieci ustalane są wspólnie z rodzicami i uwzględniają zasady zdrowego żywienia i profilaktyki otyłości,
- dzienny jadłospis jest spisany i dostępny dla wszystkich,
- żywienie dzieci w ścisłej współpracy z rodzicami, którzy mogą dostarczać produkty do posiłku dzieci.

Zdrowe żywienie

- żywienie dzieci oparte jest na zasadach zdrowego żywienia (patrz załącznik 2),
- rozmawia się z dziećmi na temat tego, co jest zdrowe, a co nie,
- rodzice są zachęcani do stosowania zasad zdrowego żywienia w domu,
- są rozprowadzane (przez mail, na tablicy, w materiałach dla rodziców) przepisy, pomysły na zdrowe posiłki, wszyscy mają dostęp do materiałów na temat zdrowego żywienia.

Standard 6.3. Posiłki są zorganizowane w taki sposób, aby były przyjemne i uczące dla dzieci, kojarzyły się z pozytywnym doświadczeniem społecznym

Organizacja posiłków

- dzieci otrzymują posiłki co ok. 2- 3 godziny; powyżej 4 godzin pobytu, konieczny jest jeden ciepły posiłek.

Przestrzeń i wyposażenie

- sposób usadzenie dzieci przy stolikach sprzyja społecznym interakcjom (najwyżej 6 dzieci przy stole, możliwość swobodnej rozmowy i np. przekazywania sobie półmisek z jedzeniem),
- stoły, krzeselka, szafki są na wysokości wzrostu dzieci; dla dzieci, które nie siedzą samodzielnie zapewnione są specjalne krzeselka,

- dzieci w miarę możliwości korzystają z własnych ślaniaczków, własnych kubków do picia,
- naczynia, sztucce dostosowane są do możliwości rozwojowych dzieci.

Przebieg posiłków

- opiekunowie dążą do stałych pór posiłków, obserwując preferencje dzieci,
- dzieci nie są zmuszane do siadania przy stole, jeśli nie mają potrzeby jedzenia,
- opiekunowie proponują dzieciom potrawy, tłumaczą nazwy i składniki dania, ale to dziecko decyduje, co i ile zje z oferowanych mu potraw,
- opiekunowie uwzględniają werbalne i pozawerbalne sygnały dzieci odnośnie potrzeby jedzenia, jak i ilości spożywanych potraw,
- opiekunowie nie nagradzają dzieci i nie karzą dzieci za odmowę jedzenia, np. „kto wszystko zje, może iść się bawić”,
- dzieci są zachęcane do tego, żeby jeść samodzielnie – dzieci w miarę możliwości rozwojowych nakładają sobie same jedzenie, korzystając z różnych rozwiązań wspierających samodzielność; dzieci, które są w stanie trzymać łyżkę, próbują samodzielnie jeść, a wychowawca karmi je na wyraźny sygnał zmęczenia z ich strony,
- dzieci, ucząc się samodzielnego nakładania, mogą nakładać sobie więcej niż są w stanie zjeść, nie wolno ich wówczas zmuszać do zjedzenia tego, co sobie nałożyły,
- szanowana jest każda forma spożywania posiłku przez dzieci; dzieci mogą też spożywać jedzenie rękoma, jeśli są na tym etapie rozwoju; wszystkie dzieci powinny mieć jednak stały dostęp do łyżki i widelca,
- dzieci w miarę możliwości rozwojowych przygotowują wspólnie z opiekunami posiłki i sprzątają po posiłkach, np. przynosząc i odnosząc na tacę naczynia i sztucce, przynosząc potrawy, wycierając stoły,
- dzieci mają tyle czasu na posiłek, ile potrzebują; biorąc pod uwagę różnice rozwojowe między dziećmi i różne tempo spożywania posiłków, dzieci, które kończą jeść, mają możliwość wstania od stołu, nie czekając na pozostałe dzieci,
- wychowawcy dbają o spokojną, przyjemną atmosferę, na posiłek przeznaczone jest dużo czasu,
- dzieci podczas posiłku prowadzą rozmowy z innymi dziećmi siedzącymi przy stole i z wychowawcami,
- dzieci nie potrafiące samodzielnie jeść, są karmione w kontakcie „jeden na jeden”.

Dzieci karmione mlekiem matki

- stwarza się możliwość karmienia piersią lub odciążenia pokarmu przez matkę w warunkach zapewniających intymność,
- mleko matki jest przechowywane w lodówce i podawane dzieciom karmionym piersią.

Napoje

- w ciągu dnia dzieci mają stały dostęp do picia – najlepiej wody,
- napoje wystawione są w miejscu widocznym dla dzieci,
- opiekunowie co jakiś czas proponują dzieciom coś do picia, gdyż dzieci mogą jeszcze nie umieć wyrazić tej potrzeby.

Standard 6.4. Stworzone są warunki do różnych form odpoczynku dzieci, zgodnych z ich aktualnymi potrzebami

Zbieranie informacji

- opiekunowie prowadzą obserwacje dzieci i zbierają informacje od rodziców i dzieci na temat indywidualnych potrzeb i przyzwyczajzeń w kwestii snu i odpoczynku (godziny snu, rytuał zasypiania/budzenia, ulubione przytulanki).

Respektowanie indywidualnego rytmu snu i odpoczynku dziecka

- opiekunowie dbają, by rytm dnia i poszczególne aktywności dostosować do możliwości rozwojowych dzieci, by naprzemiennie występowały po sobie czynności aktywizujące i wyciszające,
- opiekun może proponować różne formy odpoczynku, ale dzieci powinny same zdecydować o tym, czy, w jaki sposób i jak długo odpoczywają,
- opiekunowie umożliwiają dzieciom różne formy odpoczynku: np. sen, leżenie, słuchanie i oglądanie bajek, cicha zabawa, odizolowanie się, słuchanie muzyki, przebywania na dworze, zabawy relaksacyjne,
- dzieci nie są zmuszane do spania, ani do położenia się, jeśli nie mają takiej potrzeby,
- w klubie opieka jest zorganizowana w taki sposób, żeby dzieci, które nie chcą w danej chwili spać, miały możliwość zabawy (np. poprzez wyjście na teren zabaw, lub zabawę z innym opiekunem).

Organizacja przestrzeni

- aranżacja przestrzeni w sali uwzględnia potrzebę odizolowania się dzieci i przebywania w mniejszych grupkach,
- w sali stworzone jest stałe, dostępne poza porą snu, miejsce do odpoczynku i relaksu, gdzie dziecko może się wyciszyć, odejść od zabawy, poleżeć,
- dzieci mają stały i swobodny kontakt z materiałami, które poprzez swoją strukturę odprężają i wyciszają: piasek, fasola, farby, masy plastyczne.

- dzieci mogą ze względu na własne preferencje wybierać miejsce do spania, np. przy złączonych materacykach, blisko innych dzieci lub w oddzieleniu od innych: w osobnym łóżeczku czy kąciku,
- aranżacja przestrzeni w czasie odpoczynku powinna sprzyjać odprężeniu i relaksowi: mała liczba bodźców, przyciemnione, delikatne oświetlenie, otoczenie o ciepłych, nie pobudzających kolorach, odpowiednia temperatura, obniżony przez tkaninę sufit,
- każde dziecko powinno mieć co najmniej swoją poduszkę przechowywaną na indywidualnej półce,
- opiekunowie tworzą spokojną atmosferę sprzyjającą zasypianiu i wybudzaniu: brak pośpiechu i spokój dorosłego, danie czasu na zasypianie, stopniowe wychodzenie ze snu,
- dzieci mogą brać ze sobą na odpoczynek przytulanki, ulubione kocyki, smoczki, mogą spać we własnej pościeli.

Standard 6.5. Czynności higieniczne powinny odbywać się z poszanowaniem indywidualnego tempa rozwoju dziecka, w atmosferze szacunku, wyważenia między pomaganiem a wspieraniem samodzielności

Kompetencje opiekuna

- opiekunowie kierują się zasadą, że dzieci uczą się odczytywania impulsów ze swojego ciała oraz opanowywania czynności higienicznych w indywidualnym tempie,
- opiekunowie kierują się zasadą, że zdolność świadomego kontrolowania mięśni cewki moczowej i odbytu rozwija się około drugiego roku życia, wówczas może rozpocząć się trening czystości/ nauka korzystania z toalety,
- opiekunowie prowadzą obserwacje dzieci i zbierają informacje od rodziców i dzieci na temat etapu rozwoju i stopnia samodzielności dzieci w zakresie czynności higienicznych.

Respektowanie indywidualnego tempa rozwoju dziecka

- dziecko nie może być zmuszane do korzystania z toalety,
- załatwianie się nie jest objęte systemem nagród czy kar,
- opiekun może przypominać dzieciom o korzystaniu z toalety, szczególnie tym, które są w trakcie treningu czystości, ale dzieci same decydują, czy chcą z niej korzystać, czy nie.

Przebieg czynności higienicznych

- dzieci, korzystające z pieluszki, mogą współdziałać podczas przewijania, np. przynieść pieluchę, wejść na przewijak,
- opiekun podczas przewijania pozostaje w kontakcie z dzieckiem, np. w kontakcie wzrokowym, mówi dziecku, jakie czynności teraz wykonuje,
- dzieci mają możliwość bawienia się wodą w trakcie mycia,

- dziecko nie jest zawstydzane, ani nie spotyka się z rozczarowaniem opiekunów, gdy załatwi się w ubranie czy mocno się pobrudzi,
- opiekun uwzględnia prawo dziecka do towarzystwa lub do intymności w łazience,
- opiekun wypracowuje z dziećmi różne rytuały i nawyki dotyczące czynności higienicznych, np. mycie rąk przed posiłkiem,
- dziecko, które chce skorzystać z toalety lub umyć ręce, nie musi pytać opiekuna o pozwolenie, tylko informować go, że wychodzi do łazienki,
- W łazience jest miejsce do podmywania i mycia dzieci (brodzik, bidet), opiekunowie są uważni na wspomaganie samodzielności dzieci odpowiednio do ich rozwoju.

Przestrzeń

- usytuowanie osobistych szafek dzieci jest dostosowane do wzrostu dzieci,
- osobiste rzeczy dzieci, np. ręczniki, nocniki są oznakowane zdjęciem lub znaczkiem dziecka,
- łazienka stanowi przytulne miejsce dla dzieci – pachnące, z ciepłym światłem, ładnym wystrojem.

7. Zabawa dzieci (warunki do zabaw, planowanie i dokumentowanie)

Zabawa jest podstawową aktywnością małych dzieci. Każde dziecko ma mieć dużo czasu na angażowanie się w wolne, dostępne i odpowiednie rozwojowo oraz rozwinięte aktywności, pozwalające na odkrywanie, kreatywność i nadawanie znaczeń, zarówno samodzielnie, z innymi dziećmi, jak i z udziałem wspierających dorosłych.

Standard 7.1. Dzieci mają zapewnione warunki do różnorodnych zabaw

- główną formą aktywności dzieci jest zabawa swobodna - rolą dorosłych jest uważne towarzyszenie dzieciom, zapewnienie bezpieczeństwa i dostarczanie materiałów do zabawy,
- podczas zabawy dziecko decyduje czym, w jaki sposób i jak długo będzie się bawić,
- podczas zabaw i eksploracji wyposażenie i materiały są swobodnie dostępne dla dziecka,
- dziecko ma możliwości zabawy/odkrywania z innymi dziećmi, z uczestniczącymi i wspierającymi dorosłymi we właściwy sposób,
- dzieci bawią się codziennie, zarówno w pomieszczeniach, jak i na wolnym powietrzu,
- dzieci mają zapewnione miejsce do swobodnego poruszania się (czołgania, czworakowania, biegania, wspinania, kręcenia w kółko).

Standard 7.2. Planowanie pracy opiera się na wiedzy o prawidłowościach rozwoju małych dzieci i znajomości zmieniających się potrzeb rozwojowych konkretnych dzieci

Plan dnia

- dzieci znają plan dnia i mogą spodziewać się, że będzie on przestrzegany (opiekun przypomina dzieciom o następnym punkcie w planie dnia lub w inny sposób sprawia, że dzieci spodziewają się zmiany),
- plan dnia jest stały codziennie i przewidywalny dla dzieci,
- dzieci wiedzą z wyprzedzeniem, że zabawa się skończy i będzie np. czas sprzątanania,
- w planie dnia zawsze jest wyjście na świeże powietrze,
- w planie dnia zawsze są zabawy muzyczno- ruchowe lub ruchowe.

Planowanie zajęć przez opiekunów

- planowanie zajęć polega głównie na organizowaniu i zmienianiu środowiska edukacyjnego, czyli:
  - organizacja sfer edukacji,
  - dokładanie nowych materiałów, zabawek, przedmiotów,
  - modyfikowanie sfer edukacji, zgodnie ze zmieniającymi się zainteresowaniami dzieci,
- zajęcia planowane i organizowane przez dorosłych są ofertą dla dzieci, a nie obowiązkiem dla nich,
- zajęcia dla całej grupy planowane przez opiekunów mają charakter integrujący dzieci (np. zabawy muzyczno - ruchowe),
- zajęcia o charakterze edukacyjnym (przekazywanie wiedzy) są planowane w minimalnym wymiarze czasowym i skierowane do małej grupki dzieci i wynikają wprost z zainteresowań i doświadczeń tych dzieci,
- zajęcia edukacyjne, planowane przez dorosłych bazują na bezpośrednim doświadczaniu i zabawie dzieci, nie korzysta się ze źródeł wtórnych (plansz, kolorowanek, ani kart do wypełniania),
- zajęcia przy stolikach są organizowane tylko dla chętnych, najstarszych dzieci i powinny w jak największym stopniu wspierać swobodną twórczość dzieci,
- nie stosuje się planów miesięcznych jako nieprzystających do zmieniających się potrzeb i zainteresowań małych dzieci,
- jeżeli realizowane są zajęcia dodatkowe (np. języki obce), są one dostępne dla wszystkich zapisanych dzieci.

Standard 7.3. Dokumentowanie pracy z dziećmi służy lepszemu rozumieniu rozwoju dzieci przez opiekunów i rodziców

- opiekunowie prowadzą stałą obserwację aktywności dzieci, którą regularnie spisują,
- obserwacje i notatki są znane rodzicom i przez nich uzupełniane (np. książka rozwoju dziecka, którą rodzice zabierają do domu i wpisują swoje komentarze),
- stosowana jest dokumentacja fotograficzna – dzieci fotografowane są w trakcie zabaw i codziennych aktywności,
- fotografie są drukowane (w miarę możliwości) i wieszane w sali, tak, żeby dzieci mogły je oglądać i komentować,
- proces rozwoju zainteresowań i umiejętności dzieci jest dokumentowany (fotografie, notatki) i znany rodzicom (przesyłanie maili, notatki na tablicy ogłoszeń).

8. Kompetencje opiekunek i opiekunów

Opiekunowie/wychowawcy posiadają nie tylko formalne kwalifikacje, ale również umiejętności, wiedzę oraz reprezentują wartości i postawy odpowiednie do ich roli i odpowiedzialności. Od jakości pracy opiekuna oraz jego gotowości do rozwoju zależy jakość pracy z dziećmi.

Standard 8.1. Opiekunowie mają kompetencje do zajmowania się dziećmi

Rekrutacja opiekunów

- opiekuna powinna cechować życzliwość i pogoda, duża kultura osobista,
- opiekunki/ opiekunowie oraz wolontariusze mają wymagane prawem kwalifikacje,
- placówce istnieje system wsparcia nowych pracowników, np. nowy pracownik powinien być objęty opieką zewnętrznego mentora lub innego, doświadczonego pracownika.

Doskonalenie zawodowe

- pracownicy w klubie są zachęceni i właściwie motywowani do angażowania się w regularny i ciągły profesjonalny rozwój,
- personel klubu ma możliwość doskonalenia i korzysta z niej przynajmniej 10 godzin rocznie.

Zasady pracy

- opiekunowie znają procedury i zasady obowiązujące w klubie,
- wszyscy znają obowiązujące regulaminy i zasady i mają do nich dostęp.

Kompetencje opiekuna – wiedza**Opiekun:**

- zna stadia rozwoju małego dziecka we wszystkich sferach rozwoju,
- zna zasady dotyczące profilaktyki i ochrony zdrowia, zapobiegania wypadkom,
- zna zasady zdrowego żywienia,
- zna dynamikę procesu grupowego, rozwoju jednostki w grupie, zasad tworzenia się relacji społecznych w grupach dziecięcych,
- wie, jakie warunki sprzyjają tworzeniu się więzi i pozytywnych relacji społecznych małych dzieci,
- wie, w jaki sposób powinna być zaaranżowana przestrzeń, która służy rozwojowi małego dziecka,
- posiada wiedzę dotyczącą pedagogiki małego dziecka,
- wie, jakie warunki powinny spełniać zabawki dla małych dzieci,
- posiada wiedzę dotyczącą rozwoju seksualnego dziecka,
- posiada wiedzę dotyczącą prawnych aspektów opieki nad dziećmi oraz ochrony przed krzywdzeniem,
- posiada wiedzę dotyczącą medycyny ratunkowej.

Kompetencje opiekuna – umiejętności**Opiekun:**

- potrafi obserwować i interpretować zachowania dziecka w kontekście jego potrzeb rozwojowych,
- potrafi rozpoznawać sygnały dzieci dotyczące np. potrzeb fizjologicznych, zmęczenia itp.,
- potrafi komunikować się z dzieckiem, stawiać mu pytania, prowadzić rozmowę, stymulować rozwój językowy,
- potrafi współpracować z innymi dorosłymi, komunikować się, dzielić zadaniami,
- posiada umiejętność pracy z grupą,
- potrafi organizować zajęcia wzbudzające ciekawość dzieci (plastyczne, muzyczne, ruchowe, kulinarne, przyrodnicze),
- posiada umiejętność rozwiązywania problemów,
- jest gotowy do przeprowadzania zabaw ruchowych z dziećmi; w przypadku opiekunów z niepełnościami narządu ruchu, osoba ta pracuje w asyście osoby pełnosprawnej,
- potrafi dostrzegać problemy, z którymi borykają się dzieci i ocenić czy potrzebne jest w danej sytu-

acji wsparcie specjalisty,

- potrafi udzielić dziecku pierwszej pomocy,
- potrafi planować i dokumentować pracę z dziećmi.

Kompetencje opiekuna – dyspozycje

Opiekun:

- posiada w sobie gotowość do zmian,
- jest ciekawy świata,
- jest cierpliwy, potrafi kontrolować swoje zachowania,
- jest uważny na otoczenie i inne osoby,
- posiada gotowość do refleksji i krytycznego namysłu,
- posiada gotowość do uczenia się,
- jest akceptujący, powstrzymuje się od osądzania, oceniania,
- ma w sobie gotowość do zabawy,
- ma wysoką tolerancję na niedokończenie,
- jest elastyczny,
- szanuje odrębność drugiej osoby,
- akceptuje doznania związane z zaspokajaniem potrzeb fizjologicznych dziecka, takich jak karmienie, mycie, przewijanie,
- jest życzliwy,
- cechuje się pogodą ducha, optymizmem,
- jest twórczy.

Standard 8.2. Opiekunowie stwarzają optymalne warunki dla rozwoju dzieci

- niezależnie od innych elementów organizacji pracy w danej placówce, zasadniczy ciężar opieki nad danym dzieckiem spoczywa na jednym głównym opiekunie, co stwarza dziecku możliwość nawiązania opartej na poczuciu bezpieczeństwa stałej relacji z tą osobą,
- opiekunowie wykorzystują wszystkie momenty codziennego życia do wrażliwej i pełnej szacunku interakcji z dzieckiem, dając uwagę, ciepło i wsparcie: rozmawiając, pocieszając, przytulając, żartując, bawiąc się z nimi oraz wykonując czynności opiekuńcze i pielęgnacyjne,
- opiekunowie stosują efektywne kanały komunikacji z dziećmi, poprzez m.in.: słuchanie, nawiązywanie kontaktu wzrokowego, rozmowę z dzieckiem (nie obok dziecka), włączanie się do zabaw, podążanie za inicjatywą dziecka, odzwierciedlanie uczuć dziecka, wchodzenie w interakcje tak długo, jak dziecko tego potrzebuje, dostosowywanie komunikacji do poziomu rozwoju dzieci,
- opiekun aktywnie słucha dziecka, np. utrzymując kontakt wzrokowy,
- opiekun inicjuje rozmowy z dziećmi, używając języka odpowiedniego dla wieku dzieci i ich poziomu rozwoju,
- opiekun stwarza okazję dzieciom do zdobywania nowych doświadczeń – m. in. przez różnicowanie sfer aktywności, wprowadzanie nowych elementów w środowisko dziecka, konstruowanie zadań w sferze najbliższego rozwoju dzieci,
- styl komunikacji dorosłego skupiony jest na procesie, a nie na wyniku – tzn. dzieci mają czas na sformułowanie myśli, dorośli wspiera rozwijanie wypowiedzi dziecka, stosując prawidłowe zasady komunikacji z dziećmi,
- dorośli równoważą mówienie i słuchanie, inicjowanie komunikacji i podejmowanie komunikacji inicjowanej przez dzieci,
- opiekun stymuluje interakcje między dziećmi, także w różnym wieku (w parach, małych grupkach, i w mniejszym zakresie w dużej grupie),
- opiekunowie prowadzą stałe obserwacje rozwoju dzieci (w formie kart, dzienniczka rozwoju lub innych), które są udostępniane rodzicom i służą do planowania zajęć.

Załącznik 1. Rekomendowane materiały do zabawy dostosowane do wieku dzieci

12-14 miesiąc życia

- antypoślizgowe powierzchnie, po których dziecko może chodzić,
- pochyłe platformy,
- zabawki do popychania (wózki, taczki, zwierzątka na kiju),
- kartonowe i materiałowe tunele,
- pudełka z pokrywkami,
- przedmioty codziennego użytku wydające dźwięki (garnki, patelnie, kubki),
- proste instrumenty muzyczne,
- produkty spożywcze o różnej konsystencji (makaron, galaretka, kisiel),
- materiały o różnych fakturach (aksamit, koronka, futerko)

13-18 miesiąc życia

- piłki w różnych rozmiarach i o różnych fakturach,
- miękkie schody do wspinania się,
- poduszki, worki wypełnione kaszą, ziarenkami,
- pochyłe platformy,
- zestawy miseczek, kubeczków, pudełek różniących się znacznie rozmiarem,
- drewniane płytki z prostymi kształtami do wkładania,
- duże klocki,
- proste piankowe puzzle,
- grube kredki,
- duże kartki papieru,
- kreda,
- tacki z kaszą manną,
- duże drewniane korale,
- stoły sensoryczne wraz z akcesoriami (lejki, gąbki, łopatki, buteleczki),
- książeczki,
- pacynki i palcynki,
- lalki, misie i akcesoria dla nich

19-24 miesiąc życia

- duże zabawki, na których można jeździć,
- duże plażowe piłki,
- małe trampoliny,
- proste tory przeszkód,
- kubeczki i puszki z różnorodną zawartością,
- drobne przedmioty do segregowania,
- masy plastyczne (solna, plastelina, ciastolina),
- kredki, klocki,
- 2 – 3 elementowe układanki,
- zabawki wymagające segregowania (muszelki, kamyki, płatki śniadaniowe),
- proste „memo”,
- rzeczy do przebierania się,
- książki

2 -3 r. ż.

- duże poduchy wypełnione grochem lub granulatem,
- zjeżdżalnie i pochylnie,
- niskie drabinki,
- materace,
- chusty w różnych rozmiarach i kolorach,
- kręgle,
- piłki o różnej wielkości, ciężarze, fakturze,
- bramki,
- trampolina,
- hamak,
- różne przyrządy gimnastyczne,
- sznurki, korale i drewniane klocki do nawlekania,
- bezpieczne nożyczki,
- krążki różniące się wielkością, kolorem i kształtem,
- różne masy plastyczne,
- gazety, papiery do darcia,
- kredki, pisaki, kreda,
- różnorodne farby, także do rączek,
- nawlekacze i karty do sznurowania,
- przybijanki,
- proste puzzle,
- instrumenty muzyczne,
- proste narzędzia,
- przedmioty stanowiące tematyczne pary oraz ich obrazki,
- kubki plastikowe w różnych rozmiarach i kolorach,
- gry typu lotto, domino, memo (w tym dźwiękowe i sensoryczne),
- produkty o różnych charakterystycznych zapachach,
- przedmioty o wyrazistych kształtach do rozpoznawania dotykem,
- sylwetki ludzkie do składania

Załącznik 2. Zalecenia dotyczące żywienia dzieci zdrowych w wieku 1-3 lata (13-36 miesięcy) opracowane przez Zespół Ekspertów powołany przez Konsultanta Krajowego ds. Pediatrii – skrót

Opublikowano w: Standardy Medyczne, 2008 (5)

W dniu 19.09.2007 obradował Zespół Ekspertów powołany przez Konsultanta Krajowego ds. Pediatrii. Celem spotkania było opracowanie zasad żywienia dzieci w wieku 13-36 miesięcy, na podstawie przeglądu piśmiennictwa oraz zaleceń praktyk żywieniowych w innych krajach (1) oraz zasad globalnych (2).

Cel

ZALECENIA mają na celu przedstawienie zasad prawidłowego żywienia dzieci w wieku 1 – 3 lata tak, by razem z innymi ważnymi elementami kształtowania zdrowia fizycznego i optymalnego rozwoju intelektualnego, zapewniały prawidłowe wzrastanie oraz zmniejszały ryzyko otyłości i niedożywienia. W szczególności, przestrzeganie tych zasad może, zgodnie z obecnym stanem wiedzy, zmniejszyć ryzyko choroby niedokrwiennej serca, cukrzycy typu 2 i otyłości (3).

Dieta dziecka w wieku 1-3 lat powinna być urozmaicona pod względem doboru produktów.

Pełnowartościowy (dobowy) jadłospis powinien uwzględniać produkty z 5 grup: 1- mięso, ryby, wędliny, jaja, 2- mleko i przetwory mleczne, 3 – warzywa i owoce, 4 – przetwory zbożowe, 5 – tłuszcze roślinne.

Urozmaicanie jadłospisu, stopniowe wprowadzanie i przyzwyczajanie dziecka do nowych produktów jest konieczne do akceptacji szerokiego asortymentu produktów i potraw zapewniających optymalne pokrycie zapotrzebowania na wszystkie składniki odżywcze.

Korzystne jest spożywanie w ciągu dnia przez dziecko 5 - 4 posiłków. Należy unikać podjadania między posiłkami oraz oglądania telewizji lub zabawy w czasie posiłków. Kierowanie się apetytem dziecka i jego aktywnością fizyczną najlepiej zapobiegają jego przekarmianiu lub niedożywieniu. Rozwój fizyczny dziecka powinien być oceniany na podstawie siatek rozwoju fizycznego, np. opracowanych przez WHO (4).

Uzasadnienie opracowania zaleceń

Nadmierne spożycie energii, białka i tłuszczu, szczególnie tego, w którym przeważają nasycone kwasy tłuszczowe, sprzyja nieprawidłowemu rozkładowi lipoprotein w surowicy, podwyższeniu stężenia cholesterolu i – w połączeniu z nadmiernym spożywaniem energii i przy braku ćwiczeń fizycznych – stanowi o zagrożeniu ujawnienia się w przyszłości chorób wieku dorosłego (choroba niedokrwienności serca), a wcześniej, może stanowić zagrożenie dla wystąpienia otyłości (5). Podobne zagrożenie dla ujawnienia się osteoporozy stwarza dieta niedoborowa pod względem zawartości wapnia (6).

Z regulacją prawidłowego składu flory jelitowej oraz wpływem na regulacje innych funkcji przewodu pokarmowego, w tym funkcji motorycznych, wiąże się spożycie odpowiedniej ilości błonnika pokarmowego (7). Ważnym aspektem ZALECEŃ jest też zapobieganie takim skutkom nieprawidłowego żywienia jak niedokrwistość z niedoboru żelaza, co jest szczególnie ważne wobec ujemnego wpływu niedoboru żelaza na rozwój psychosomatyczny (8).

Podstawą realizacji zasad ZALECEŃ jest dostępność pożywienia. Oznacza to, że zarówno w domu, jak również w warunkach opieki nad dzieckiem poza domem, konieczna jest taka organizacja posiłków, która zapewni jakościowo i ilościowo odpowiednią podaż pożywienia. Aby ZALECENIA żywieniowe mogły odnieść spodziewany skutek, oprócz realizacji ich zasad, konieczne jest wpojenie dziecku zwyczaju codziennej aktywności fizycznej.

Zalecenia podaży energii i białka

Dla prawidłowej konstrukcji ZALECEŃ, konieczne jest ustalenie podziału całkowitej energii na poszczególne składowe pożywienia: węglowodany i tłuszcze oraz ustalenie podaży białka. Zgodnie z raportem FAO/WHO/UNU z roku 2004 (9, 10) dzienne zapotrzebowanie energetyczne dla dzieci w wieku 2 – 3 lata, przy umiarkowanym wysiłku fizycznym wynosi, w odniesieniu do dziewcząt i chłopców (tabela):

Dzienne zapotrzebowanie energetyczne:

	2 lata / kg masy ciała	3 lata / kg masy ciała	2 lata / dzień	3 lata / dzień
Chłopcy	82 kcal/kg (345 kJ/kg)	84 kcal/kg (350 kJ/kg)	950 kcal (4 MJ)	1125 kcal (4.7 MJ)
Dziewczęta	80 kcal/kg (335 kJ/kg)	81 kcal/kg (339 kJ/kg)	850 kcal (3.6 MJ)	1050 kcal (4.4 MJ)

W odniesieniu do zapotrzebowania energetycznego przydatne jest określenie potrzeb energetycznych, bez uwzględnienia białka – energia pozabiałkowa (11) – oraz, osobno, potrzeb dotyczących białka.

Średnio – jak to wynika z tabeli - zalecana ilość energii pozabiałkowej dla dzieci w wieku 2 – 3 lata wynosi 80 kcal/kg/dzień.

Rozkład podaży energii pozabiałkowej powinien wynosić:

- 60% - 65% z węglowodanów
z ograniczeniem podaży dodatkowego cukru, do słodzenia do maksymalnie 20% całkowitej podaży energii, przy czym mniejsza podaż jest rekomendowana, co oznacza w praktyce unikanie żywności i napojów dosładzanych
- 35% - 40% z tłuszczu

z ograniczeniem podaży tłuszczów zawierających nasycone kwasy tłuszczowe, kwasy tłuszczowe typu trans i cholesterol

Podaż białka w wieku 13 – 36 miesięcy powinna wynosić około 1 g/kg masy ciała. Wartość ta wynika z analizy zaleceń (12), w których średnią podaż białka dla dzieci w wieku 6 miesięcy – 10 lat zawiera się w granicach 1.12 g/kg/d w wieku 6 miesięcy do 0.74 g/kg/d w wieku 10lat (bezpieczną podaż określono – odpowiednio - w granicach od 0.91 g/kg/d do 1.43 g/kg/d).

Zalecenia podaży błonnika

Zalecane spożycie błonnika pokarmowego powinno wynosić ok. 10 – 15 g/dzień (maksymalnie 19 g/dzień) (13), co w praktyce oznacza spożywanie produktów z pełnego ziarna (grube kasze, razowe pieczywo), warzyw i owoców.

Zalecenia podaży wapnia i witaminy D

W diecie dziecka w wieku 13 - 36 miesięcy należy uwzględnić podaż wapnia i witaminy D (14). Zapotrzebowanie na wapń w tym okresie życia wynosi 800 - 1000 mg (co odpowiada 400 ml mleka i 150 g jogurtu i 30 g żółtego sera). Zapotrzebowanie na witaminę D3 wynosi 400 j.m. dziennie.

Praktyczne zastosowanie ZALECEŃ – dekalog żywienia dzieci w wieku 1 – 3 lata:

1. Należy codziennie spożywać pieczywo i przetwory zbożowe pochodzące z pełnego przemiału zbóż.
2. Należy spożywać codziennie produkty nabiałowe, takie jak mleko (w tym mleko modyfikowane przeznaczone dla dzieci w wieku poniemowlęcym), maślanę, kefir lub jogurt; dla dzieci powyżej 24 miesiąca życia ze zmniejszoną zawartością tłuszczu.
3. Należy codziennie jeść warzywa (w tym warzywa strączkowe) i owoce.
4. Chude mięso czerwone, w tym wędliny, powinny być spożywane nie częściej niż dwa – trzy razy w tygodniu, a jajka kurze w dni, w których nie jest spożywane mięso.
5. Mięso drobiowe powinno być spożywane dwa – trzy razy w tygodniu, zawsze bez skóry.
6. Wskazane jest spożywanie ryb, jeden - dwa razy w tygodniu.
7. Posiłki powinny być przygotowywane z udziałem tłuszczu roślinnych (najlepiej oliwka z oliwek lub olej rzepakowy) z ograniczeniem tłuszczu zwierzęcego.
8. Należy ograniczyć dodatek soli do potraw i produktów spożywczych.
9. Należy ograniczyć spożywanie słodkich napojów i pić czystą wodę.
10. Dziecko powinno codziennie ćwiczyć fizycznie, bawiąc się lub grając przez kilkadziesiąt minut, najlepiej na świeżym powietrzu.

Publikacja „Standardy jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3. Klub dziecięcy” została przygotowana dzięki finansowemu wsparciu NUTRICIA Polska oraz Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Wydawca:

Fundacja Rozwoju Dzieci
im. J.A. Komeńskiego
00-586 Warszawa, ul. Flory 1 m. 8
tel. 0 22 881 15 80
www.frd.org.pl

Wydanie I

ISBN: 978-83-932963-6-1

Redakcja: Monika Rościszewska-Woźniak

Projekt graficzny i skład: Daniel Biernacki

Druk: Roband® Agencja Reklamowo-Wydawnicza. Kawka Robert

Zdjęcia: T. Mirosz, Archiwum NUTRICIA Polska

Zdjęcia zrobione w ramach partnerskiego programu „Od serca dla dziecka”

© Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego, Warszawa 2012

Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk lub kopiowanie całości albo fragmentu książki

– z wyjątkiem cytatów w artykułach i przeglądach krytycznych – możliwe są tylko
na podstawie pisemnej zgody Wydawcy.

W dniu 4 lutego 2011 r. uchwalona została Ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. Nr 45, poz. 235). Ustawa wprowadza zmiany w organizacji żłobków oraz umożliwia tworzenie nowych form opieki nad dziećmi poniżej 3 roku życia. Wszystkie wymienione w ustawie formy powinny pełnić funkcje nie tylko opiekuńcze, ale także wychowawcze i edukacyjne.

Prezentowane w niniejszej publikacji standardy opieki i edukacji małych dzieci zostały opracowane przez powołany przez Fundację Komeńskiego zespół specjalistów, praktyków oraz rodziców małych dzieci. Mają one za zadanie pomóc w organizowaniu i prowadzeniu dobrej jakości usług dla dzieci zarówno osobom je prowadzącym, jak i organom nadzoru.

www.frd.org.pl

NUTRICIA

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Standardy jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3

Dzienny opiekun

Standardy jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3

Dzienny opiekun

pod redakcją Moniki Rościszewskiej-Woźniak

Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego
Warszawa 2012

Spis treści

Wstęp	7
0. Podstawowe warunki opieki	9
1. Przestrzeń dla dzieci	9
2. Prawa dziecka	11
3. Profilaktyka zdrowia dzieci i zapobieganie wypadkom	12
4. Współpraca z rodzicami i rodzinami dzieci	15
5. Adaptacja dzieci i przejście z grupy do grupy	16
6. Sytuacje codzienne (powitanie, pożegnanie, posiłki, odpoczynek, toaleta)	17
7. Zabawa dzieci (warunki do zabaw, planowanie i dokumentowanie)	22
8. Kompetencje dziennego opiekuna	24
Załącznik 1. Rekomendowane materiały do zabawy dostosowane do wieku dzieci	27
Załącznik 2. Schemat żywienia niemowląt w pierwszym roku życia.	29
Załącznik 3. Zalecenia dotyczące żywienia dzieci zdrowych w wieku 1-3 lata (13-36 miesięcy) opracowane przez Zespół Ekspertów powołany przez Konsultanta Krajowego ds. Pediatrii – skrót	32

Wstęp

W dniu 4 lutego 2011 r. uchwalona została *Ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3* (Dz. U. Nr 45, poz. 235). Ustawa wprowadza zmiany w organizacji żłobków oraz umożliwia tworzenie całkiem nowych form opieki nad dziećmi poniżej 3 roku życia. Wszystkie wymienione w ustawie formy powinny pełnić funkcje nie tylko opiekuńcze, ale także wychowawcze i edukacyjne.

Żłobki przestają być instytucją funkcjonującą w ramach systemu zdrowia, a stają się elementem polityki społecznej i nadzorowane są przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Ustawa wprowadza kluby dziecięce, które mogą działać do 5 godzin dziennie i obejmować opieką do 15 dzieci w wieku powyżej 1 roku.

Nowa jest także instytucja dziennego opiekuna, który może zajmować się dziećmi w wieku od 20 tygodnia do trzeciego roku życia we własnym mieszkaniu lub w innym lokalu.

Według Ustawy, podmiotem odpowiedzialnym za nadzór nad jakością form opieki dla małych dzieci jest gmina.

Prezentowane w niniejszej publikacji wczesnodziecięce standardy opieki i edukacji małych dzieci mają za zadanie pomóc w organizowaniu i prowadzeniu dobrej jakości usług dla dzieci (żłobka, klubu, dziennego opiekuna), zarówno osobom je prowadzącym, jak i organom nadzoru.

Standardy opierają się na *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych dotyczących żłobków i klubów dziecięcych* (Dz. U. nr 69, poz. 367), oraz *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie zakresu programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym, wolontariusza oraz dziennego opiekuna* (Dz. U. nr 69, poz. 368). Określają obszary nie sprecyzowane w aktach prawnych i rekomendowany poziom wybranych wskaźników. Oznacza to, że odnoszą się nie do wymagań minimalnych, które należy zapewnić w placówce, ale proponują warunki optymalne dla rozwoju dzieci.

Podstawowe założenia Standardów:

- Okres między urodzeniem a 3 rokiem życia jest zasadniczy dla tworzenia się zdrowej i silnej osobowości oraz w ogromnym stopniu determinuje postawę dziecka wobec otaczającego je świata w całym jego późniejszym życiu.
- Decydująca dla jakości działań jest właściwa opieka i absolutna konieczność dostarczenia dziecku pozytywnych doświadczeń z nowymi opiekunami.
- Małe dziecko musi mieć zapewnioną stałą uwagę, wsparcie czy pomoc osoby dorosłej – zapewnia to warunki do budowania wysokiej jakości relacji między opiekunami i dziećmi. Dlatego bardzo ważny jest właściwy stosunek liczby opiekunów do liczby dzieci.
- Rodzice, jako osoby najbliższe dzieciom, powinni aktywnie włączać się w asystowanie opiekunom, na przykład jako wolontariusze w żłobkach, klubach czy u dziennego opiekuna.
- Ruch i swobodna zabawa jest podstawowym czynnikiem stymulującym rozwój dzieci.
- Głównym zadaniem opiekunów jest stworzenie środowiska edukacyjnego, odpowiadającego bieżącym potrzebom dzieci.

Ustawa nazywa osoby pracujące z dziećmi w wieku do lat 3 „opiekunami/opiekunkami”. Tymczasem ich zadania, zakres odpowiedzialności i oczekiwane kompetencje znacznie przekraczają funkcje opiekuńcze.

Uważamy, że nowy zawód, jaki tworzy *Ustawa*, powinien mieć wysoką rangę społeczną i status zawodowy, ponieważ od jakości pracy opiekunek i opiekunów zależy jakość następnych pokoleń. Osoby zajmujące się opieką, wychowaniem i edukacją najmłodszych dzieci powinny być nazywane „wychowawcami małych dzieci”. Będziemy do tego dążyć w nowelizowanych aktach prawnych.

Standardy przygotowane zostały przez powołany przez Fundację Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego zespół pod kierunkiem Moniki Rościszewskiej – Woźniak i Barbary Roehrborn, w składzie:

Anna Ciupa (Polskie Towarzystwo Psychologiczne), Izabela Kułakowska (Instytut Małego Dziecka im. Astrid Lindgren), Honorata Tkaczyńska (Instytut Małego Dziecka im. Astrid Lindgren), Renata Szredzińska (Fundacja Dzieci Niczyje), Bożena Kurelska (Żłobek nr 25 „Syrena” w Warszawie), Anna Gołębiowska (Zespół Żłobków m.st. Warszawy), Joanna Leszczyńska (Stowarzyszenie „Mamy Czas” Klub dla Mam i Tatusiów na Bielanach w Warszawie), Magdalena Polaszewska - Nicke (ZERO-PIĘĆ. Fundacja na rzecz zdrowia psychicznego małych dzieci), Magdalena Stawicka (ZERO-PIĘĆ. Fundacja na rzecz zdrowia psychicznego małych dzieci), Jarosław Lepka (NUTRICIA POLSKA sp. z o.o.), Dominik Kmita (pedagog, Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego), Urszula Malko (psycholog, Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego), Błażej Goszczyński (psycholog, trener), Gracjana Woźniak (psycholog, trener Fundacji Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego) oraz Magdalena Michałowska (psycholog kliniczny).

Jesienią 2011 roku propozycja Standardów została zaprezentowana na konferencjach w Warszawie, Łodzi i Krakowie, a także udostępniona do konsultacji społecznych na stronach internetowych Fundacji Komeńskiego i Instytutu Komeńskiego oraz www.mamzdanie.pl.

Proponowane Standardy obejmują rekomendacje dotyczące zapewnienia dzieciom jak najlepszej jakości opieki oraz wspierania rozwoju w ramach obowiązujących obecnie przepisów prawa. Chcemy, by przedstawione obszary i przykładowe wskaźniki były punktem wyjścia do opracowania kompleksowego narzędzia służącego monitorowaniu jakości różnych form opiekuńczo-edukacyjnych dla małych dzieci. Na Państwa opinie, uwagi i propozycje czekamy pod adresem: frd@frd.org.pl

Zapraszamy do dyskusji!

0. Podstawowe warunki opieki

Standard 0.1. Opieka nad dziećmi w wieku od 6 miesięcy do 3 lat zorganizowana jest w najlepszym interesie dziecka

- maksymalny czas pobytu dziecka w wieku do 18 miesięcy nie powinien przekraczać 20 godzin w tygodniu,
- opiekun dzienny sprawujący opiekę nad więcej niż trojgiem dzieci powinien korzystać z pomocy osoby wspomagającej.

1. Przestrzeń dla dzieci

Otoczenie (wewnątrz i na zewnątrz budynku) wzbogaca rozwój dziecka. Przy zapewnionym bezpieczeństwie, stawia ono adekwatne do potrzeb i możliwości dziecka wyzwania. Oferuje różnorodność stymulujących doświadczeń dostosowanych do poziomu rozwoju dziecka. Ułatwia wchodzenie w relacje z innymi oraz współdziałanie dzieci i dorosłych. Pomaga w budowaniu poczucia tożsamości.

Standard 1.1. Wielkość powierzchni uwzględnia potrzeby rozwojowe dzieci w zakresie swobodnej zabawy i potrzeb życia codziennego

Liczba pomieszczeń

- co najmniej jedno pomieszczenie, w którym zapewnione jest miejsce na odpoczynek dzieci.

Przeznaczenie pomieszczeń

- istnieje wydzielone miejsce do spożywania posiłków i odpoczynku.

Rekomendowana powierzchnia pomieszczeń przeznaczonych do zabawy

- co najmniej 3 m² na każde dziecko.

Przestrzeń na dworze

- możliwe jest łatwe wychodzenie grupy na dwór; w przypadku dzieci, które nie ukończyły 1 roku życia, możliwe jest werandowanie na otwartym balkonie lub tarasie.

Standard 1.2. Aranżacja przestrzeni i wyposażenie uwzględniają potrzeby rozwojowe dzieci w różnym wieku, stymulują potrzebę eksperymentowania i ciekawość, umożliwiają różne formy interakcji między dziećmi

Sfery aktywności

- w pomieszczeniu przeznaczonym do zabawy znajdują się 2-3 sfery aktywności
- sfery aktywności są modyfikowane, uzupełniane lub zmieniane w miarę potrzeb dzieci,
- podział sfer aktywności powinien być czytelny i zrozumiały dla dzieci - za pomocą mobilnych elementów, parawanów,

- sfery aktywności: konstrukcyjno – manipulacyjna (klocki), do zabaw sensorycznych, twórcza (plastelina, kredki, farby), miejsce zabaw tematycznych (dom, kuchnia, sklep itp.), miejsce czytelnicze (książki)

Materiały i wyposażenie

- kąci tematyczne wyposażone są w prawdziwe przedmioty (umożliwiające bezpieczną zabawę), np. ubrania, puste opakowania, garnki itp.,
- dzieci mają dostęp do materiałów stymulujących zmysły:
  - dotyk (np. „koszyk skarbów” z różnymi naturalnymi materiałami o różnych fakturach),
  - wzrok (np. różne kolory materiałów, naturalne światło tworzące cienie),
  - słuch (instrumenty i przedmioty wydające dźwięki – uwaga na głośne pozytywki i muzykę),
- dzieci mają dostęp do materiałów umożliwiających manipulację: wkładanie, wyjmowanie, odkręcanie, chwytanie itp. (np. klocki, puste pojemniki po różnych produktach),
- w sali powinno znajdować się lustro tak, żeby dzieci mogły oglądać całą sylwetkę,
- materiały edukacyjne są różnorodne i dostosowane do potrzeb rozwojowych dzieci (patrz załącznik 1).

Dostępność

- zabawki i materiały są dostępne dla dzieci, i dzieci wiedzą gdzie się znajdują,
- prace dzieci, zdjęcia i materiały edukacyjne są powieszony na wysokości wzroku dzieci.

Standard 1.3. Przestrzeń zapewnia wygodne i przyjemne otoczenie dla dzieci i dorosłych

Kolorystyka

- w pomieszczeniach, w których przebywają dzieci, dominują jasne, stonowane kolory,
- podłoga powinna być w jednolitych barwach.

Przestrzeń

- w pomieszczeniach, w których przebywają dzieci, unika się nadmiernej ilości dekoracji, dodatkowych, przyciągających wzrok elementów na ścianach,
- unika się nadmiernej ilości bodźców słuchowych – muzyka lub radio są włączone podczas zajęć, które tego wymagają lub na prośbę dzieci.

Standard 1.4. Wszystkie dzieci codziennie mają możliwość bezpiecznych i stymulujących zabaw na powietrzu

Dostępność i powierzchnia

- dzieci mają możliwość codziennego wychodzenia na powietrze na ogrodzony teren.

Wypożyczenie

- teren wyposażony w zamykaną piaskownicę oraz co najmniej parasol dla ochrony przed słońcem,
- wskazana jest wiata lub domek dla dzieci oraz stolik sensoryczny.

2. Prawa dziecka

Wspólnotę grupy tworzą dzieci i dorośli (opiekunowie, rodzice i inne osoby zajmujące się dziećmi) zaangażowani w jego działanie. Prawa dziecka są respektowane. Konstrukttywne interakcje (dziecko/dziecko, dziecko/dorośli, opiekun/rodzic) wymagają działań, procedur, praktyk, opartych na wzajemnym szacunku, otwartości i wrażliwości.

Standard 2.1. Prawa dziecka są przestrzegane przez wszystkich dorosłych

- opiekun słucha dzieci i uwzględnia ich potrzeby,
- każde dziecko ma możliwość wyrażania swoich potrzeb i pragnień, które są respektowane,
- opiekun zna Konwencję o Prawach Dziecka, a jej treść stanowi podstawę ochrony dzieci,
- opiekun ma pełną jasność co do swojej odpowiedzialności za ochronę praw dzieci i komunikuje to wszystkim osobom, z którymi się stykają,
- opiekun wyraźnie komunikuje, że wszystkie dzieci mają jednakowe prawa,
- reakcje opiekuna na zachowania dzieci są wolne od przemocy i nie upokarzają dzieci.

Standard 2.2. Zapewnione jest bezpieczeństwo dzieci poprzez wprowadzenie polityki lub procedur ochrony dzieci przed krzywdzeniem, edukację opiekunów i rodziców oraz zapewnienie dostępu do informacji o instytucjach, w których można otrzymać pomoc

Polityka/ procedura ochrony dzieci przed krzywdzeniem

1. Opiekun i wolontariusze przyjęli i znają **procedurę ochrony dzieci** przed krzywdzeniem..

2. Procedura ochrony dzieci obejmuje następujące zagadnienia:

- **procedury interwencji**, które określają, jakie działania należy podjąć, jeśli pojawią się sygnały wskazujące na krzywdzenie dziecka lub na zagrożenie jego bezpieczeństwa ze strony osób obcych, członków rodziny lub personelu placówki lub wolontariuszy,
- **zasady ochrony danych osobowych dziecka**, które określają sposób przechowywania i udostępniania informacji o dziecku,

- zasady ochrony wizerunku dziecka, które określają sposób jego utrwalania i udostępniania za pomocą różnorodnych mediów (np. w prasie, Internecie itp.),
- **zasady odbierania dziecka z placówki** wyłącznie przez upoważnione osoby.

Monitoring opiekuna i wolontariuszy w celu zapobiegania krzywdzeniu dzieci

Osoba pełniąca funkcje opiekuna a także wolontariusze składają **oświadczenia** o niekaralności za przestępstwa seksualne (rozd. XXV k.k.) oraz przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę małoletniego. Oświadczenie o niekaralności przedstawiane jest odpowiedniej jednostce w gminie.

Edukacja pracowników (opiekun i wolontariusze)

Opiekun jak i wolontariusze przeszli szkolenie w zakresie **rozpoznawania symptomów krzywdzenia dzieci i właściwego reagowania** na nie. O formie szkolenia decyduje opiekun (e-learning, szkolenie wewnętrzne, szkolenie zewnętrzne).

Edukacja rodziców

1. Opiekun posiada **materiały edukacyjne dla rodziców** w zakresie: wychowania dzieci bez przemocy oraz ochrony ich przed przemocą i wykorzystywaniem.
2. Opiekun **informuje rodziców** o dostępnych możliwościach podnoszenia umiejętności wychowawczych.

Opiekun zapewnia dostęp do informacji na temat możliwości uzyskania pomocy w sytuacjach krzywdzenia dziecka lub zagrożenia dziecka przemocą czy wykorzystywaniem.

Opiekun, wolontariusze i rodzice **mają łatwy dostęp do danych kontaktowych placówek i instytucji zajmujących się ochroną dzieci** i zapewniających pomoc i opiekę w nagłych wypadkach.

3. Profilaktyka zdrowia dzieci i zapobieganie wypadkom

Wspieranie bezpieczeństwa i zdrowia dzieci wymaga profilaktyki zdrowotnej oraz zapewnienia higienicznego i bezpiecznego pobytu do zabaw i odpoczynku.

Standard 3.1. Podejmuje się efektywne działania, aby zapobiegać wypadkom dzieci

Zapewnienie profesjonalnej opieki

- dzieci są w każdym momencie odpowiednio nadzorowane i chronione,
- proporcja opiekunów do dzieci jest w każdym momencie dnia utrzymana,
- wszystkie osoby pracujące z dziećmi w tym wolontariusze są przeszkoleni z zakresu udzielania pierwszej pomocy ¹.

Procedury postępowania w sytuacji nagłego wypadku lub pożaru

- opracowane są procedury postępowania w sytuacji nagłego wypadku dziecka lub opiekuna,

¹ *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie zakresu programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym, wolontariusza oraz dziennego opiekuna (Dz. U. nr 69, poz. 368) art. 1,4, 5.*

- procedury postępowania w nagłych wypadkach przewidują bezzwłoczne powiadamianie rodzica dziecka,
- opiekun i wszyscy wolontariusze znają procedury i wiedzą jak mają postępować w nagłych sytuacjach zagrażających życiu i zdrowiu dzieci,
- w lokalu stale dostępny jest telefon; przy telefonie znajduje się lista numerów alarmowych oraz numery kontaktowe do rodziców dzieci,
- jest przewidziana procedura na wypadek pożaru; pożądane jest wyposażenie lokalu w gaśnicę, lokal został wyposażony w gaśnicę odpowiednią do powierzchni lokalu,
- w lokalu obowiązuje zakaz palenia,
- dzieci nie mają dostępu do materiałów chemicznych, środków czystości i innych przedmiotów, które stwarzają zagrożenie życia (środki czystości i inne preparaty niebezpieczne dla dzieci znajdują się w pomieszczeniu lub szafie dla nich niedostępnej),
- wszystkie gniazdka elektryczne są zabezpieczone albo poza zasięgiem dzieci; elektryczne przedłużacze są krótkie i są niedostępne dla dzieci,
- okna są zabezpieczone w taki sposób, żeby dzieci nie mogły wypaść, lecz są łatwo otwierane w przypadku zagrożenia; sznury od zasłon/rolet nie znajdują się w zasięgu dzieci;
- kaloryfer żeberkowy jest osłonięty żeby zapobiec urazom, a wszystkie urządzenia grzewcze nie mogą mieć temperatury większej niż 50°C,
- bez nadzoru dzieci nie mogą mieć dostępu do kuchni; kuchenka i czajnik mają właściwe zabezpieczenia,
- używanie narzędzi przez dzieci (np. odkurzacz podczas zabawy w sprzątanie) musi odbywać się pod nadzorem dorosłych,
- pomieszczenia i teren zewnętrzny są zabezpieczone tak, żeby dziecko nie mogło samodzielnie opuścić terenu.

Standard 3.2. Stosowane są aktywnie zasady profilaktyki zdrowotnej

Przygotowanie pracowników i rodziców

- opiekun i wolontariusze posiadają aktualne szczepienia i aktualną książeczkę badań sanitarno-epidemiologicznych,

Postępowanie w przypadku zachorowania dziecka

- jest ustalona wspólnie z rodzicami procedura postępowania w przypadku zachorowania dziecka w czasie pobytu w placówce,
- dane kontaktowe rodziców są uaktualniane regularnie,
- dzieci chore nie uczestniczą w zajęciach,
- podawanie leków dzieciom jest możliwe tylko na wyraźne wskazanie lekarza potwierdzone pisemną prośbą rodziców oraz dotyczy tylko chronicznych dolegliwości,
- nie podaje się leków w przypadku nagłego zachorowania dziecka, lecz bezzwłocznie informuje się rodziców i w razie potrzeby wzywa lekarza,
- apteczka z podstawowymi środkami opatrunkowymi jest dostępna i stale uzupełniana.

Standard 3.3. Stworzone są warunki do zachowania higieny i utrzymywania czystości pomieszczeń

Miejsce do przechowywania okryć wierzchnich

- dzieci mają wygodne miejsce do ubierania się, rodzice mają możliwość zostawienia okryć wierzchnich.

Utrzymywanie czystości

- podłoga i ściany są wykonane tak, aby było możliwe łatwe utrzymanie czystości w pomieszczeniach,
- po zakończeniu zajęć pomieszczenia, w których przebywają dzieci, są sprzątane.

4. Współpraca z rodzicami i rodzinami dzieci

Współpraca opiekuna i rodziców oparta jest na partnerstwie. Jej podstawą jest rozumienie decydującej roli rodziców i rodziny w procesie rozwoju dziecka przez stworzenie płaszczyzny wspólnego działania. Wszyscy dorośli są cenieni i wspierani w ich indywidualnych rolach i obowiązkach.

Standard 4.1. Codzienne relacje z rodzicami opierają się na szacunku, wsparciu i partnerstwie

- prowadzi się politykę „otwartych drzwi”, a rodzice są zachęcani do odwiedzania dzieci w trakcie zajęć,
- rodziny witane są na początku i żegnane na końcu każdego dnia.

Standard 4.2. Opiekunowie i rodzice dbają o dobry przepływ informacji

- opiekun i rodzice mają możliwość komunikowania się i wymieniania informacjami na temat dziecka w codziennych rozmowach; odbywa się to z poszanowaniem prywatności zarówno dziecka jak i rodziców,
- opiekun dzieli się spostrzeżeniami na temat rozwoju dziecka i ewentualnie doradza kontakt ze specjalistą na temat ich dzieci w razie potrzeby,
- opiekun i rodzice wzajemnie informują się o wszelkich istotnych informacjach o jakichkolwiek zmianach w stanie emocjonalnym i fizycznym dzieci,
- są określone sposoby regularnego wymieniania się informacjami na temat dzieci (np. karty obserwacji, dziennik dziecka, portfolio, mail, notatki na tablicy ogłoszeń, zdjęcia),
- w razie potrzeby przedyskutowania spraw spotkania organizowane są wspólnie lub umożliwia się rodzicom wypowiedzenie się w innej formie.

Standard 4.3. Rodzice mają wpływ na sposób funkcjonowania placówki opieki

- istnieje wspólnie uzgodniona lista spraw na które rodzice mają wpływ,
- rodzice biorą udział w formułowaniu obowiązujących zasad współpracy z rodzicami,
- rodzice mogą oferować dodatkowe aktywności w ramach swoich umiejętności i wolnego czasu,
- rodzice są zachęcani do pełnienia regularnych dyżurów,
- opiekun podejmuje starania zorganizowania szkoleń dla rodziców i członków rodzin przygotowujących do bycia wolontariuszami,
- opiekun wie jak ważna jest obecność rodziców w codziennym życiu dziecka w placówce i aktywnie angażuje ich w jej działania,
- zakres zaangażowania rodziców zależy od uzgodnionego wspólnie programu, zainteresowań i możliwości czasowych rodziców.

5. Adaptacja dzieci i przejście z grupy do grupy

Zapewnienie ciągłości opieki w okresie przejścia (adaptacji) dzieci wymaga działań, procedur i praktycznych rozwiązań, które uwzględniają potrzeby dzieci, transfer istotnych informacji, bliskie zaangażowanie rodziców i profesjonalistów.

Standard 5.1. Adaptacja dzieci jest organizowana zgodnie z indywidualnymi potrzebami dziecka i w jego najlepszym interesie

- opiekun dzienny i rodzice ustalają wspólnie zasady zapoznawania dzieci z opiekunem, nowym miejscem i innymi dziećmi,
- opiekun i rodzice organizują spotkania integracyjne dla dzieci i rodziców,
- opiekun dostosowuje warunki pobytu, sposób pracy i organizację zajęć z dziećmi tak, żeby w maksymalny sposób ułatwić dziecku przyzwyczajenie się do nowego miejsca i nawiązanie bliskich relacji,
- rodzice i dzieci mają możliwość poznać opiekuna, zanim dziecko zacznie regularnie uczęszczać do placówki,
- opiekun dokładnie poznaje przyzwyczajenia dziecka, szczególnie towarzyszące codziennym czynnościom (jedzenie, zasypianie, toaleta, ubieranie się),
- rodzice powinni towarzyszyć dziecku w czasie adaptacji,
- rodzice i opiekun zdają sobie sprawę, że choć okres adaptacyjny powinien trwać co najmniej 10 dni, to jednak jego długość zależy od wielu indywidualnych czynników,
- w okresie adaptacji szczególnie opiekun zwraca uwagę na poznanie potrzeb dziecka, nawiązanie z nim bezpiecznego kontaktu, przystosowanie organizacji dnia do potrzeb dziecka,
- działania opiekuna w okresie adaptacji nakierowane są na nawiązywanie kontaktu z dzieckiem oraz jego rodzicami, którzy towarzyszą dziecku,
- stopniowo wydłużany jest czas pobytu dziecka.

Standard 5.2. Dzieci mają możliwość doświadczenia stałości i przygotowania się do zmian

W działaniach dorosłych widoczna jest troska z jednej strony o zapewnienie stałości środowiska opiekuńczo- edukacyjnego a z drugiej strony przygotowanie dzieci do zmian.

- opiekun stara się ułatwiać dzieciom zmiany, np. dzieci są uprzedzane wcześniej o zmianie aktywności, nowych wydarzeniach, przyjściu nowych dzieci,
- w okresie adaptacji unika się zmian miejsca, sali, minimalizuje się udział nieznanego dziecku osób dorosłych,
- każde dziecko ma własną półeczkę lub miejsce, gdzie może trzymać indywidualne rzeczy,

6. Sytuacje codzienne (powitanie, pożegnanie, posiłki, odpoczynek, toaleta)

Sposób organizowania sytuacji codziennych ma kluczowe znaczenie dla rozwoju małych dzieci, gdyż w codzienności zaspakajane są pierwszorzędne w tym wieku potrzeby fizjologiczne i emocjonalne. Od sposobu zaspakajania potrzeb zależy jakość życia dzieci, ich poczucie bezpieczeństwa oraz prawidłowy rozwój.

Standard 6.1. Dziecko jest codziennie, indywidualnie witane przez opiekuna, który bezpośrednio od rodzica przejmuje nad nim opiekę. Powitanie i pożegnaniu towarzyszy atmosfera spokoju, braku pośpiechu

Zasady ogólne

- opiekun podczas spotkań wstępnych przedstawiają rodzicom znaczenie i przebieg sytuacji powitania i pożegnania,
- przywitaniu i pożegnaniu towarzyszy atmosfera spokoju, braku pośpiechu ze strony opiekuna i wolontariuszy.

Przywitanie

- jest zarezerwowany czas na to by każde dziecko było indywidualnie przywitane przez opiekuna (dziecko jest objęte uwagą dorosłego, nazwane po imieniu),
- opiekun wita się także z rodzicem/ inną osobą, która przyszła z dzieckiem,
- dzieci stopniowo rozstają się rano z rodzicami; czas i formy obecności rodzica zależą od samopoczucia dziecka, jego możliwości rozwojowych, stopnia adaptacji; rodzic ma prawo zostać z dzieckiem tak długo, jak tego chce,
- dziecko może rano pożegnać się z rodzicem w sposób, jaki preferuje,
- dzieci mogą przynosić rzeczy osobiste, które są dla nich ważne, np. zabawki, przytulanki, poduszki i mieć je ze sobą tak długo, jak chcą,

- w momencie rozstania z rodzicem, zawsze towarzyszy dziecku opiekun,
- opiekun wspiera rodzica, który ma trudności z rozstaniem z dzieckiem,
- po wyjściu rodzica opiekun obserwuje lub pyta dziecko, czy chce poświęcenia mu uwagi, przytulenia, zaproponowania zabawy, czy też chce pobyc samo,
- opiekun w sposób szczególnie obserwuje sytuację powitania i pożegnania dzieci, które od niedawna uczestniczą w zajęciach lub wróciły do placówki po dłuższej nieobecności,

Pożeganie

- opiekun aranżuje rytuały ułatwiające dzieciom popołudniowe pożeganie z placówką,
- każde dziecko jest osobiście żegnane przez opiekuna poprzez: nazwanie po imieniu, krótką rozmowę.

Standard. 6.2. Opiekun dzienny wspiera rozwijanie zdrowych nawyków żywieniowych

Zbieranie informacji i współpraca z rodzicami

- opiekun prowadzi obserwacje dzieci i zbiera informacje od rodziców na temat preferencji żywieniowych dzieci, godzin posiłków, nawyków i rytuałów, tak aby proponowany jadłospis i ramowe pory posiłków odpowiadały indywidualnym potrzebom dzieci,
- opiekun kieruje się zasadą, że dzieci posiadają zdolność samodzielnej regulacji żywienia, że od urodzenia wyposażone są w umiejętność przyjmowania i trawienia pokarmów oraz odróżniania uczucia głodu i sytości,
- zasady żywienia dzieci ustalane są wspólnie z rodzicami i uwzględniają zasady zdrowego żywienia i profilaktyki otyłości,
- żywienie zorganizowane we współpracy z rodzicami,
- jest możliwość przygotowania dla dzieci co najmniej 1 ciepłego posiłku, odgrzewania posiłków przynoszonych przez rodziców lub posiłków przygotowywanych przez firmę zewnętrzną specjalizującą się w żywieniu małych dzieci.

Zdrowe żywienie

- żywienie dzieci oparte jest na zasadach zdrowego żywienia (patrz załącznik 2 i załącznik 3),
- rozmawia się z dziećmi na temat tego co jest zdrowe a co nie,
- rodzice są zachęcani do stosowania zasad zdrowego żywienia w domu.

Standard 6.3. Posiłki są zorganizowane w taki sposób, aby były przyjemne i uczące dla dzieci, kojarzyły się z pozytywnym doświadczeniem społecznym

Organizacja posiłków

- dzieci otrzymują posiłki wtedy kiedy tego potrzebują, zwykle co ok. 2- 3 godziny; powyżej 5 godzin pobytu, konieczny jest jeden ciepły posiłek,
- ewentualne rozdzielanie obiadu na 2 pory (przed i po spaniu) musi wynikać z analizy potrzeb dzieci.

Przestrzeń i wyposażenie

- dzieci mają stałe miejsce do spożywania posiłków,
- sposób usadzenie dzieci przy stolikach sprzyja społecznym interakcjom w strefie na posiłki stoły, krzeselka, szafki są na wysokości wzrostu dzieci; dzieciom, które nie siedzą samodzielnie zapewnione są specjalne krzeselka,
- dzieci w miarę możliwości korzystają z własnych śliniaczków, własnych kubków do picia,
- naczynia, sztucze dostosowane są do możliwości rozwojowych dzieci.

Przebieg posiłków

- opiekun dąży do stałych pór posiłków, obserwując preferencje dzieci,
- dzieci nie są zmuszane do siadania przy stole, jeśli nie mają potrzeby jedzenia,
- opiekun proponuje dzieciom potrawy, tłumacząc nazwy i składniki dania, ale to dziecko decyduje, co i ile zje z oferowanych mu potraw,
- opiekun uwzględnia werbalne i pozawerbalne sygnały dzieci odnośnie potrzeby jedzenia, jak i ilości spożywanych potraw,
- opiekun nie nagradza dzieci i nie karze dzieci za odmowę jedzenia, np. „kto wszystko zje, może iść się bawić”,
- dzieci są zachęcane do tego, żeby jeść samodzielnie –w miarę możliwości rozwojowych nakładają sobie same jedzenie, korzystając z różnych rozwiązań wspierających samodzielność; dzieci, które są w stanie trzymać łyżkę, próbują samodzielnie jeść, a opiekun karmi je na wyraźny sygnał zmęczenia z ich strony,
- dzieci, ucząc się samodzielnego nakładania, mogą nakładać sobie więcej niż są w stanie zjeść, nie wolno ich wówczas zmuszać do zjedzenia tego, co sobie nałożyły,
- szanowana jest każda forma spożywania posiłku przez dzieci; dzieci mogą też spożywać jedzenie rękoma, jeśli są na tym etapie rozwoju; wszystkie dzieci powinny mieć jednak stały dostęp do łyżki i widelca,

- dzieci w miarę możliwości rozwojowych przygotowują wspólnie z opiekunem posiłki i sprzątają po posiłkach, np. przynosząc i odnosząc na tacę naczynia i sztućce, przynosząc potrawy, wycierając stoły,
- dzieci mają tyle czasu na posiłek ile potrzebują; biorąc pod uwagę różnice rozwojowe między dziećmi i różne tempo spożywania posiłków, dzieci, które kończą jeść, mają możliwość wstania od stołu, nie czekając na pozostałe dzieci,
- opiekun dba o spokojną, przyjemną atmosferę, na posiłek przeznaczone jest dużo czasu,
- dzieci podczas posiłku prowadzą rozmowy z innymi dziećmi nie potrafiące samodzielnie jeść, są karmione w kontakcie jeden na jeden.

Dzieci karmione mlekiem matki

- stwarza się możliwość karmienia piersią lub odciążenia pokarmu przez matkę w warunkach zapewniających intymność,
- mleko matki jest przechowywane i podawane dzieciom karmionym piersią.

Napoje

- w ciągu dnia dzieci mają stały dostęp do picia – najlepiej wody,
- napoje wystawione są w miejscu widocznym dla dzieci,
- opiekun co jakiś czas proponuje dzieciom coś do picia, gdyż dzieci mogą jeszcze nie umieć wyrazić tej potrzeby.

Standard 6.4. Stworzone są warunki do różnych form odpoczynku dzieci, zgodnych z ich aktualnymi potrzebami.

Zbieranie informacji

- opiekun prowadzi obserwacje dzieci i zbiera informacje od rodziców i dzieci na temat indywidualnych potrzeb i przyzwyczajeń w kwestii snu i odpoczynku (godziny snu, rytuał zasypiania/ budzenia, ulubione przytulanki),
- respektowanie indywidualnego rytmu snu i odpoczynku dziecka,
- opiekun dba, by rytm dnia i poszczególne aktywności dostosować do możliwości rozwojowych dzieci, by naprzemiennie występowały po sobie czynności aktywizujące i wyciszające,
- opiekun może proponować różne formy odpoczynku, ale dzieci powinny same zdecydować o tym, czy, w jaki sposób i jak długo odpoczywają,
- opiekun umożliwia dzieciom różne formy odpoczynku: np. sen, leżenie, słuchanie i oglądanie bajek, cicha zabawa, odizolowanie się, słuchanie muzyki, przebywania na dworze, zabawy relaksacyjne,
- dzieci nie są zmuszane do spania, ani do położenia się, jeśli nie mają takiej potrzeby.

Organizacja przestrzeni

- aranżacja przestrzeni w sali uwzględnia potrzebę odizolowania się dzieci i przebywania w mniejszych grupach,
- w pomieszczeniu stworzone jest stałe, dostępne poza porą snu, miejsce do odpoczynku, gdzie dziecko może się wyciszyć, odejść od zabawy, poleżeć,
- dzieci mają stały i swobodny kontakt z materiałami, które poprzez swoją strukturę odprężają i wyciszają: piasek, fasola, farby, masy plastyczne,
- dzieci mogą ze względu na własne preferencje wybierać miejsce do spania, np. przy złączonych materacach, blisko innych dzieci lub w oddzieleniu od innych: na własnym łóżeczku czy osobnym kąciuku,
- aranżacja przestrzeni w czasie odpoczynku powinna sprzyjać odprężeniu i relaksowi: mała liczba bodźców, przyciemnione, delikatne oświetlenie, otoczenie o ciepłych, nie pobudzających kolorach, odpowiednia temperatura, obniżony przez tkaninę sufit,
- w pobliżu miejsca, gdzie śpi dziecko, ważne by umieścić zdjęcie jego rodziny oraz zdjęcie dziecka, gdy śpi; pomaga mu to zrozumieć przeznaczenie tego miejsca jako miejsca do spania oraz że sytuacja dotyczy osobiście jego,
- wydzielone na odpoczynek miejsce umożliwiające dziecku spokojny i wygodny sen (np. składane głębokie łóżeczko, głęboki wózek dla dzieci poniżej 1 roku życia, leżaczek lub materacyk dla dzieci starszych).

Przygotowanie do odpoczynku i snu

- poprzez stałe, wyciszające rytuały, opiekun dba o poczucie bezpieczeństwa dziecka oraz związane z tym rozluźnienie fizyczne i psychiczne w czasie zasypiania,
- opiekun tworzy spokojną atmosferę sprzyjającą zasypianiu i wybudzaniu: brak pośpiechu i spokój dorosłego, danie czasu na zasypianie, stopniowe wychodzenie ze snu,
- dzieci mogą brać ze sobą na odpoczynek przytulanki, ulubione kocyki, smoczki, mogą spać we własnej pościeli.

Standard 6.5. Czynności higieniczne powinny odbywać się z poszanowaniem indywidualnego tempa rozwoju dziecka, w atmosferze szacunku, wyważenia między pomaganiem a wspieraniem samodzielności

Kompetencje opiekuna

- opiekun kieruje się zasadą, że dzieci uczą się odczytywania impulsów ze swojego ciała oraz opanowywania czynności higienicznych w indywidualnym tempie,
- opiekun kieruje się zasadą, że zdolność świadomego kontrolowania mięśni cewki moczowej i odbytu rozwija się około drugiego roku życia, wówczas może rozpocząć się trening czystości/ nauka korzystania z toalety,
- opiekun prowadzi obserwacje dzieci i zbiera informacje od rodziców i dzieci na temat etapu rozwoju i stopnia samodzielności dzieci w zakresie czynności higienicznych.

Respektowanie indywidualnego tempa rozwoju dziecka

- dziecko nie może być zmuszane do korzystania z toalety,
- załatwianie się nie jest objęte systemem nagród czy kar,
- opiekun może przypominać dzieciom o korzystaniu z toalety, szczególnie tym, które są w trakcie treningu czystości, ale dzieci same decydują, czy chcą z niej korzystać.

Przebieg czynności higienicznych

- dzieci, korzystające z pieluszki, mogą współdziałać podczas przewijania, np. przynieść pieluchę, wejść na przewijak,
- opiekun podczas przewijania pozostaje w kontakcie z dzieckiem, np. w kontakcie wzrokowym, mówi dziecku, jakie czynności teraz wykonuje,
- dzieci mają możliwość bawienia się wodą w trakcie mycia,
- dziecko nie jest zawstydzane, ani nie spotyka się z rozczarowaniem opiekunów, gdy załatwi się w ubranie czy mocno pobrudzi się,
- opiekun uwzględnia prawo dziecka do towarzystwa lub do intymności w łazience,
- opiekun wypracowuje z dziećmi różne rytuały i nawyki dotyczące czynności higienicznych, np. mycie rąk przed posiłkiem,
- dziecko, które chce skorzystać z toalety lub umyć ręce, nie musi pytać opiekuna o pozwolenie, tylko informować go, że wychodzi do łazienki.

Przestrzeń

- osobiste rzeczy dzieci, np. ręczniki, nocniki są oznakowane zdjęciem lub znaczkiem dziecka,
- łazienka stanowi przytulne miejsce dla dzieci – pachnące, z ciepłym światłem, ładnym wystrojem.

7. Zabawa dzieci (warunki do zabaw, planowanie i dokumentowanie)

Zabawa jest podstawową aktywnością małych dzieci. Każde dziecko ma mieć dużo czasu na angażowanie się w wolne, dostępne i odpowiednie rozwojowo oraz rozwinięte aktywności, pozwalające na odkrywanie, kreatywność i nadawanie znaczeń, zarówno samodzielnie, z innymi dziećmi, jak i z udziałem wspierających dorosłych.

Standard 7.1. Dzieci mają zapewnione warunki do różnorodnych zabaw

- główną formą aktywności dzieci jest zabawa swobodna - rolą dorosłych jest uważne towarzyszenie dzieciom, regulowanie spraw bezpieczeństwa i dostarczanie materiałów,
- podczas zabawy dziecko decyduje czym, w jaki sposób i jak długo będzie się bawić,

- podczas zabaw i eksploracji wyposażenie i materiały są swobodnie dostępne dla dziecka,
- dziecko ma możliwości zabawy/odkrywania z innymi dziećmi, z uczestniczącym i wspierającym dorosłymi we właściwy sposób,
- dzieci bawią się codziennie zarówno w pomieszczeniach jak i na wolnym powietrzu,
- dzieci mają zapewnione miejsce do swobodnego poruszania się (czołgania, czworakowania, biegania, wspinania, kręcenia w kółko).

Standard 7.2. Planowanie pracy opiera się na wiedzy o prawidłowościach rozwoju małych dzieci i znajomości zmieniających się potrzeb rozwojowych konkretnych dzieci

Plan dnia

- dzieci znają plan dnia i mogą spodziewać się, że będzie on przestrzegany (opiekun przypomina dzieciom o następnym punkcie w planie dnia lub w inny sposób sprawia, że dzieci spodziewają się zmiany),
- plan dnia jest stały codziennie i przewidywalny dla dzieci,
- dzieci wiedzą z wyprzedzeniem, że zabawa się skończy i będzie np. czas sprzątania,
- w planie dnia zawsze jest wyjście na świeże powietrze,
- w planie dnia zawsze są zabawy muzyczno-ruchowe lub ruchowe.

Planowanie zajęć przez opiekuna

- planowanie zajęć polega głównie na organizowaniu i zmienianiu środowiska edukacyjnego czyli:
  - organizacja sfer edukacji,
  - dokładanie nowych materiałów, zabawek, przedmiotów,
  - modyfikowanie sfer edukacji, zgodnie ze zmieniającymi się zainteresowaniami dzieci,
- zajęcia planowane i organizowane przez dorosłych są ofertą dla dzieci, a nie obowiązkiem dla nich,
- zajęcia dla całej grupy planowane przez opiekuna mają charakter integrujący dzieci (np. zabawy muzyczno-ruchowe),
- zajęcia edukacyjne, planowane przez dorosłych bazują na bezpośrednim doświadczaniu i zabawie dzieci, nie korzysta się ze źródeł wtórnych (plansz, kolorowanek ani kart do wypełniania),
- zajęcia przy stoliku są organizowane tylko dla chętnych, najstarszych dzieci i powinny w jak największym stopniu wspierać swobodną twórczość dzieci.

Standard 7.3. Dokumentowanie pracy z dziećmi służy lepszemu rozumieniu rozwoju dzieci przez opiekunów i rodziców

- opiekun prowadzi stałą obserwację aktywności dzieci, którą regularnie spisuje,
- obserwacje i notatki są znane rodzicom i przez nich uzupełniane (np. książka rozwoju dziecka, którą rodzice zabierają do domu i wpisują swoje komentarze),
- stosowana jest dokumentacja fotograficzna – dzieci fotografowane są w trakcie zabaw i codziennych aktywności,
- fotografie są drukowane (w miarę możliwości) i wieszane w sali, tak, żeby dzieci mogły je oglądać i komentować,
- proces rozwoju zainteresowań i umiejętności dzieci jest dokumentowany (fotografie, notatki) i znany rodzicom (np. przysyłanie maili, dekoracja sali).

8. Kompetencje dziennego opiekuna

Opiekun posiada nie tylko formalne kwalifikacje, ale również umiejętności, wiedzę oraz reprezentuje wartości i postawy odpowiednie do jego roli i odpowiedzialności. Od jakości pracy opiekuna oraz jego gotowości do rozwoju zależy jakość pracy z dziećmi.

Standard 8.1. Opiekun ma kompetencje do zajmowania się dziećmi

Rekrutacja opiekunów

- opiekuna powinna cechować życzliwość i pogoda, duża kultura osobista opiekun dzienny rozpoczynający pracę, powinien być objęty wsparciem zewnętrznego mentora- wybranego przez siebie autorytetu, który służyć może radą, wsparciem i może udzielać konsultacji w trudnych sytuacjach.

Doskonalenie zawodowe

- opiekun jest zachęcany do angażowania się w regularny i ciągły profesjonalny rozwój.

Zasady pracy

- opiekun ma spisane zasady organizacji swojej pracy.

Kompetencje opiekuna – wiedza

Opiekun:

- zna stadia rozwoju małego dziecka we wszystkich sferach rozwoju,
- zna zasady dotyczące profilaktyki i ochrony zdrowia, zapobiegania wypadkom,
- zna zasady zdrowego żywienia,
- zna zasady tworzenia się relacji społecznych w grupach dziecięcych,
- wie jakie warunki sprzyjają tworzeniu się więzi i pozytywnych relacji społecznych małych dzieci,

- wie w jaki sposób powinna być zaaranżowana przestrzeń, która służy rozwojowi małego dziecka,
- posiada wiedzę dotyczącą pedagogiki małego dziecka,
- wie jakie warunki powinny spełniać zabawki dla małych dzieci,
- posiada wiedzę dotyczącą prawnych aspektów opieki nad dziećmi oraz ochrony przed krzywdzeniem,
- posiada wiedzę dotyczącą medycyny ratunkowej.

Kompetencje opiekuna – umiejętności

Opiekun:

- potrafi obserwować i interpretować zachowania dziecka w kontekście jego potrzeb rozwojowych,
- potrafi rozpoznawać sygnały dzieci dotyczące np. potrzeb fizjologicznych, zmęczenia itp,
- potrafi komunikować się z dzieckiem, stawiać mu pytania, prowadzić rozmowę, stymulować rozwój językowy,
- potrafi współpracować z innymi dorosłymi, komunikować się, dzielić zadaniami,
- posiada umiejętność pracy z małą grupą,
- potrafi organizować zajęcia wzbudzające ciekawość dzieci (plastyczne, muzyczne, ruchowe, kulinarne, przyrodnicze),
- posiada umiejętność rozwiązywania problemów,
- jest gotowy do przeprowadzania zabaw ruchowych z dziećmi; w przypadku opiekunów z niepełnosprawnościami narządu ruchu, osoba ta pracuje w asyście osoby pełnosprawnej,
- potrafi dostrzegać problemy, z którymi borykają się dzieci i ocenić czy potrzebne jest wsparcie specjalisty,
- potrafi udzielić dziecku pierwszej pomocy w przypadku zagrożenia życia,
- potrafi planować i dokumentować pracę z dziećmi.

Kompetencje opiekuna – dyspozycje

Opiekun:

- posiada w sobie gotowość do zmian,
- jest ciekawy świata,
- jest cierpliwy, potrafi kontrolować swoje zachowania,
- jest uważny na otoczenie i inne osoby,
- posiada gotowość do refleksji i krytycznego namysłu,

- posiada gotowość do uczenia się,
- jest akceptujący, powstrzymuje się od osądzania, oceniania,
- ma w sobie gotowość do zabawy,
- jest elastyczny,
- szanuje odrębność drugiej osoby,
- akceptuje doznania związane z zaspokajaniem potrzeb fizjologicznych dziecka, takich jak karmienie, mycie, przewijanie,
- jest życzliwy,
- cechuje się pogodą ducha, optymizmem,
- jest twórczy.

Standard 8.2. Opiekun stwarza optymalne warunki dla rozwoju dzieci

- opiekun wykorzystuje wszystkie momenty codziennego życia do wrażliwej i pełnej szacunku interakcji z dzieckiem, dając uwagę, ciepło i wsparcie: rozmawiając, pocieszając, przytulając, żartując, bawiąc się z nimi oraz wykonując czynności opiekuńcze i pielęgnacyjne,
- opiekun stosuje efektywne kanały komunikacji z dziećmi, poprzez m.in.: słuchanie, nawiązywanie kontaktu wzrokowego, rozmowę z dzieckiem (nie obok dziecka), włączanie się do zabaw, podążanie za inicjatywą dziecka odzwierciedlanie uczuć dziecka, wchodzenie w interakcje tak długo jak dziecko tego potrzebuje, dostosowywanie komunikacji do poziomu rozwoju dzieci,
- opiekun aktywnie słucha dziecka, np. utrzymując kontakt wzrokowy,
- opiekun inicjuje rozmowy z dziećmi używając języka odpowiedniego dla wieku dzieci i ich poziomu rozwoju,
- opiekun stwarza okazję dzieciom do zdobywania nowych doświadczeń – m.in. przez różnicowanie sfer aktywności, wprowadzanie nowych elementów w środowisko dziecka, konstruowanie zadań w sferze najbliższego rozwoju dzieci,
- styl komunikacji dorosłego skupiony jest na procesie, a nie na wyniku – tzn. dzieci mają czas na sformułowanie myśli, dorośli wspierają rozwijanie wypowiedzi dziecka stosując prawidłowe zasady komunikacji z dziećmi,
- dorośli równoważą mówienie i słuchanie, inicjowanie komunikacji i podejmowanie komunikacji inicjowanej przez dzieci,
- opiekun stymuluje interakcje między dziećmi, także w różnym wieku (w parach, małych grupach)

Załącznik 1.

Rekomendowane materiały do zabawy dostosowane do wieku dzieci

7-9 miesiąc życia

- miejsca do swobodnego i bezpiecznego przemieszczania się (maty o różnych fakturach, kocyki, meble do podtrzymywania),
- bujaki, huśtawki, koniki na bieżniach,
- łatwe do pokonywania przeszkody (poduchy, pudełka, duże pluszaki),
- kotary, zasłonki, parawany,
- zabawki dźwiękowe/ świetlne z dużymi przyciskami,
- pojemniki z łatwą do uchwycenia i wyciągnięcia zawartością,
- rury, tuby do wrzucania przedmiotów,
- zabawki na sznurku,
- miękkie, dające się zgnieść, szeleszczące przedmioty,
- zabawki wymagające używa dwóch rąk,
- zabawki i przedmioty domowego użytku wydające dźwięk, np. klucze,
- produkty spożywcze do chwytania, np. ugotowany groszek, marchewka

10-12 miesiąc życia

- antypoślizgowe powierzchnie, po których dziecko może chodzić,
- pochyłe platformy,
- zabawki do popychania (wózki, taczki, zwierzątka na kiju),
- kartonowe i materiałowe tunele,
- pudełka z pokrywkami,
- przedmioty codziennego użytku wydających dźwięki (garnki, patelnie, kubki),
- proste instrumenty muzyczne,
- produkty spożywcze o różnej konsystencji (makaron, galaretki, kisiel),
- materiały o różnych fakturach (aksamit, koronka, futerko)

13-18 miesiąc życia

- piłki w różnych rozmiarach i o różnych fakturach,
- miękkie schodów do wspinania się,
- poduszki, worki wypełnionych kaszą, ziarenkami,
- pochyłe platformy,
- zestawy miseczek, kubeczków, pudełek różniących się znacznie rozmiarem,
- drewniane płytki z prostymi kształtami do wkładania,
- duże klocki,
- proste piankowe puzzle,
- grube kredki,
- duże kartki papieru,
- kreda,
- tacki z kaszą manną,
- duże drewniane korale,
- stoły sensoryczne wraz z akcesoriami (lejki, gąbki, łopatkki, buteleczki),
- książeczki,
- pacynki i palcynki,
- lalki, misie i akcesoria dla nich

19-24 miesiąc życia

- duże zabawki, na których można jeździć,
- duże plażowe piłki,
- małe trampoliny,
- proste tory przeszkód,
- kubeczki i puszki z różnorodną zawartością,
- drobne przedmioty do segregowania,
- masy plastyczne (solna, plastelina, ciastolina),
- kredki,
- klocki,
- 2 – 3 elementowe układanki,
- zabawki wymagające segregowania (muszelki, kamyki, płatki śniadaniowe),
- proste „memo”,
- rzeczy do przebijania się,
- książki

2 -3 r. ż.

- duże poduchy wypełnionych grochem lub granulatem,
- zjeżdżalnie i pochylnie,
- niskie drabinki,
- materace,
- chusty w różnych rozmiarach i kolorach,
- kręgle,
- piłki o różnej wielkości, ciężarze, fakturze,
- bramki,
- trampolina,
- hamak,
- różne przyrządy gimnastyczne,
- sznurki, korale i drewniane klocki do nawlekania,
- bezpieczne nożyczki,
- krążki różniące się wielkością, kolorem i kształtem,
- różne masy plastyczne,
- gazety, papiery do darcia,
- kredki, pisaki, kreda,
- różnorodne farby, także do rączek,
- nawlekacze i karty do sznurowania,
- przybijanki,
- proste puzzle,
- instrumenty muzyczne,
- proste narzędzia,
- przedmioty stanowiące tematyczne pary oraz ich obrazki,
- kubki plastikowe w różnych rozmiarach i kolorach,
- gry typu lotto, domino, memo (w tym dźwiękowe i sensoryczne),
- produkty o różnych charakterystycznych zapachach,
- przedmioty o wyrazistych kształtach do rozpoznawania dotykaniem,
- sylwetki ludzkie do składania

Załącznik 2. Schemat żywienia niemowląt w pierwszym roku życia

Schemat żywienia dzieci karmionych piersią			Schemat żywienia dzieci karmionych mlekiem modyfikowanym		
Wiek (w msc)	Karmienie piersią	Posiłki uzupełniające ¹	Wiek (w msc)	Liczba posiłków (wielkość porcji) ²	Rodzaj posiłku
1-4	karmienie piersią na żądanie ³		1	7 x 9-110 ml	mleko początkowe
5-6	karmienie piersią na żądanie	<ul style="list-style-type: none"> • zupa-przecier jarzynowy⁴ z dodatkiem kaszy manny (2-3 g na 100 ml) – 1 x dziennie 	2	6 x 110-130 ml	mleko początkowe
			3	6 x 130 ml	mleko początkowe
7-9	karmienie piersią na żądanie	<ul style="list-style-type: none"> • kaszka / kleik zbożowy bezglutenowy lub glutenowy⁵ • zupa jarzynowa lub przecier jarzynowy z gotowanym mięsem (lub rybą 1-2 x w tygodniu) – bez wywaru, z kleikiem zbożowym glutenowym • sok owocowy (najlepiej przecierowy) lub przecier owocowy – nie więcej niż 150 g • 1/2 żółtka do potraw co drugi dzień 	4	6x 150 ml	mleko początkowe
			5	5 x 180 ml	4 x mleko początkowe <ul style="list-style-type: none"> • 1 x zupa-przecier jarzynowy⁶ • sok (najlepiej przecierowy) lub skrobane jabłko (50-100 g)
			6	5 x 180 ml	<ul style="list-style-type: none"> • 4 x mleko początkowe • 1 x zupa-przecier jarzynowy z dodatkiem kleiku glutenowego (2-3 g kleiku na 100 ml) + 10 g gotowanego mięsa (bez wywaru) (lub ryby 1-2 x w tygodniu) • przecier owocowy lub sok (najlepiej przecierowy) – nie więcej niż 150 g

			7	5 x	<ul style="list-style-type: none"> • 1 x 180 ml – mleko następne z dodatkiem kaszki zbożowej glutenowej (2-3 g na 100 ml) • 2 x 180 ml – mleko następne z dodatkiem bezglutenowego kleiku (2-3 g na 100 ml) • 1 x 150 g – kaszka na mleku następnym lub deser mleczno-owocowy • 1 x 200 ml – zupa-przecier jarzynowy z gotowanym mięsem (10 g) (lub rybą 1-2 x w tygodniu) • przecier owocowy lub sok – nie więcej niż 150 g • 1/2 żółtka do potraw co drugi dzień
10	karmienie piersią na żądanie	<ul style="list-style-type: none"> • kaszki / kleiki glutenowe i bezglutenowe • obiad z 2 dań: zupa jarzynowa z kaszką glutenową + jarzynka z gotowanym mięsem (lub rybą 1-2 x w tygodniu) • przecier lub sok owocowy – nie więcej niż 150 g • 1/2 żółtka do potraw codziennie • niewielkie ilości pieczywa • biszkopty • sucharki 	8	5 x	<ul style="list-style-type: none"> • 1 x 180 ml – mleko następne z dodatkiem kaszki zbożowej glutenowej (6 g na 100 ml) • 2 x 180 ml – mleko następne z dodatkiem bezglutenowego kleiku (6 g na 100 ml) • 1 x 150 g – kaszka na mleku następnym lub deser mleczno-owocowy • 1 x 200 ml – zupa-przecier jarzynowy z gotowanym mięsem (10-15 g) (lub rybą 1-2 x w tygodniu) • przecier owocowy lub sok – nie więcej niż 150 g • 1/2 żółtka do potraw co drugi dzień
11-12	karmienie piersią na żądanie	<ul style="list-style-type: none"> • produkty zbożowe (kaszki / kleiki glutenowe i bezglutenowe) • obiad z 2 dań: zupa jarzynowa z kaszką glutenową + jarzynka z gotowanym mięsem (lub rybą 1-2 x w tygodniu), ewentualnie z ziemniakiem lub ryżem • przecier lub sok owocowy – nie więcej niż 150 g • całe jajko 3-4 razy w tygodniu • pieczywo, biszkopty, sucharki • produkty mleczne (łączone z produktami zbożowymi): mleko modyfikowane, twarożek, jogurt, kefir – kilka razy w tygodniu 	9	5 x	<ul style="list-style-type: none"> • 1 x 200 ml – mleko następne z dodatkiem kaszki glutenowej • 1 x 200 ml – mleko następne z dodatkiem kaszki bezglutenowej • 1 x 200 ml – kaszka na mleku następnym • 1 x 200 ml – zupa-przecier jarzynowy z gotowanym mięsem (10-15 g) (lub rybą 1-2 x w tygodniu) • owoce lub kompot lub sok (najlepiej przecierowy) – 1 x 150 g • 1/2 żółtka do potraw • biszkopt

			10	4 -5 x	<ul style="list-style-type: none"> • 3 x 220 ml – mleczny posiłek łączony z produktami zbożowymi (np. mleko następne, kaszki mleczne glutenowe lub bezglutenowe) • 1 x zupka jarzynowa z kaszą glutenową • 1 x obiad: jarzynka z gotowanym mięsem (15-20 g) (lub rybą 1-2 x w tygodniu) z dodatkiem ziemniaka lub ryżu • przecier owocowy lub owoce lub kompot lub sok (najlepiej przecierowy) – nie więcej niż 150 g • 1/2 żółtka do potraw • niewielkie ilości pieczywa, biszkopty, sucharki
			11 -12	4-5 x	<ul style="list-style-type: none"> • jak w 10. miesiącu życia • całe jajko 3-4 razy w tygodniu • twarożek, kefir, jogurt 10 kilka razy w tygodniu

- 1) Karmienie piersią jest najlepszą, a jednocześnie najtańszą formą żywienia niemowlęcia.
- 2) Najlepsze efekty daje, gdy matka prawidłowo odżywia się w czasie ciąży i po porodzie oraz gdy dziecko nie jest niepotrzebnie dokarmiane.
- 3) Niepotrzebne wprowadzenie butelki w trakcie karmienia piersią może mieć negatywny wpływ na karmienie piersią.
- 4) Jeżeli matka zdecyduje się na karmienie wyłącznie butelką, może napotkać na pewne trudności w przypadku chęci powrotu do karmienia piersią. Zanim podejmie się decyzję o karmieniu mlekiem modyfikowanym, należy skontaktować się z lekarzem.
- 5) Jeżeli lekarz zaleci dziecku preparaty uzupełniające lub zastępujące karmienie piersią w pierwszych miesiącach jego życia, należy zawsze stosować mleko dla niemowląt odpowiadające najwyższym standardom jakościowym. Podawanie pokarmów, które nie są przeznaczone dla niemowląt, może być szkodliwe dla zdrowia dziecka.

Załącznik 3. **Zalecenia dotyczące żywienia dzieci zdrowych w wieku 1-3 lata** **(13 - 36 miesięcy) opracowane przez Zespół Ekspertów powołany** **przez Konsultanta Krajowego ds. Pediatrii – skrót**

Opublikowano w: Standardy Medyczne, 2008 (5)

W dniu 19.09.2007 obradował Zespół Ekspertów powołany przez Konsultanta Krajowego ds. Pediatrii. Celem spotkania było opracowanie zasad żywienia dzieci w wieku 13-36 miesięcy, na podstawie przeglądu piśmiennictwa oraz zaleceń praktyk żywieniowych w innych krajach (1) oraz zasad globalnych (2).

Cel

ZALECENIA mają na celu przedstawienie zasad prawidłowego żywienia dzieci w wieku 1 –3 lata tak, by razem z innymi ważnymi elementami kształtowania zdrowia fizycznego i optymalnego rozwoju intelektualnego, zapewniały prawidłowe wzrastanie oraz zmniejszały ryzyko otyłości i niedożywienia. W szczególności, przestrzeganie tych zasad może, zgodnie z obecnym stanem wiedzy, zmniejszyć ryzyko choroby niedokrwiennej serca, cukrzycy typu 2 i otyłości (3).

Dieta dziecka w wieku 1-3 lat powinna być urozmaicona pod względem doboru produktów.

Pełnowartościowy (dobowy) jadłospis powinien uwzględniać produkty z 5 grup: 1- mięso, ryby, wędliny, jaja, 2- mleko i przetwory mleczne, 3 – warzywa i owoce, 4 – przetwory zbożowe, 5 – tłuszcze roślinne. Urozmaicenie jadłospisu, stopniowe wprowadzanie i przyzwyczajanie dziecka do nowych produktów jest konieczne do akceptacji szerokiego asortymentu produktów i potraw zapewniających optymalne pokrycie zapotrzebowania na wszystkie składniki odżywcze.

Korzystne jest spożywanie w ciągu dnia przez dziecko 5 - 4 posiłków. Należy unikać podjadania między posiłkami oraz oglądania telewizji lub zabawy w czasie posiłków. Kierowanie się apetytem dziecka i jego aktywnością fizyczną najlepiej zapobiegają jego przekarmianiu lub niedożywieniu. Rozwój fizyczny dziecka powinien być oceniany na podstawie siatek rozwoju fizycznego, np. opracowanych przez WHO (4).

Uzasadnienie opracowania zaleceń

Nadmierne spożycie energii, białka i tłuszczu, szczególnie tego, w którym przeważają nasycone kwasy tłuszczowe, sprzyja nieprawidłowemu rozkładowi lipoprotein w surowicy, podwyższeniu stężenia cholesterolu i – w połączeniu z nadmiernym spożywaniem energii i przy braku ćwiczeń fizycznych – stanowi o zagrożeniu ujawnienia się w przyszłości chorób wieku dorosłego (choroba niedokrwiennej serca), a wcześniej, może stanowić zagrożenie dla wystąpienia otyłości (5). Podobne zagrożenie dla ujawnienia się osteoporozy stwarza dieta niedoborowa pod względem zawartości wapnia (6).

Z regulacją prawidłowego składu flory jelitowej oraz wpływem na regulacje innych funkcji przewodu pokarmowego, w tym funkcji motorycznych, wiąże się spożycie odpowiedniej ilości błonnika pokarmowego (7). Ważnym aspektem ZALECEŃ jest też zapobieganie takim skutkom nieprawidłowego żywienia jak niedokrwistość z niedoboru żelaza, co jest szczególnie ważne wobec ujemnego wpływu niedoboru żelaza na rozwój psychosomatyczny (8).

Podstawą realizacji zasad ZALECEŃ jest dostępność pożywienia. Oznacza to, że zarówno w domu, jak również w warunkach opieki nad dzieckiem poza domem, konieczna jest taka organizacja posiłków, która zapewni jakościowo i ilościowo odpowiednią podaż pożywienia. Aby ZALECENIA żywieniowe mogły odnieść spodziewany skutek, oprócz realizacji ich zasad, konieczne jest wpojenie dziecku zwyczaju codziennej aktywności fizycznej.

Zalecenia podaży energii i białka.

Dla prawidłowej konstrukcji ZALECEŃ, konieczne jest ustalenie podziału całkowitej energii na poszczególne składowe pożywienia: węglowodany i tłuszcze oraz ustalenie podaży białka. Zgodnie z raportem FAO/WHO/UNU z roku 2004 (9,10) dzienne zapotrzebowanie energetyczne dla dzieci w wieku 2 – 3 lata, przy umiarkowanym wysiłku fizycznym wynosi, w odniesieniu do dziewcząt i chłopców (tabela):

Dzienne zapotrzebowanie energetyczne:

	2 lata / kg masy ciała	3 lata / kg masy ciała	2 lata / dzień	3 lata / dzień
Chłopcy	82 kcal/kg (345 kJ/kg)	84 kcal/kg (350 kJ/kg)	950 kcal (4 MJ)	1125 kcal (4.7 MJ)
Dziewczęta	80 kcal/kg (335 kJ/kg)	81 kcal/kg (339 kJ/kg)	850 kcal (3.6 MJ)	1050 kcal (4.4 MJ)

W odniesieniu do zapotrzebowania energetycznego przydatne jest określenie potrzeb energetycznych, bez uwzględnienia białka – energia pozabiałkowa (11) – oraz, osobno, potrzeb dotyczących białka.

Średnio – jak to wynika z tabeli - zalecana ilość energii pozabiałkowej dla dzieci w wieku 2 – 3 lata wynosi 80 kcal/kg/dzień.

Rozkład podaży energii pozabiałkowej powinien wynosić:

- 60% - 65% z węglowodanów

z ograniczeniem podaży dodatkowego cukru, do słodzenia do maksymalnie 20% całkowitej podaży energii, przy czym mniejsza podaż jest rekomendowana, co oznacza w praktyce unikanie żywności i napojów dosładzanych

- 35% - 40% z tłuszczu

z ograniczeniem podaży tłuszczów zawierających nasycone kwasy tłuszczowe, kwasy tłuszczowe typu trans i cholesterol

Podaż białka w wieku 13 – 36 miesięcy powinna wynosić około 1 g/kg masy ciała. Wartość ta wynika z analizy zaleceń (12), w których średnią podaż białka dla dzieci w wieku 6 miesięcy – 10 lat zawiera się w granicach 1.12 g/kg/d w wieku 6 miesięcy do 0.74 g/kg/d w wieku 10lat (bezpieczną podaż określono – odpowiednio - w granicach od 0.91 g/kg/d) do 1.43 g/kg/d).

Zalecenia podaży błonnika

Zalecane spożycie błonnika pokarmowego powinno wynosić ok. 10 – 15 g/dzień (maksymalnie 19 g/dzień) (13), co w praktyce oznacza spożywanie produktów z pełnego ziarna (grube kasze, razowe pieczywo), warzyw i owoców.

Zalecenia podaży wapnia i witaminy D

W diecie dziecka w wieku 13 - 36 miesięcy należy uwzględnić podaż wapnia i witaminy D (14), Zapotrzebowanie na wapń w tym okresie życia wynosi 800 - 1000 mg (co odpowiada 400 ml mleka i 150 g jogurtu i 30 g żółtego sera). Zapotrzebowanie na witaminę D3 wynosi 400 j.m. dziennie.

Praktyczne zastosowanie ZALECEŃ – dekalog żywienia dzieci w wieku 1 – 3 lata:

1. Należy codziennie spożywać pieczywo i przetwory zbożowe pochodzące z pełnego przemiału zbóż.
2. Należy spożywać codziennie produkty nabiałowe, takie jak mleko (w tym mleko modyfikowane przeznaczone dla dzieci w wieku poniemowlęcym), maślanke, kefir lub jogurt; dla dzieci powyżej 24 miesiąca życia ze zmniejszoną zawartością tłuszczu.
3. Należy codziennie jeść warzywa (w tym warzywa strączkowe) i owoce.
4. Chude mięso czerwone, w tym wędliny, powinny być spożywane nie częściej niż dwa – trzy razy w tygodniu, a jajka kurze w dni, w których nie jest spożywane mięso.
5. Mięso drobiowe powinno być spożywane dwa – trzy razy w tygodniu, zawsze bez skóry.
6. Wskazane jest spożywanie ryb, jeden - dwa razy w tygodniu.
7. Posiłki powinny być przygotowywane z udziałem tłuszczu roślinnych (najlepiej oliwka z oliwek lub olej rzepakowy) z ograniczeniem tłuszczu zwierzęcego.
8. Należy ograniczyć dodatek soli do potraw i produktów spożywczych.
9. Należy ograniczyć spożywanie słodkich napojów i pić czystą wodę.
10. Dziecko powinno codziennie ćwiczyć fizycznie, bawiąc się lub grając przez kilkadziesiąt minut, najlepiej na świeżym powietrzu.

Publikacja „Standardy jakości opieki i wspierania rozwoju dzieci do lat 3. Dzienny opiekun” została przygotowana dzięki finansowemu wsparciu NUTRICIA Polska oraz Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Wydawca:

Fundacja Rozwoju Dzieci
im. J.A. Komeńskiego
00-586 Warszawa, ul. Flory 1 m. 8
tel. 0 22 881 15 80
www.frd.org.pl

Wydanie I

ISBN: 978-83-932963-6-1

Redakcja: Monika Rościszewska-Woźniak

Projekt graficzny i skład: Daniel Biernacki

Druk: Roband® Agencja Reklamowo-Wydawnicza. Kawka Robert

Zdjęcia: T. Mirosz, Archiwum NUTRICIA Polska

Zdjęcia zrobione w ramach partnerskiego programu „Od serca dla dziecka”

© Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego, Warszawa 2012

Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk lub kopiowanie całości albo fragmentu książki

– z wyjątkiem cytatów w artykułach i przeglądach krytycznych – możliwe są tylko
na podstawie pisemnej zgody Wydawcy.

W dniu 4 lutego 2011 r. uchwalona została Ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. Nr 45, poz. 235). Ustawa wprowadza zmiany w organizacji żłobków oraz umożliwia tworzenie nowych form opieki nad dziećmi poniżej 3 roku życia. Wszystkie wymienione w ustawie formy powinny pełnić funkcje nie tylko opiekuńcze, ale także wychowawcze i edukacyjne.

Prezentowane w niniejszej publikacji standardy opieki i edukacji małych dzieci zostały opracowane przez powołany przez Fundację Komeńskiego zespół specjalistów, praktyków oraz rodziców małych dzieci. Mają one za zadanie pomóc w organizowaniu i prowadzeniu dobrej jakości usług dla dzieci zarówno osobom je prowadzącym, jak i organom nadzoru.

www.frd.org.pl

NUTRICIA

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe